CARTEA DESPRE
TAO

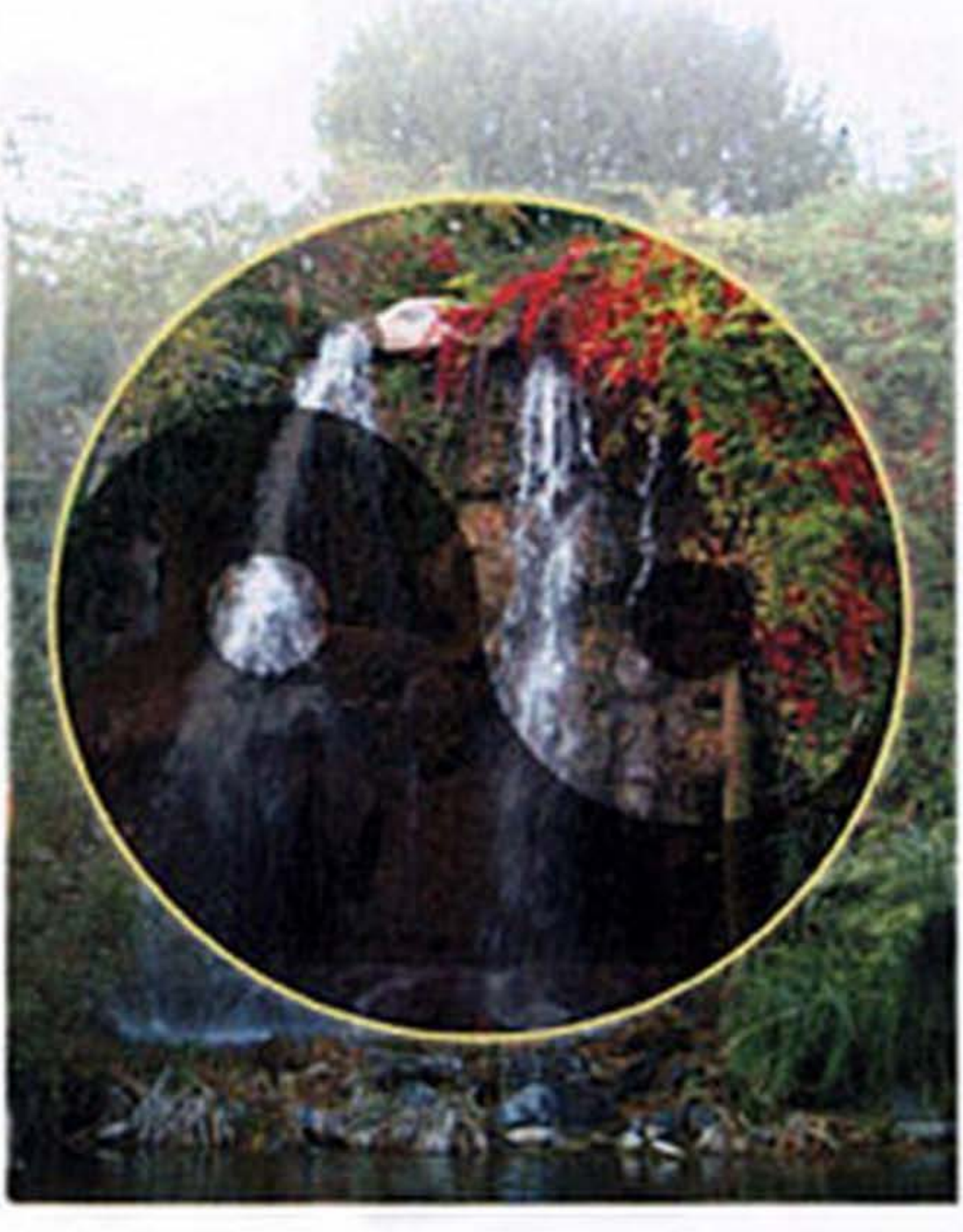

OSHO

EDITURA MIX

Colecţia „OSHO“

„Taoismul crede în filozofia abandonării. El afirmă că nu trebuie să te opui curentului, ci doar să te laşi în voia lui. Oriunde te duce râul este foarte bine, căci în final acesta ajunge întotdeauna la marele ocean. De aceea, nu trebuie să-ţi faci probleme, căci vei ajunge inevitabil la ocean. Nu ai de ce să-ţi faci griji.

Taoismul nu este o religie organizată. Nici nu ar avea cum să fie. El reprezintă o religie organică, dar nu una organizată. Nu poţi fi un taoist decât trăind o viaţă autentică, spontană. Pentru asta, îţi trebuie curajul de a te arunca în necunoscut, pe cont propriu, fără a te sprijini de altcineva. Trebuie să pătrunzi în întuneric, fără a şti dacă vei ajunge undeva sau dacă te vei rătăci. Nu poţi descoperi calea decât mergând la risc, trăind o aventură. Tao nu respectă societatea, ci individul. El nu respectă mulţimea, ci unicitatea. Respectă libertatea, dar nu şi conformismul. Tao nu are o tradiţie. Calea lui înseamnă revolta supremă.

În această lucrare, Osho comentează cinci parabole taoiste (atribuite lui Lieh Tse – un mare maestru taoist), interpretând dintr-o perspectivă nouă, contemporană, străvechea înţelepciune taoistă. "

Extras din **Postfaţă**

ISBN 978-973-8471-45-0

www.edituramix.ro

9 789738 471450

EDITURA MIX

CARTEA DESPRE TAO

OSHO

Traducere: Cristian Hanu

EDITURA MIX
CRISTIAN 2013

Culegere: Cristian Hanu
Tehnoredactare şi copertă: Elena David
Consilier editorial: Florin Zamfir

Autorul şi editorul nu dau niciun fel de garanţii exprese sau implicite referitoare la conţinutul acestei cărţi. Prin urmare cititorul îşi asumă întreaga responsabilitate pentru utilizarea informaţiilor cuprinse în această carte.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
OSHO
Cartea despre Tao / Osho ; trad.: Cristian Hanu ; ed.: Florin Zamfir. - Braşov : Mix, 2006
ISBN (10) 973-8471-45-1; ISBN (13) 978-973-8471-45-0

I. Hanu, Cristian (trad.)
II. Zamfir, Florin (ed.)

299.513

Copyright © 2002 Osho International Foundation, Switzerland www.osho.com
All rights reserved.
OSHO is a registered trademark of Osho International Foundation

The material in this book is an abridged edition of an original discourse series **Tao The Pathless Path, vol. 1** by Osho given to a live audience. All of the Osho discourses have been published in full as books, and are also available as original audio recordings. Audio recordings and the complete text archive can be found via online OSHO Library at www.osho.com

For more information: **www.osho.com**
a comprehensive web site in several languages that includes an on-line tour of the Meditation Resort and a calendar of its course offerings, a catalogue of books and tapes, a list of Osho information centers worldwide, and selectons from Osho's talks. Osho International – New York, e-mail: oshointernational@oshointernational.com, www.osho.com/oshointernational

Romanian translation: Copyright © 2004 by Editura Mix
Toate drepturile asupra acestei ediţii în limba română aparţin în exclusivitate Editurii Mix

Pentru informaţii actuale şi comenzi vizitaţi site-ul nostru:
www.edituramix.ro sau contactaţi-ne la:
tel.: 0720 499 494; fax: 0268 257 811
e-mail: contact@edituramix.ro

Tiparul executat la S.C. GANESHA PUBLISHING HOUSE LTD. S.R.L. - Bucureşti
tel: 021 423 20 58, tel/fax: 021 424 98 13, e-mail: contact@ganesa.ro, web: ganesa.ro

CUPRINS

Nota editorului 7

Prefaţă 9

Capitolul 1
CINE ESTE CU ADEVĂRAT FERICIT? 13

Capitolul 2
CEL CARE ŞTIE CUM SĂ SE CONSOLEZE PE SINE 45

Capitolul 3
NICI UN REGRET 77

Capitolul 4
CEI VII NU SE ODIHNESC NICIODATĂ 113

Capitolul 5
ESTE MAI BINE SĂ RĂMÂI LINIŞTIT. ESTE MAI BINE SĂ FII GOL 149

Capitolul 6
CHIAR DACĂ URMEZI TORA, DESCHIDE-TE ÎN FAŢA LUI TAO (RĂSPUNSURI LA ÎNTREBĂRI) 179

Postfaţă 211

Despre autor 213

NOTA EDITORULUI

Osho este un vorbitor, el nu a scris nicio carte. Cărţile apărute sub semnătura lui sunt de fapt discursuri (sau fragmente de discursuri) înregistrate şi transcrise de discipolii lui. Este necesar să aveţi în vedere acest fapt şi să nu luaţi ad litteram sfaturile date de Osho, deoarece toate afirmaţiile lui au sens în contextul în care au fost spuse, iar rolul acestor afirmaţii este, în primul rând, acela de a trezi conştiinţele celor ce îi receptează mesajul.

„Trebuie să mă adresez unei mulţimi, asa că trebuie să generalizez, or adevărul generalizat devine fals. El are sens întotdeauna numai în cazul unei persoane anume. Eu mă confrunt în fiecare zi cu dificultatea aceasta. Dacă vii la mine si mă întrebi ceva, îţi răspund ţie si nimănui altcuiva. Altă dată, altcineva vine si mă întreabă ceva, iar eu îi răspund lui si nimănui altcuiva. Iar aceste două răspunsuri pot să fie chiar contradictorii, din cauză că aceste două persoane care au întrebat pot să fie contradictorii." (spune Osho în cartea *„Psihologia ezotericului"*)

„Ceea ce rostesc eu poate să nu reprezinte ceea ce vreau să spun. Iar ceea ce vreau să spun poate să nu fie ceea ce este rostit. Aşadar nu confundaţi spusele mele cu mesajul meu. Citiţi mereu printre rânduri, urmăriţi întotdeauna nu

ceea ce s-a spus, ci ceea ce a fost indicat. Există lucruri care nu pot fi spuse, dar pot fi arătate, indicate. Tot ceea ce este profund şi tot ceea ce este fundamental poate fi doar arătat, niciodată rostit. Iar eu spun lucruri care nu pot fi spuse, prin urmare nu vă agăţaţi de cuvintele mele. Daţi totdeauna cuvintele deoparte, ca şi cum ar fi nesemnificative, şi pătrundeţi adânc căutând înţelesul fără de cuvinte, înţelesul tăcut. Acesta se află întotdeauna acolo, în spatele cuvintelor." (spune Osho în cartea *„Eu sunt poarta"*)

PREFAŢĂ

O parabolă taoistă spune:

Există o statuie a lui Lao Tse, fondatorul căii taoismului. De ani de zile, un tânăr dorea să meargă pe munte pentru a vedea statuia lui Lao Tse. Era profund impresionat de cuvintele maestrului, de modul de viaţă al acestuia, dar nu îi văzuse niciodată statuia. În taoism nu există temple, aşa că foarte rar poţi vedea o statuie taoistă. Puţinele care există sunt ascunse în munţi, fiind sculptate în stâncă, la vedere – fără preoţi, fără adoratori, fără un acoperiş deasupra capului, fără temple.

Anii au trecut, dar există întotdeauna atât de multe lucruri de făcut. Într-o noapte, tânărul nostru s-a decis să meargă în sfârşit să viziteze statuia maestrului. Nici măcar nu era foarte departe. Doar o sută de mile îl despărţeau de ea, dar era un tânăr sărac, aşa că trebuia să meargă pe jos. De aceea, la miezul nopţii (a ales acest moment pentru ca soţia şi copiii să fie adormiţi şi să nu-i creeze probleme) a luat o lampă şi a ieşit în noaptea întunecată.

A trecut astfel o milă. În timp ce mergea prin bezna deasă, prin minte i-a trecut un gând: „Doamne, am de mers o sută de mile, şi nu am decât două picioare! Acest drum o să mă omoare... Practic, cer imposibilul! Nu am mers

niciodată până acum o sută de mile, şi nici măcar nu există un drum...". Nu exista decât o cărare abruptă, destul de periculoasă. De aceea, el a continuat să se gândească: „Ar fi mai bine să aştept până dimineaţă. Cel puţin atunci va fi lumină, aşa că voi vedea pe unde merg; pe întuneric, risc să alunec într-o prăpastie. Ce rost are să mă sinucid, şi încă fără a vedea statuia lui Lao Tse?"

A rămas astfel pe loc, puţin în afara oraşului. Pe când aştepta răsăritul soarelui, pe lângă el a trecut un bătrân. Văzându-l, acesta l-a întrebat:

– Ce faci aici?

Tânărul i-a explicat. Bătrânul a început să râdă şi i-a spus:

– Nu ai auzit niciodată proverbul din vechime? Nimeni nu poate face doi paşi în acelaşi timp. Nici un om nu poate avansa decât pas cu pas, câte unul pe rând, indiferent dacă este puternic, slab, tânăr sau bătrân. Proverbul continuă însă astfel: „Pas după pas, omul poate parcurge zece mii de mile". Şi tu nu ai de mers decât o sută de mile! Pari cam nătâng... Şi în fond, cine ţi-a spus că trebuie să mergi fără oprire? N-ai decât să te odihneşti la fiecare zece mile parcurse, să te bucuri de drumul făcut, să te relaxezi o zi sau două. Această vale este minunată. Munţii sunt splendizi, pomii sunt plini de fructe... Pe multe dintre ele nici nu cred că le-ai gustat vreodată. Oricum, eu mă duc înainte. Dacă vrei, poţi veni cu mine. Am parcurs această cale de mii de ori până acum, deşi am de patru ori mai mulţi ani decât tine. Haide, ridică-te!

Bătrânul părea să aibă multă autoritate. Când a spus:

„Ridică-te!", tânărul nu a putut face altceva decât să se ridice. Mai mult, bătrânul i-a spus:

– Dă-mi bagajul tău. Eşti tânăr şi lipsit de experienţă, aşa că ţi-l voi duce eu. Nu trebuie decât să mă urmezi, şi ne vom odihni ori de câte ori vei dori.

Bătrânul a avut dreptate. Cu cât se adânceau mai mult în pădure, cu atât mai splendid devenea peisajul. Şi fructele acelea de pădure, erau absolut delicioase... Ori de câte ori dorea tânărul, bătrânul accepta să se oprească, pentru a se odihni. Cel mai curios era faptul că acesta din urmă nu cerea niciodată timp de odihnă. Accepta însă cu dragă inimă să se oprească pentru o zi sau două dacă tânărul îi cerea acest lucru. Apoi, cei doi îşi continuau călătoria.

În acest fel, cele o sută de mile au trecut fără ca tânărul să-şi dea seama. Au ajuns astfel la una dintre cele mai frumoase statui ale unuia din cei mai mari oameni care s-au născut vreodată pe acest pământ. Chiar şi statuia avea o măreţie a ei. Fusese creată de artişti taoişti şi întruchipa perfect spiritul lui Tao.

Taoismul crede în filozofia abandonării. El afirmă că nu trebuie să te opui curentului, ci doar să te laşi în voia lui. Oriunde te duce râul este foarte bine, căci în final acesta ajunge întotdeauna la marele ocean. De aceea, nu trebuie să-ţi faci probleme, căci vei ajunge inevitabil la ocean. Nu ai de ce să-ţi faci griji.

Pe marginea statuii se afla o cascadă micuţă, căci taoismul mai este numit şi calea apei curgătoare. Nici un pârâu nu are nevoie de hărţi pentru a-şi găsi drumul... El nu urmează nici o disciplină, nici o regulă. Calea lui este cea a

smereniei. Oriunde s-ar afla, el caută poziţia cea mai de jos. Nu urcă niciodată la deal. Nu curge decât la vale, dar ajunge întotdeauna la marele ocean, la sursa din care a provenit.

Întreaga atmosferă a poienii în care era sculptată statuia îţi insufla spiritul taoismului: abandonarea de sine. Atunci, bătrânul i-a spus tânărului:

– Abia acum începe călătoria.

– Cum adică? i-a răspuns acesta. Credeam că după o sută de mile, totul se va termina.

– Este doar un fel de a vedea lucrurile. Aşa vorbesc maeştrii. Realitatea începe întotdeauna aici şi acum. Pornind din acest punct, din această atmosferă, începe o nouă călătorie, care va dura o mie şi una de mile. Când o vei încheia, vei întâlni un alt bătrân (poate tot pe mine), care îţi va spune: „Acesta este doar un popas. Continuă". Acesta este mesajul pe care îl vei primi de-a lungul întregii tale vieţi: „Continuă".

Scopul este călătoria în sine.

Aceasta este infinită. Este eternă.

Capitolul 1

CINE ESTE CU ADEVĂRAT FERICIT?

Pe când se odihnea pe marginea drumului, în timpul unei călătorii spre Wei, Lieh Tse a văzut un craniu vechi de o sută de ani. Luând un băţ, el a arătat către craniu, după care i-a spus discipolului său Pai Feng:

– Numai el şi cu mine ştim că tu nu te-ai născut şi nu vei muri niciodată. Cine poate şti dacă noi suntem cei cu adevărat fericiţi, şi el este cel nefericit?

Îmi place foarte mult Lieh Tse, căci exprimă ca nimeni altul ceea ce nu poate fi exprimat. Adevărul absolut nu poate fi exprimat în cuvinte; această imposibilitate îi este intrinsecă. Mii de oameni au încercat să-l exprime de-a lungul timpului, dar foarte puţini au reuşit să ofere măcar o reflexie a adevărului. Lieh Tse este unul din aceşti oameni foarte rari.

Înainte de a pătrunde în lumea lui Lieh Tse, trebuie să cunoaştem câteva lucruri despre acesta şi despre viziunea lui despre lume şi viaţă. El priveşte manifestarea cu ochi de artist – ca un poet, ca un povestitor. De altfel, este un maestru al poveştilor. Cea mai bună cale de a reda experienţele

profunde ale vieţii sunt parabolele. Acestea oferă cele mai simple indicii cu privire la ceea ce nu poate fi exprimat. O parabolă nu este doar o poveste banală; ea reprezintă un instrument foarte puternic. Scopul ei nu este acela de a-i amuza pe ascultători, ci de a le transmite ceva ce nu poate fi spus altfel. Viaţa nu poate fi teoretizată, căci este mult prea vastă pentru a fi descrisă de raţiunea limitată a omului; este practic infinită.

Prin însăşi natura ei, orice teorie este un cerc închis. Dacă ar fi deschisă, permiţând mai multe interpretări, nu ar mai fi o teorie. O parabolă este deschisă tuturor interpretărilor. Ea nu afirmă nimic precis, nu oferă decât un indiciu. Fiecare poate să completeze apoi golul rămas aşa cum doreşte. Sunt lucruri care nu pot fi spuse, dar pot fi indicate. Parabola nu face decât să arate cu degetul către lună. Nu priviţi degetul, căci acesta este irelevant. Priviţi luna! Aceste parabole au o mare frumuseţe, dar nu acesta este scopul lor... Important este că ele pătrund în lumea de dincolo, că transcend această lume. Simpla lor disecare nu te va ajuta să înţelegi mare lucru.

Dacă întrebi un doctor care este scopul ombilicului în corpul uman, acesta nu-ţi va putea răspunde, chiar dacă ar diseca trupul pentru a vedea ce face acesta. La prima vedere, ombilicul pare absolut inutil. Care este scopul ombilicului? Acesta i-a fost de folos fătului, dar numai atât timp cât s-a aflat în pântecul mamei. Scopul său era acela de a face legătura între copil şi mamă. Între timp, copilul s-a născut, a crescut, a îmbătrânit. Poate că mama sa a murit. La ce mai serveşte atunci ombilicul? Scopul său este transcendent; nu

îl poţi descoperi în sine. Va trebui să priveşti mai degrabă în jurul său, pentru a-l descoperi. El nu reprezintă decât un indiciu, care arată că a existat o vreme când copilul se afla în pântecul mamei sale, fiind în legătură cu aceasta. Ombilicul este doar un indiciu al unui trecut care a fost depăşit.

La fel cum ombilicul oferă un indiciu despre trecutul omului, o parabolă vorbeşte despre viitor. Ea afirmă că există o posibilitate de a creşte, de a te conecta la restul universului. La ora actuală nu este decât o posibilitate. Nu este vorba de ceva real. Dacă te limitezi la a diseca parabola, aceasta devine o poveste obişnuită. Dacă o savurezi însă, fără a o diseca, dacă te bucuri de poezia ei, uitând de povestea propriu-zisă, dacă te impregnezi de semnificaţia ei, vei constata că ea arată către un viitor posibil, către ceva ce nu există încă, dar care poate deveni. Mesajul parabolei este unul transcendent.

În Occident nu există parabole, cu excepţia celor rostite de Iisus. Metaforele lui Lieh Tse, Chuang Tse, Buddha... nu sunt cunoscute aici. După cum arată, chiar şi parabolele lui Iisus par inspirate din Orient. Ar mai fi şi parabolele lui Esop, dar chiar şi acestea sunt doar nişte reflexii ale marii cărţi de parabole din Orient, *Panchatantra.* Parabola este o invenţie a Orientului, iar importanţa ei este imensă.

Aşadar, primul lucru care trebuie înţeles în legătură cu Lieh Tse: acesta nu este un teoretician. El nu oferă teorii, ci doar povesteşte parabole.

O teorie poate fi disecată; ea conţine în sine întreaga ei semnificaţie. Nu are nimic transcendent. Semnificaţia ei este imanentă. O parabolă nu poate fi disecată; dacă o diseci, va

muri. Semnificaţia ei este transcendentă; nu este conţinută în sine. Se află în altă parte. Nu poţi înţelege o parabolă decât dacă o trăieşti direct, dacă o integrezi în inima ta, dacă respiri la unison cu ea, dacă devine parte integrantă din ritmul tău interior. Deşi au o imensă valoare artistică, aceste parabole nu reprezintă simple instrumente artistice. Mesajul lor este înainte de toate unul religios.

Lieh Tse nu este însă un simplu teolog; el nu vorbeşte despre Dumnezeu. Tot ce spune el se referă la Dumnezeu, dar nu vorbeşte *despre* acesta. Fiecare cuvânt al său provine de la sursă, dar asta nu înseamnă că el vorbeşte despre sursă. Acest lucru trebuie să vă fie foarte clar. Există două feluri de oameni: unii care vorbesc despre Dumnezeu – teologii, şi alţii care vorbesc fiind una cu Dumnezeu – misticii. Lieh Tse este un mistic. Cine vorbeşte despre Dumnezeu nu l-a cunoscut pe acesta; altminteri, de ce ar vorbi *despre* el? Simplul fapt că vorbeşte *despre* Dumnezeu îi atestă ignoranţa. Cine vorbeşte însă la unison cu Dumnezeu l-a cunoscut direct pe acesta. Dumnezeu nu mai este o simplă teorie care trebuie demonstrată sau care poate fi contestată. Pentru el, Dumnezeu reprezintă însăşi viaţa, care nu poate fi decât trăită.

Pentru a înţelege un om ca Lieh Tse, este absolut necesar să duci o viaţă autentică. Numai în acest fel poţi să-ţi dai seama ce a dorit să spună acesta prin parabolele sale – experimentându-le direct. Nu este suficient să înveţi o teorie şi să devii informat; informaţiile nu ajută în acest caz. Dacă nu cunoşti *direct*, nimic nu te poate ajuta. Nu vă veţi putea familiariza cu calea decât mergând pe ea. De aceea,

scopul acestor parabole este să trezească în voi dorinţa de a cunoaşte, o sete imensă, o foame... dorinţa de a porni la drum, de a pleca în pelerinaj.

Lieh Tse, Chuang Tse şi Lao Tse – cei trei mari maeştri taoişti, nu vorbesc decât de cale. *Tao* înseamnă calea. Ei nu vorbesc despre destinaţie. Singurul lucru pe care îl spun este următorul: destinaţia are singură grijă de sine; nu trebuie să vă faceţi probleme în legătură cu ea. Cine cunoaşte calea, cunoaşte inclusiv destinaţia, căci aceasta nu se află la capătul călătoriei. Destinaţia este însăşi călătoria – fiecare moment şi fiecare pas pe care îl conţine aceasta. Nu se pune problema să ajungi la destinaţie la capătul călătoriei; oriunde te-ai afla, ai ajuns deja la destinaţie, atât timp cât te afli pe cale. De aceea, aceşti maeştri nu vorbesc despre destinaţie, ci despre cale. Ei nu vorbesc despre Dumnezeu, despre *moksha, nirvana*, iluminare... Mesajul lor este cât se poate de simplu: unicul lucru care contează este să descoperiţi calea.

Lucrurile nu sunt însă chiar atât de simple, căci tot ei spun că nu există o hartă. Nu poţi descoperi calea urmând drumul parcurs de altcineva. Aceasta nu este ca o autostradă. Este mai degrabă zborul unei păsări prin aer – nu lasă urme vizibile. Pasărea a zburat, dar nimeni nu poate urma acelaşi traseu. Altfel spus, calea este o cărare fără cărare. Ea există, dar nu are indicatoare. Nu este o cărare bătătorită. De aceea, nu poţi să o apuci direct pe ea; trebuie mai întâi să o găseşti. Şi fiecare om trebuie să o găsească în propria sa manieră; nu este suficient ca el să meargă pe calea urmată de altcineva. Buddha, Lao Tse, Iisus au găsit această cale, dar voi nu puteţi merge pe calea lor, căci nu sunteţi la fel ca ei. Fiecare

individ este unic. Nimeni nu poate descoperi calea trăind experienţele altcuiva. Fiecare trebuie să-şi trăiască propria sa viaţă. Acest lucru este extrem de important.

Aşa se explică de ce taoismul nu este o religie organizată. Nici nu ar avea cum să fie. El reprezintă o religie *organică*, dar nu una *organizată*. Nu poţi fi un taoist decât trăind o viaţă autentică, spontană. Pentru asta, îţi trebuie curajul de a te arunca în necunoscut, pe cont propriu, fără a te sprijini de altcineva. Trebuie să pătrunzi în întuneric, fără a şti dacă vei ajunge undeva sau dacă te vei rătăci. Nu poţi descoperi calea decât mergând la risc, trăind o aventură.

Creştinismul, hinduismul, mahomedanismul – toate marile religii organizate reprezintă autostrăzi. Mergând pe ele, nu trebuie să rişti nimic; este suficient să urmezi restul mulţimii, să te laşi dus de ea. Dacă vrei să mergi însă pe calea lui Tao, va trebui să mergi singur. Tao nu respectă societatea, ci individul. El nu respectă mulţimea, ci unicitatea. Respectă libertatea, dar nu şi conformismul. Tao nu are o tradiţie. Calea lui înseamnă revolta supremă.

De aceea am vorbit despre „cărarea fără cărare". Este *o cale*, dar nu este la fel ca altele. Are o calitate complet diferită – calitatea libertăţii, a anarhiei, a haosului. Tao afirmă că dacă urmezi o disciplină, devii sclavul acesteia. Singura disciplină trebuie să se nască din propria ta conştiinţă; numai aşa vei deveni un maestru. Dacă respecţi o anumită ordine în viaţă, aceasta te va limita; esenţa fiinţei va rămâne într-o dezordine profundă. Ordinea nu poate fi impusă decât la suprafaţă. În centru va domni haosul. De aceea, această cale nu te va ajuta.

Adevărata ordine nu poate fi impusă din exterior. Ea nu se poate naşte decât în interiorul fiinţei. De aceea, dezordinea trebuie permisă, nu reprimată. Acceptând provocarea ei, trăind periculos, în fiinţă se va naşte o anumită ordine. Este o ordine născută din haos, nu dintr-o anumită structură exterioară. Este un *gestalt* născut în interiorul tău, de o noutate absolută; nu este tradiţional. Nu este o ordine la mâna a doua. Tao nu crede în religiile *second-hand* şi într-un Dumnezeu *second-hand*. Dacă îl accepţi pe Dumnezeul lui Iisus devii un creştin. Dacă îl accepţi pe Dumnezeul lui Krishna devii un hindus. Dacă îl accepţi pe Dumnezeul lui Mahomed devii un musulman. Taoiştii afirmă însă: până când nu îţi vei găsi propriul Dumnezeu, nu te vei afla pe cale.

Toate aceste căi bătătorite nu fac decât să te distragă de pe adevărata cale. Dacă îi urmezi pe alţii, te-ai rătăcit deja. Dacă urmezi o anumită disciplină, nu eşti decât un sclav, un prizonier. Dumnezeu, Tao, *dharma* – nu pot fi cunoscute decât dacă eşti absolut liber, în mod necondiţionat.

Desigur, libertatea este periculoasă, căci nu îţi oferă nici un fel de siguranţă. Atunci când mergi cu mulţimea, te simţi într-o siguranţă perfectă. Mulţimea te protejează. Simpla prezenţă a atâtor oameni te face să nu te simţi singur. Nu ai cum să te rătăceşti atunci când eşti înconjurat de mulţime. Tocmai această securitate te duce însă la pierzanie, căci din cauza ei nu mai cauţi calea, iar adevărul nu poate fi descoperit decât dacă îl cauţi, dacă faci cercetări pe cont propriu. Dacă accepţi adevărurile altora, devii un intelectual (un cunoscător); asta nu înseamnă însă că ai ajuns la cunoaştere.

Taoismul se împotriveşte cunoaşterii. El afirmă că poţi fi ignorant, iar acest lucru nu este neapărat ceva rău, atât timp cât ignoranţa îţi aparţine cu adevărat, fiind dublată de inocenţă. Dacă duci povara prea multor cunoştinţe, a scripturilor, a tradiţiilor, trăieşti practic o viaţă falsă. De fapt, pretinzi că trăieşti, nu duci o viaţă adevărată. Toate gesturile tale sunt goale, neputincioase. Viaţa ta este lipsită de intensitate, de pasiune. Pasiunea nu se poate naşte decât atunci când călătoreşti singur în marele ocean al existenţei.

De ce nu călătoreşte omul singur? Pentru că nu are încredere în viaţă. Voi preferaţi să călătoriţi alături de mahomedani, de hinduşi, de evrei, pentru că nu aveţi încredere în viaţă, ci în mulţime. Pentru a călători singur, ai nevoie de o mare încredere în viaţă... în copaci, în râuri, în cer, în eternitate. Voi nu aveţi încredere decât în conceptele umane, în sistemele create de voi, în ideologiile voastre. Cum ar putea fi adevărată o ideologie făcută de om?

Omul a creat aceste ideologii numai pentru a ascunde faptul că este ignorant, că nu ştie nimic. El este un animal viclean, inteligent, care creează raţionamente, dar raţionamentele sale sunt false – nu te ajută cu nimic dacă doreşti să descoperi adevărul. De aceea, trebuie să renunţaţi la ele. Taoiştii afirmă că nu ignoranţa este principalul obstacol în calea adevărului, ci cunoaşterea. Să vă spun câteva anecdote.

Iată un incident descris de Samuel Beckett în superba sa piesă de teatru, *Aşteptându-l pe Godot*. Reflectaţi asupra lui.

Este vorba de doi vagabonzi, Vladimir şi Estragon, care aşteaptă... nu se ştie pe cine, aşa cum face toată lumea. Toţi aşteaptă să se întâmple ceva; chiar dacă nu s-a întâmplat astăzi, cu siguranţă se va întâmpla mâine. Aşa funcţionează mintea umană: chiar dacă ziua de astăzi a fost pierdută degeaba, poate că mâine se va întâmpla ceva. Aşadar, cei doi vagabonzi stăteau sub un copac... aşteptându-l pe Godot.

Nimeni nu ştie exact cine este acest Godot. Cuvântul aminteşte de Dumnezeu[1], dar este doar o coincidenţă. De fapt, zeii pe care îi aşteptaţi voi sunt toţi nişte Godot. Voi i-aţi creat pentru că simţiţi nevoia să aşteptaţi pe cineva (sau ceva), căci altfel nu aţi fi putut suporta existenţa. Cum poate fi amânată însă existenţa? Dacă nu ai nimic de aşteptat, viaţa ar deveni insuportabilă. Unii aşteaptă să primească bani, alţii să capete putere; unii aşteaptă iluminarea, alţii altceva, dar toată lumea aşteaptă ceva. Cei care aşteaptă îşi ratează însă prezentul.

Cei doi vagabonzi nu există decât pentru a aştepta. Ei aşteaptă venirea unui om, a unui anume Godot, care să le asigure adăpostul şi traiul pe care şi-l doresc. Până atunci, încearcă să-şi petreacă timpul bârfind, făcând bancuri, jucând diferite jocuri şi certându-se din când în când...

Cam aşa arată şi viaţa voastră; vă pierdeţi timpul cu lucruri minore, aşteptând ca ceva important să se petreacă mâine. Mâine va veni Godot. Deocamdată vă certaţi, soţul cu soţia, sau invers, faceţi bancuri, jucaţi diferite jocuri. „Totul este deşertăciune". Cam aşa vă trece vouă viaţa. „Nu

[1] N. Tr. În limba engleză, *God* înseamnă Dumnezeu (sau zeu).

este nimic de făcut" – așa sună refrenul pe care îl auziți în fiecare zi... Voi repetați tot timpul: „Nu este nimic de făcut", dar vă consolați singuri, spunând: „Da, dar și mâine este o zi". În realitate, Godot nu a existat niciodată. Cei doi nu l-au cunoscut, ci l-au inventat. Ca să scape de suferința zilei de astăzi, omul trebuie să inventeze ceva de care să se agațe, o zi de mâine. Toți zeii voștri, cerul, paradisul, *moksha* – toate acestea sunt invenții. Tao nu spune nimic despre ele.

Piesa lui Samuel Beckett, *Așteptându-l pe Godot*, este în esența ei o lucrare taoistă.

...Pe la mijlocul actului întâi, pe scenă năvălesc doi străini, Pozzo și Lucky. Pozzo pare un om bogat, în timp ce Lucky este un servitor pe care îl duce la piață, pentru ca să-l vândă. Pozzo le descrie celor doi vagabonzi calitățile lui Lucky, între care cea mai importantă este aceea că poate gândi. Pentru a le demonstra acest lucru, el pocnește din degete și îi poruncește lui Lucky: „Gândește!", după care urmează un monolog interminabil, isteric și incoerent, în care se amestecă subiecte teologice, științifice, sportive, într-o confuzie generalizată, până când ceilalți trei îl reped și îl fac să tacă.

La ce vă gândiți? Ce vreți să spuneți atunci când afirmați că: „Gândesc"? Totul se rezumă de regulă la un monolog interminabil, isteric și incoerent, în care amestecați subiecte teologice, științifice, sportive, într-o confuzie generalizată... care nu încetează decât în momentul morții. La ce altceva v-ați putea gândi? În fond, de ce trebuie să gândiți atât de mult? Cum ați putea ajunge la adevăr gândind? Gândirea nu

conduce niciodată la adevăr. Acesta reprezintă o experiență și nu se poate petrece decât în absența gândirii.

De aceea, taoiștii afirmă că teologia nu ajută la nimic; la fel de inutile sunt filozofia, logica și rațiunea. Toate gândurile voastre sunt simple invenții ale minții, pentru a-și ascunde propria prostie. Și uite-așa, un vis se transformă în altul, apoi în altul, iar viața trece fără a face nimic concret. Cam la asta se rezumă filozofia și teologia voastră.

Vise peste vise... așa funcționează mintea omului. Dacă începeți să visați, nu vă mai opriți. Ceea ce voi numiți gândire ar trebui numit visare, căci asta și este.

Rețineți: adevărul nu are nevoie de gândire, ci de experiență. Atunci când admiri un răsărit de soare nu te gândești la el, ci îl admiri pur și simplu. Atunci când privești o floare pe câmp, nu trebuie să te gândești la ea, ci doar să o privești. Când mireasma ei te umple de încântare, este inutil să o teoretizezi; este suficient să o miroși. Atunci când te apropii de realitate, gândirea devine inutilă; realitatea își este suficientă sieși. Ori de câte ori vă îndepărtați de realitate, voi începeți să gândiți. Confundați astfel gândirea cu realitatea. Cine a mâncat bine nu va visa niciodată noaptea că este invitat la un festin. Numai cel care a postit peste zi va visa așa ceva. Cel care este satisfăcut din punct de vedere sexual nu va avea niciodată vise erotice. Aceasta este întreaga esență a psihologiei freudiene: voi visați despre acele lucruri care lipsesc din viața voastră, pentru a le compensa. Viziunea taoistă este asemănătoare. Ceea ce afirmă Freud despre vise afirmă taoiștii despre gândire. De altfel, visele nu sunt altceva decât o formă de a gândi.

Gândirea înseamnă a visa în cuvinte; visarea înseamnă a gândi în imagini. Aceasta este singura diferenţă. Visarea este o manieră primitivă de a gândi, iar gândirea este o manieră evoluată de a visa, mai civilizată, mai rafinată, mai intelectuală. De fapt, este acelaşi lucru, dar imaginile au fost înlocuite de cuvinte. Acest lucru vă îndepărtează încă şi mai mult de realitate, căci aceasta este mai apropiată de imagini decât de cuvinte.

Lieh Tse nu este un gânditor. Este extrem de important să acceptaţi acest lucru, căci numai aşa veţi putea înţelege parabolele sale. Lieh Tse este un poet, nu un gânditor, şi când spun „poet", mă refer la cineva care crede în experienţă, nu în speculaţii.

Un poet se află într-o căutare continuă a frumosului, căci frumuseţea nu este altceva decât un crâmpei din adevăr. Ori de câte ori sesizezi un crâmpei din adevăr, acesta îţi apare sub forma frumuseţii. Atunci când realizezi plenar adevărul, îţi dai seama că frumuseţea nu este decât o funcţie a adevărului. Frumuseţea este o umbră a adevărului; cele două nu sunt niciodată separate. Orice proiecţie a adevărului apare sub forma frumuseţii. Invers, atunci când este complet goală (când nu este împodobită sau machiată), frumuseţea apare ca adevăr.

Diferenţa dintre un poet şi un mistic nu este foarte mare. Poetul se apropie, în timp ce misticul a ajuns deja. Poetul sesizează doar crâmpeie din adevăr, în timp ce misticul vede adevărul în totalitatea lui. Acesta a devenit însăşi viaţa lui. Poetul este transportat uneori în lumea adevărului, dar cade înapoi în lumea noastră iluzorie. Pentru mistic, adevărul a

devenit deja sălaşul lui; el trăieşte aici. El însuşi a devenit una cu adevărul.

Poeţii reuşesc să se apropie cel mai mult de adevărata religiozitate. Gânditorii, filozofii, logicienii, teologii, oamenii de ştiinţă – sunt foarte departe de aceasta. Însăşi ideea de separaţie este o iluzie. Noi suntem cu toţii una, parte integrantă din aceeaşi totalitate. Nu suntem insule, ci un singur continent. Voi sunteţi în mine, iar eu în voi. Copacii sunt în voi, voi sunteţi în copaci. Toate lucrurile sunt legate între ele.

Basho spunea că lumea seamănă cu o imensă pânză de păianjen. V-aţi gândit vreodată la acest lucru? Oriunde aţi atinge o pânză de păianjen, aceasta va începe să tremure. La fel, dacă rupeţi o singură frunză dintr-un copac, chiar şi stelele sunt afectate. Chiar dacă nu vă daţi încă seama de acest lucru, toate lucrurile se află într-o corelaţie profundă, astfel încât dacă atingeţi o singură frunză, atingeţi practic stelele.

Creaţia este una singură; separaţia nu există în ea. De fapt, însăşi ideea de separaţie reprezintă obstacolul. Ea este ceea ce noi numim ego. Cine este însoţit de egoul său nu se află pe cale, nu este integrat în Tao. Numai cel care renunţă la ego poate deveni una cu Tao. Tao înseamnă să trăieşti ca parte integrantă din totalitatea infinită, să duci o existenţă non-egotică, să nu trăieşti ca o entitate separată.

Marea majoritate a oamenilor au fost învăţaţi să aibă propria lor voinţă, să existe ca entităţi separate. Mulţi vin la mine şi mă întreabă: „Cum ar trebui să ne dezvoltăm puterea voinţei?" Tao se împotriveşte însă acestei voinţe,

căci el susţine totalitatea, nu fragmentul. Atunci când partea se integrează în totalitate, totul devine armonios. Când ea este separată, totul devine dizarmonios. Aşa apar conflictele, discordia, confuzia. Atunci când nu eşti una cu totalitatea, confuzia devine inevitabilă. Rezultatul este o stare de nefericire.

Iată care este – în viziunea mea – definiţia fericirii: a fi la unison cu totalitatea. A fi una cu totalitatea înseamnă a fi sănătos şi integru. A fi separat înseamnă dezechilibru, nevroză. Aceasta este căderea din Paradis.

Căderea omului nu s-a datorat faptului că nu l-a ascultat pe Dumnezeu. Ea s-a produs atunci când omul a început să creadă că există, că este o entitate separată. Aceasta este o prostie: nimeni nu ar fi putut exista dacă nu ar fi avut părinţi, dacă aceştia nu ar fi avut la rândul lor părinţi, şi tot aşa... până la Adam şi Eva. Dacă Adam şi Eva nu ar fi existat, nici voi nu aţi putea exista. Trecutul nostru ne leagă pe toţi.

De fapt, Adam şi Eva nu sunt decât un mit. Trecutul nu are un început. Însăşi ideea de început este absurdă. Cum ar putea creaţia să înceapă brusc? Ea reprezintă un proces neîntrerupt, o înşiruire de evenimente care nu se termină niciodată. Suntem cu toţii legaţi de trecut, dar şi de viitor, căci fără noi, viitorul nu ar fi la fel. Orice om, chiar şi cel mai neînsemnat, îşi lasă amprenta asupra viitorului. Întreaga eternitate care va urma va avea o anumită calitate pentru simplul fapt că tu ai existat. Chiar dacă nu ai trăit decât 70 de ani, din care nu ai fost cu adevărat conştient decât câteva minute, tot vei lăsa o amprentă asupra eternităţii care va urma. Aceasta nu va mai fi aceeaşi. Dacă nu ai fi

existat, lucrurile s-ar fi derulat cu totul altfel. În acest fel, existenţa ta va continua. Chiar dacă ai dus o viaţă banală, fără evenimente măreţe, întregul destin al existenţei va fi afectat de ea.

Noi suntem conectaţi cu întregul trecut şi cu întregul viitor; aceasta este dimensiunea timpului. Dimensiunea spaţiului este asemănătoare: noi suntem conectaţi cu copacii, cu soarele, cu luna şi cu stelele... Dacă soarele ar dispărea subit, sau dacă s-ar răci, iar lucrul acesta se va întâmpla cu siguranţă, căci energia sa se risipeşte în permanenţă... Când soarele se va răci, viaţa va dispărea de pe pământ, căci ea are nevoie de căldură. De aceea, viaţa noastră nu poate fi înţeleasă în afara căldurii şi luminii solare. Reţineţi: viaţa nu este niciodată un proces unilateral. Cine primeşte trebuie să şi dăruiască, şi invers. Toate drumurile sunt cu dublu sens. Dacă soarele ne dăruieşte viaţă, cu siguranţă îi dăruim şi noi acelaşi lucru, într-un fel sau altul.

Aşa se explică de ce George Gurdjieff obişnuia să le spună discipolilor săi că luna se hrăneşte cu oameni. Nu este exclus: noi ne hrănim cu animale, cu fructe... Totul devine hrană pentru altcineva. De ce ar face omul excepţie de la această regulă? Eu cred că Gurdjieff avea dreptate. Dacă totul devine hrană pentru altcineva, de ce ar face omul excepţie? El se hrăneşte cu tot ce îi oferă existenţa şi să nu fie hrană pentru altcineva? Nu ar fi posibil, căci toate lucrurile sunt intercorelate. De aceea, Gurdjieff a inventat o poveste frumoasă, potrivit căreia luna se hrăneşte cu oameni. Situaţia inversă este şi ea valabilă: luna alimentează conştiinţa omului.

Trebuie să existe un adevăr în această poveste, căci se ştie că luna plină îi înnebuneşte pe oameni. De aceea sunt numiţi nebunii „lunatici", adică loviţi de lună. Oceanul însuşi devine sălbatic. De ce ar face omul excepţie, când 90% din corpul său este alcătuit din apă? Această apă conţine aceleaşi săruri ca şi oceanul, şi în aceeaşi proporţie. De aceea, atunci când oceanul o ia razna, este imposibil să nu se întâmple ceva şi în corpul nostru.

Poeţii afirmă că scriu cele mai frumoase poezii atunci când este lună plină; îndrăgostiţii spun că aceste nopţi sunt cele mai romantice. La ora actuală, ştiinţa a demonstrat că oamenii parcă înnebunesc în nopţile cu lună plină. Cele mai puţine infracţiuni se petrec în nopţile fără lună, şi cele mai multe în cele cu lună plină.

Poate că Gurdjieff avea dreptate atunci când spunea că luna se hrăneşte cu conştiinţa noastră. Poate că este doar o poveste, dar chiar şi poveştile conţin de multe ori un grăunte de adevăr. Iar când un om ca Gurdjieff creează o poveste, cu siguranţă aceasta va conţine un asemenea grăunte.

Toate lucrurile se leagă între ele. Noi mâncăm diferite lucruri, deci trebuie să fim mâncaţi la rândul nostru. Luăm dintr-o parte, dar trebuie să dăruim în altă parte. Acum mâncăm un măr; mâine, pomul se va hrăni cu trupul nostru (care va îngrăşa pământul în care creşte). Probabil nu v-aţi gândit la acest lucru, dar este posibil ca în mărul pe care îl mâncaţi să se afle bunicii voştri, iar copiii voştri se vor hrăni la rândul lor cu voi.

Toate lucrurile se leagă între ele. Asta înseamnă cuvântul *Tao*: interconectare, interdependenţă. Nimeni nu este separat

de restul lumii. De aceea, egoul este o idee absurdă. Numai totalitatea poate spune „eu". Părţile nu ar trebui să afirme niciodată acest lucru, decât cel mult în mod formal, dar fără să pună un accent prea mare pe sine.

Cine trăieşte separat de existenţă este nefericit, pentru că devine deconectat. Şi nimeni nu este responsabil pentru acest lucru decât el însuşi. Priviţi ce se întâmplă atunci când sunteţi fericiţi. Ori de câte ori eşti fericit, egoul dispare. Subit, egoul dispare în momentele de beatitudine, de extaz, de bucurie, iar omul se dizolvă în totalitate. Limitele devin mai puţin evidente, mai estompate. Atunci când hotarele dispar cu totul, la fel ca în cazul râului care se dizolvă în marele ocean, apare senzaţia de fericire perfectă.

Se spune că a existat odată un rege, care avea tot ce îşi poate dori omul: bogăţie, putere, chiar şi o sănătate foarte bună. Avea o soţie şi copii pe care îi iubea, dar nu era fericit. Stătea toată ziua pe tron, trist şi îngrijorat...

Acest lucru este firesc. Cu cât ai mai multe lucruri lumeşti, cu atât mai nefericit devii, căci egoul tău devine extrem de puternic, de cristalizat, iar egoul echivalează cu nefericirea. De aceea, nu se cunosc regi fericiţi, decât în cazuri foarte rare. Nu este deloc întâmplător că Buddha şi Mahavira şi-au părăsit regatele şi au devenit cerşetori, după care au declarat: „Abia acum am devenit împăraţi", pentru că abia atunci au cunoscut fericirea.

Un *sannyasin* este un om care a învăţat calea lui Tao, care spune: „Eu nu mai exist. Numai totalitatea există".

Asta dorea să spună Iisus atunci când a afirmat: „Fericiţi cei săraci cu duhul, căci a lor va fi Împărăţia lui Dumnezeu". „Săracii cu duhul" sunt cei care nu au un ego. Sunt atât de săraci încât nu dispun nici măcar de ideea de „eu". Pe de altă parte, ei sunt cei mai bogaţi dintre oameni. De aceea spunea Iisus: „Cei din urmă (pe acest pământ) vor fi cei dintâi în Împărăţia lui Dumnezeu". Cei mai săraci vor deveni cei mai bogaţi. Prin „săraci" el nu avea în vedere un concept financiar, ci unul existenţial. Săracul este omul care nu este nimic, nu care nu are nimic. Nemaifiind nimic, el devine una cu totalitatea.

Aşadar, regele nostru era foarte nefericit. „Trebuie să posed fericirea", şi-a spus el, după care l-a chemat pe medicul său.

– Vreau să fiu fericit. Fă-mă fericit şi voi face din tine un om bogat. Dacă nu mă vei face însă fericit, îţi voi tăia capul, i-a spus el.

Medicul era disperat. Ce să facă? Cum poţi face pe cineva fericit? Nimeni nu cunoaşte această cale; nimeni nu poate face pe altcineva fericit. Dar regele era nebun şi avea puterea de a-l ucide. De aceea, medicul i-a spus:

– Trebuie să mă gândesc, Sire, şi să consult scripturile. Mâine dimineaţă vă voi da un răspuns.

S-a gândit într-adevăr întreaga noapte, iar dimineaţa a ajuns la o concluzie: „Este foarte simplu".

Şi-a consultat cărţile, dar tratatele medicale nu vorbeau nimic de fericire. Problema nu era deloc uşoară, aşa că a fost nevoit să inventeze el însuşi un remediu. I-a spus regelui:

– Maiestate, trebuie să găsiţi un om fericit şi să-i luaţi cămaşa. Dacă o veţi purta, veţi deveni la rândul vostru fericit.

Într-adevăr, un remediu cât se poate de simplu: să găseşti un om fericit şi să îi porţi cămaşa!

Regele s-a bucurat auzind acest lucru. „Ce simplu!" El i-a spus primului ministru:

– Du-te şi găseşte un om fericit, şi adu-mi cămaşa lui în cel mai scurt timp posibil.

Primul ministru a plecat. S-a dus mai întâi la cel mai bogat om din regat, dar acesta i-a spus:

– Îmi poţi lua cămaşa, dacă vrei, căci am destule, dar nu sunt un om fericit. De altfel, dacă spui că acesta este remediul fericirii, voi face şi eu acelaşi lucru: îmi voi trimite servitorii să găsească un om fericit şi îl voi pune să-mi trimită cămaşa lui. Îţi mulţumesc că mi-ai spus.

Primul ministru a continuat să colinde printre oameni, dar nimeni nu era fericit. Cu toţii îi răspundeau:

– Ne-am da şi viaţa pentru a-l face pe regele nostru fericit. Ce contează o biată cămaşă? Ne-am da întreaga viaţă, dar din păcate nu suntem nici noi fericiţi.

Primul ministru era din ce în ce mai îngrijorat. Acum, povara cădea asupra lui. Medicul scăpase de ea, dar i-o transmisese lui. Atunci, cineva i-a spus:

– Nu-ţi face probleme, căci cunosc eu pe cineva fericit. Cred că l-ai auzit şi tu: cântă tot timpul din fluier, undeva, pe partea cealaltă a râului. Este imposibil să nu-l fi auzit.

– Da, a răspuns el. Aud câteodată, noaptea, o melodie încântătoare. Dar cine este acest om? Şi unde se află?

– Vom pleca la noapte în căutarea lui, i-a spus celălalt. Cu siguranţă îl vom găsi, căci vine în fiecare noapte.

Au pornit aşadar la drum după lăsarea nopţii. Melodia s-a auzit din nou, şi era atât de frumoasă, încât primul ministru s-a simţit fericit numai ascultând-o.

Când au ajuns la el, omul s-a oprit din cântat şi i-a întrebat:

– Ce doriţi?

– Eşti fericit? l-a întrebat primul ministru.

– Da, sunt fericit, i-a răspuns omul. Sunt însăşi fericirea. De ce?

Primului ministru îi venea să danseze de bucurie.

– Dă-mi cămaşa ta, i-a spus el. De ce taci? Dă-mi cămaşa ta, căci regele are nevoie de ea.

Dar omul i-a răspuns:

– Este imposibil să-ţi dau cămaşa, pentru că nu am nici una. Nu ţi-ai dat seama pentru că este întuneric, dar sunt absolut gol. Ţi-aş putea da şi viaţa, dar cămaşă nu am.

– Atunci de ce eşti fericit? l-a întrebat primul ministru? Cum poate fi fericit cineva atât de sărac?

Omul i-a răspuns:

– În ziua când am pierdut totul, am devenit fericit... Acum, nu mai am nimic, nici măcar pe mine însumi. Am devenit o non-entitate, un nimeni. De fapt, nu eu, ci totalitatea cântă la acest fluier...

Asta înseamnă să fii „sărac cu duhul" – să nu posezi nimic, să nu ştii nimic, să fii nimeni. Tao spune: atunci când nu însemni nimic, devii una cu totul. Dizolvă-te şi vei deveni una cu totalitatea. Afirmă că eşti ceva anume şi vei fi nefericit.

Această fuziune cu cosmosul, această dispariţie în totalitate nu poate fi predicată. O poţi învăţa, dar nu o poţi preda altcuiva. De aceea, Lieh Tse şi ceilalţi maeştri taoişti nu predică nimic. Ei vorbesc în parabole. Tot ce poţi face

este să le asculţi poveştile, şi dacă îi vei asculta cu adevărat, ceva se va schimba în tine. Totul depinde de felul în care îi asculţi.

Lieh Tse însuşi a stat alături de maestrul său ani la rând, fără să spună nimic, fără să facă nimic, învăţând doar să fie tăcut, pasiv, receptiv, feminin... Numai aşa poţi deveni discipol. De fapt, nu există maeştri. Nu există decât discipoli, căci adevărul nu poate fi predat, deci nu poate exista cineva care să-l predea. Buddha nu îl poate preda, Lieh Tse nici atât... şi atunci, de ce să îi numim maeştri? Un discipol poate învăţa totuşi calea care duce la adevăr.

De aceea, un maestru nu este un om care predă, ci unul în prezenţa căruia poţi învăţa. Această diferenţă este importantă. Adevărul nu poate fi predat, dar poate fi învăţat în prezenţa celui care îl cunoaşte.

Un aspirant a venit odată la Jalaluddin Rummy şi i-a spus:

– Vrei să mă înveţi? Vrei să fii maestrul meu?

Jalaluddin l-a privit cu bunăvoinţă şi l-a întrebat:

– Eşti dispus să mă laşi să te învăţ?

– De ce nu aş fi dispus? s-a mirat adeptul. Doar eu am venit la tine ca să învăţ.

– Acesta este lucrul cel mai important: să mă laşi să te învăţ. În caz contrar, nu te pot învăţa nimic, căci adevărul nu poate fi predat, ci doar deprins. Dacă îmi vei îngădui acest lucru, procesul de învăţare va decurge de la sine.

Lieh Tse a rămas alături de maestrul său ani la rând, stând liniştit, fără să facă nimic, din ce în ce mai pasiv. Într-o

bună zi, el a cunoscut liniştea perfectă. În mintea sa nu s-a mai născut nici un val, nici un gând. Energia sa a devenit un lac liniştit, un rezervor, şi el a înţeles ce era de înţeles.

Acest lucru se întâmplă într-o singură clipă. Adevărul nu este un proces, ci un eveniment. Nu este gradual, ci vine dintr-o dată. Timpul este necesar doar pentru a-ţi linişti mintea. Dacă aceasta devine perfect calmă, totul se poate petrece într-o clipă. Liniştea este premisa iluminării.

Ce se întâmplă atunci când devii perfect liniştit? Atunci, graniţele dispar, eul se dizolvă şi fiinţa devine una cu totalitatea.

Să vă povestesc o istorie taoistă.

Un discipol al lui Lao Tse i-a spus acestuia:

– Învăţătorule, am ajuns.

Lao Tse i-a răspuns:

– Dacă afirmi că ai ajuns, atunci cu siguranţă nu ai ajuns.

Discipolul a aşteptat timp de câteva luni, după care i-a spus:

– Ai avut dreptate, învăţătorule. Abia acum a ajuns.

Prima oară a spus: „Am ajuns", dar maestrul l-a contrazis. După câteva luni, ceva a explodat în interiorul lui, iar el a spus: „A ajuns".

Lao Tse l-a privit cu o imensă compasiune, plin de iubire, şi a înclinat din cap.

– Acum e bine. Spune-mi ce s-a întâmplat. Acum, aş dori să te ascult.

– Până în momentul în care mi-ai spus: „Dacă afirmi că ai ajuns, atunci cu siguranţă nu ai ajuns", făceam eforturi continue să ajung acolo unde doream. Mă străduiam din

răsputeri. În clipa în care ai făcut acea afirmaţie, am trăit un şoc. Cum puteam să ajung „eu", când „eu" este însuşi obstacolul în calea destinaţiei? De aceea, am renunţat la „eu".

Iluminarea se poate petrece, dar numai la modul impersonal. Taoiştii nu îi spun nici măcar „Dumnezeu Tatăl", nu îi dau nici un nume. Îi spun simplu: „Aceea" – un pronume impersonal, prin care desemnează totalitatea. Asta înseamnă Tao.

– A ajuns Tao, a spus discipolul, dar nu a venit decât atunci când eu nu eram de faţă.

Lao Tse i-a spus:

– Povesteşte-le celorlalţi discipoli ce s-a întâmplat.

– Singurul lucru pe care îl pot spune este că nu mai eram nici bun, nici rău, nici un păcătos, nici un sfânt, nici una, nici alta... Practic, atunci când s-a întâmplat, eu nu mă identificam cu nimeni şi cu nimic. Eram doar o stare pasivă, o uşă deschisă. Nici măcar nu am invitat această stare. Chiar şi o invitaţie mi-ar fi purtat semnătura personală. De fapt, uitasem complet de căutarea mea. Stăteam pur şi simplu. Nu eram prezent, şi dintr-o dată, miracolul s-a produs.

Cam aşa se petrec lucrurile. Trebuie să deveniţi din ce în ce mai pasivi. Tao este calea elementului feminin. Toate celelalte religii sunt agresive, sunt mai degrabă masculine. Tao este o cale a feminităţii. Reţineţi: adevărul nu se revelează pe sine decât atunci când te afli într-o stare feminină de conştiinţă – niciodată în alt context. Adevărul nu poate fi cucerit. Este o prostie chiar şi să crezi că îl poţi

cuceri. Cum ar putea să cucerească partea ansamblul?! Tot ce poate face ea este să se dizolve în totalitate.

Această abandonare de sine se petrece numai dacă renunţaţi să vă cramponaţi de cunoaştere, de filozofii, de doctrine, de dogme. Nu vă mai cramponaţi de bisericile şi de religiile voastre organizate. Acestea nu fac decât să vă inoculeze concepte false, din cauza cărora adevărul nu poate veni la voi.

Să vă spun o parabolă frumoasă.

Streaşina unei case era plină de rândunici, care ciripeau vesele, gândindu-se numai la vară şi la apropiata călătorie spre sud, căci toamna se apropia cu paşi repezi, iar vântul din nord îşi făcea din ce în ce mai simţită prezenţa.

Într-o bună zi, ele au dispărut, şi toţi cei rămaşi au început să vorbească de ele.

– Cred că la anul am să plec şi eu către ţările calde, a spus o găină.

Lunile au trecut şi rândunicile s-au întors din nou. Întreaga curte discuta acum numai de apropiata plecare a găinii.

Într-o dimineaţă, vântul din nord a început să bată cu putere, zgribulind aripile rândunicilor. Acestea au simţit o putere stranie, mai presus de orice credinţă, care le-a făcut să se înalţe sus pe cer, iar apoi să o apuce către sud.

– Cred că a cam sosit timpul, a spus găina, după care şi-a întins aripile şi a sărit peste gard.

A continuat să zburătăcească astfel, până când a ajuns la o grădină.

Seara, s-a întors înapoi şi le-a povestit suratelor ei

uluite cum a luat-o de-a lungul autostrăzii, către sud, cum a văzut nebunia traficului auto, dar şi câmpurile cu cartofi şi fermele în care locuiau oamenii. A ajuns apoi la o grădină, în care creşteau nişte trandafiri minunaţi...

„Vai, ce interesant, şi-au spus găinile, şi ce descriere reuşită!"

Iarna a trecut, a venit din nou primăvara şi rândunicile s-au întors, dar de data aceasta nu au mai reuşit să capteze atenţia celor de jos. Găinile nu mai credeau că există un ocean undeva, la sud. „Ar trebui să o ascultaţi pe găina noastră!", spuneau ele...

Găina a ajuns la cunoaştere. Ea ştia ce se află la sud, deşi nu a ieşit nici măcar în afara oraşului. A avansat doar de-a lungul drumului, preţ de câteva case! O găină nu poate zbura foarte departe. La fel este şi intelectul. Sfera sa de cunoaştere este limitată. Dacă apucă să cunoască ceva, găina devine însă un obstacol. Ea te împiedică să mergi mai departe.

Renunţaţi la intelect, căci nu veţi pierde nimic. Luaţi-vă după el şi veţi pierde tot. Dacă veţi renunţa la intelect, nu veţi pierde decât falsitatea, starea de prizonierat. Conştiinţa voastră va căpăta subit aripi... şi veţi putea ajunge cu adevărat în ţările calde, la marele ocean. Intelectul nu reprezintă decât o povară.

Şi încă un lucru, înainte de a ne întoarce la parabola de la începutul discuţiei noastre: Tao începe întotdeauna cu moartea. De ce? Orice început are o semnificaţie aparte. Tao afirmă că dacă înţelegi moartea, vei înţelege totul, căci

moartea dizolvă toate graniţele. Atunci, eul dispare. Mintea nu mai există. Esenţa rămâne, dar renunţă la tot ce nu este fundamental.

Numai cine înţelege moartea îl poate înţelege pe Tao – calea fără cale. Religia este un fel de a muri, la fel şi iubirea sau rugăciunea. Meditaţia este o moarte voluntară. Moartea este fenomenul suprem. Ea reprezintă apogeul vieţii, culmea cea mai înaltă. Voi nu cunoaşteţi decât o singură culme, şi anume sexul, dar acesta reprezintă cea mai mică culme din Himalaya. Este într-adevăr o culme, dar cea mai mică dintre toate. Moartea este culmea supremă.

Sexul este o naştere. Cu el încep munţii Himalaya, dar este culmea cea mai mică. Nu poţi atinge culmea supremă de la bun început. Este nevoie să urci din ce în ce mai sus, culme după culme, până când ajungi pe acoperişul lumii. Sexul este începutul ascensiunii, iar moartea este apogeul. Între sex şi moarte se derulează întreaga poveste a vieţii.

Psihologia occidentală se află la început. Ea şi-a propus să înţeleagă sexul. Psihologia orientală a buddha-şilor şi-a propus să înţeleagă moartea. Sunt două tipuri diferite de cunoaştere. Înţelegerea sexului este o cunoaştere primară. Înţelegerea morţii este cunoaşterea supremă.

Atunci când înţelegi moartea, poţi muri conştient. În acest fel, nu mai trebuie să renaşti, căci ai înţeles lecţia supremă. Nu mai trebuie să fii aruncat în marea roată a renaşterilor şi a morţii. Acum ştii, deci nu mai trebuie să fii trimis la şcoală. Ai transcens. Numai cei care nu au învăţat semnificaţia morţii sunt aruncaţi înapoi în această lume tranzitorie. Viaţa nu înseamnă altceva decât o şcoală în care înveţi ce înseamnă moartea.

Să revenim aşadar la parabola noastră:

Pe când se odihnea pe marginea drumului, în timpul unei călătorii spre Wei, Lieh Tse a văzut un craniu vechi de o sută de ani. Luând un băţ, el a arătat către craniu, după care i-a spus discipolului său Pai Feng:

– Numai el şi cu mine ştim că tu nu te-ai născut şi nu vei muri niciodată. Cine poate şti dacă noi suntem cei cu adevărat fericiţi, şi el este cel nefericit?

Întrebarea este foarte enigmatică. Ea trebuie descifrată. „Numai el şi cu mine ştim că tu nu te-ai născut şi nu vei muri niciodată", i-a spus Lieh Tse discipolului său. De ce a spus el: „Numai el şi cu mine?" Craniul a murit de o moarte involuntară, în timp ce el a murit de o moarte voluntară. Cert este că amândoi au murit. Lieh Tse a murit datorită meditaţiei. El nu mai avea un ego, căci nu se mai simţea separat de totalitate. Practic, nu mai exista. Aceasta este adevărata moarte, mult mai profundă decât cea de care a suferit cândva posesorul craniului. Nu putem şti cât de realizat era cel care a murit şi al cărui craniu a rămas pe marginea drumului timp de o sută de ani. Ştim însă cu siguranţă că Lieh Tse era realizat – moartea sa a fost una conştientă.

El s-a folosit aşadar de această situaţie. Orice parabolă porneşte de la un pretext, de la o situaţie. Discipolul său, Pai Feng, se afla lângă el. La fel şi craniul. De aceea, el a arătat către craniu şi a spus: „Numai el şi cu mine ştim că tu nu te-ai născut şi nu vei muri niciodată".

Cine este cel care moare? Şi cine este cel care se naşte? Acesta este egoul. În profunzimile fiinţei, acolo unde egoul

nu există, nu putem vorbi de naştere şi de moarte. Sinele este etern, este însăşi esenţa existenţei – deci cum ar putea muri el? Cel care se naşte şi moare este exclusiv egoul.

Omul nu se naşte şi nu moare, dar cum poate afla el acest lucru? Merită oare să aştepte până în momentul morţii? Acest lucru este foarte riscant, căci dacă îşi trăieşte întreaga viaţă inconştient, el are toate şansele să moară la fel de inconştient. Dacă întreaga sa viaţă a fost doar o lungă succesiune de momente inconştiente, este greu de crezut că va surprinde conştient momentul morţii. Va muri probabil în comă, incapabil să observe ce se petrece. Nu a fost conştient nici măcar de viaţă. Cum ar putea fi atunci conştient de moartea sa, care este un fenomen mult mai subtil?

Dacă doriţi într-adevăr să cunoaşteţi, începeţi chiar acum să deveniţi conştienţi. Trăiţi conştient, învăţaţi ce înseamnă conştiinţa, dilataţi-vă în acest plan. Deveniţi precum o flacără mare. În acest fel, când moartea va sosi, veţi putea fi martorii ei conştienţi, veţi putea vedea ce se petrece. Atunci, veţi şti că: „Cel care moare este corpul, este egoul ataşat de acesta, dar nu eu, căci eu sunt martorul acestui proces". Acest martor este însăşi esenţa existenţei, este ceea ce religiile numesc Dumnezeu şi ceea ce Lao Tse şi Chuang Tse numesc Tao – cel care cunoaşte, elementul cunoscător, conştiinţa, luciditatea.

Începeţi să trăiţi o viaţă conştientă. Nu trebuie să vă schimbaţi modul de viaţă. Este suficient să fiţi martorul lucid şi detaşat al propriilor voastre fapte, cuvinte, gânduri. Nu vă identificaţi cu ceea ce faceţi. Rămâneţi lucizi, într-un plan situat dincolo de realitatea curentă. Începeţi cu lucrurile

mărunte: cu mersul pe stradă, cu mâncatul, cu o baie, cu vorbitul, ascultatul, prinderea unui prieten de mână. Sunt lucruri mărunte, dar este important să le practicaţi într-o stare de luciditate. La început, veţi constata că uitaţi tot timpul. Nu contează, amintiţi-vă iarăşi, din nou şi din nou. Asta numea Buddha luciditate, iar Gurdjieff amintirea de sine. Amintiţi-vă în permanenţă că sunteţi un martor. La început va fi greu, căci somnul pe care îl dormiţi este adânc. Aţi dormit atâtea vieţi la rând, v-aţi obişnuit cu somnul, nu faceţi decât să sforăiţi (metafizic vorbind). Nu va fi uşor, dar dacă veţi continua să încercaţi, asupra fiinţei voastre va coborî treptat o rază de luciditate. Este greu, dar posibil, şi este cel mai important lucru din această viaţă.

„Numai el şi cu mine ştim că tu nu te-ai născut şi nu ai murit niciodată". Eu ştiu că voi nu veţi muri niciodată, căci nu v-aţi născut niciodată, dar voi nu ştiţi acest lucru. Cunoaşterea mea nu are cum să vă ajute. Trebuie să cunoaşteţi voi înşivă; această cunoaştere trebuie să devină propria voastră înţelegere, propria voastră lumină.

„Cine poate şti dacă noi suntem cei cu adevărat fericiţi, şi el este cel nefericit?" Aceasta este întrebarea cu care continuă Lieh Tse: „Cine este cu adevărat fericit? Cel care trăieşte, sau cel care au murit?" Întrebarea rămâne deschisă. Practic, este un koan: discipolul trebuie să mediteze singur asupra lui.

În sine, parabola nu afirmă nimic. Se termină cât se poate de abrupt. Mai departe, este rolul discipolului să mediteze asupra ei, să devină conştient de viaţă, de moarte, de iubire, de diferitele aspecte ale existenţei. El trebuie să reflecteze

asupra întrebării: cine este cu adevărat fericit? Sunteţi voi fericiţi numai pentru că sunteţi în viaţă? Nu sunteţi! Întreaga lume în care trăim se simte mizerabil. Putem trage deja o primă concluzie, fără teama de a greşi: simplul fapt că eşti în viaţă nu te face fericit. Este nevoie de ceva în plus. Acest ceva este conştiinţa (luciditatea). Viaţa plus luciditatea egal fericire, căci întunericul egoului nu dispare decât în lumina conştiinţei.

Când viaţa este dublată de luciditate, se întâmplă ceva minunat. Mai întâi, egoul dispare, iar odată cu el dispare şi moartea. Numai egoul poate muri, căci numai el s-a născut. Odată cu dispariţia egoului dispar simultan naşterea şi moartea. Dispare practic separarea de existenţă.

Aceasta este adevărata semnificaţie a crucificării. Cel care este crucificat este egoul. Când Iisus a fost crucificat, s-a născut Christos – aceasta este semnificaţia învierii. Când egoul este crucificat, sinele învie.

Dacă doriţi cu adevărat să fiţi vii, trebuie mai întâi să muriţi. Este un paradox, dar este perfect adevărat. Aşa cum sunteţi acum, nu sunteţi nici morţi, nici vii. Sunteţi undeva la mijloc; aşa se explică angoasa în care trăiţi, conflictele, tensiunile, suferinţa. Voi sunteţi divizaţi: nu sunteţi nici vii, nici morţi. Fiţi în totalitate vii, şi astfel veţi cunoaşte viaţa, sau în totalitate morţi, şi veţi cunoaşte de asemenea ce înseamnă viaţa, căci totalitatea deschide întotdeauna poarta către Tao.

Fiţi în totalitate. Cel care doarme nu poate fi în totalitate, orice ar face. Când mănâncă, nu se identifică total cu actul mâncatului, căci mintea sa se gândeşte la o mie şi unul de

lucruri, visează o mie şi una de vise. El continuă să îşi îndese mâncarea în gură, dar într-o manieră mecanică. Când face dragoste cu partenera sa, el nu se află în totalitate în actul amoros. Poate că se gândeşte la o altă femeie, sau la piaţă, la preţul lucrurilor pe care doreşte să le cumpere, la o maşină, la o casă, la o mie şi unul de subiecte. În acest fel, actul său amoros devine mecanic.

Orice aţi face, faceţi în totalitate. În acest fel, veţi deveni conştienţi. Nimeni nu poate face ceva în totalitate fără a fi conştient. A fi în totalitate înseamnă a fi conştient, a nu te gândi la altceva. Atunci când mănânci, mănânci pur şi simplu. Nu te gândeşti la nimic altceva. Nu te limitezi doar să îţi bagi mâncarea în gură, ci te bucuri de ea. Corpul, mintea, sufletul – toate sunt într-o armonie profundă. Acest act simplu devine astfel o meditaţie. La fel şi plimbatul, tăiatul lemnelor, aducerea apei de la fântână, gătitul... Lucrurile mărunte se transformă, devin dintr-o dată pline de lumină. Fiecare acţiune devine totală – una cu Tao.

Atunci când eşti în totalitate, nu tu eşti cel care acţionează, ci Dumnezeu, sau universul. Tu nu eşti decât un vehicul, un instrument, şi totul devine o binecuvântare. Aceasta este fericirea.

Capitolul 2

CEL CARE ŞTIE CUM SĂ SE CONSOLEZE PE SINE

Pe când se afla pe Muntele T'ai, Confucius l-a văzut pe Jung Ch'i Ch'i plimbându-se pe malul pârâului Ch'ang, înfăşurat într-o blană aspră, strânsă la mijloc cu o funie şi cântând din lăută.

– Învăţătorule, care este motivul bucuriei tale? l-a întrebat Confucius.

– Am foarte multe bucurii. Dintre toate lucrurile pe care le-a creat cerul, omul este cel mai nobil, iar eu am norocul să fiu om. Acesta este primul motiv de bucurie pe care îl am. În plus, există copii care se nasc, dar nu apucă să trăiască mai mult de o zi sau o lună, nici să iasă din scutece, iar eu am trăit deja 90 de ani. Acesta este un alt motiv de bucurie. Imensa majoritate a oamenilor trăiesc în sărăcie şi îşi aşteaptă sfârşitul, adică moartea. Respect şi eu această regulă, şi îmi aştept sfârşitul, aşa că ce motive aş avea să îmi fac griji?

– Grozav! şi-a spus Confucius. Iată un om care ştie să se consoleze pe sine.

Această parabolă este nu doar foarte frumoasă, dar şi foarte subtilă. Dacă nu veţi privi decât la suprafaţa ei, nu îi veţi putea înţelege semnificaţia. Parabolele taoiste nu pot fi înţelese dacă sunt citite într-o manieră superficială. Ele sunt foarte profunde şi semnificaţia lor nu poate fi pătrunsă decât de către cei care meditează asupra lor. La prima vedere, ai putea crede că parabola de mai sus este în favoarea lui Confucius, prezentându-l ca pe un om înţelept. Realitatea este exact pe dos.

Există o deosebire diametral opusă între atitudinea taoistă şi cea confucianistă. Nimeni nu a fost mai departe de viziunea taoistă decât Confucius. Acesta credea în puterea legii, în tradiţii, în disciplină, în caracter, moralitate, cultură, societate, educaţie. Taoiştii cred în spontaneitate, individualitate, libertate. Ei sunt rebeli. Confucianiştii sunt extrem de conformişti.

Taoismul este cel mai profund nonconformism care a existat vreodată în istorie. El nu înseamnă altceva decât revoltă. De aceea, misticii taoişti, Lao Tse, Chuang Tse şi Lieh Tse, nu fac altceva decât să ridiculizeze atitudinea confucianistă. Parabola de faţă se înscrie în acest trend. Veţi înţelege mai bine atunci când vă voi explica. Această ridiculizare nu este însă una grosolană, ci una extrem de subtilă. Să vedem însă mai întâi care este semnificaţia superficială a parabolei.

Pe când se afla pe Muntele T'ai, Confucius l-a văzut pe Jung Ch'i Ch'i plimbându-se pe malul pârâului Ch'ang, înfăşurat într-o blană aspră, strânsă la mijloc cu o funie şi cântând din lăută.

Cântecul, muzica, dansul – acesta este limbajul fericirii. Aceste mijloace de expresie arată că omul nu este nefericit. Ele pot fi însă numai o aparenţă, o proiecţie. Poate că în profunzime situaţia este exact pe dos. Sunt oameni care izbucnesc în râs pentru că nu vor să plângă. Unii simt că au lacrimi în ochi, şi, nedorind să le vadă alunecându-le pe obraji, preferă să zâmbească. Alţii preferă să îşi pună o mască a fericirii numai pentru a nu le arăta celor din jur că sunt nefericiţi. Aşa se explică de ce mulţi oameni arată fericiţi, deşi în sinea lor sunt convinşi că sunt cei mai nefericiţi oameni din lume, pentru simplul motiv că ei nu văd decât feţele celor din jur, dar nu cunosc realitatea profundă care se ascunde în spatele acestor feţe (şi care nu diferă prea mult de a lor). De aceea, ei se gândesc: „Sunt cel mai nefericit om din lume, în timp ce toţi cei din jur sunt fericiţi".

Cântecul şi dansul sunt o expresie a fericirii, dar o expresie poate fi învăţată fără a cunoaşte propriu-zis bucuria. Asta au făcut cei mai mulţi dintre oameni: ei au învăţat diferite gesturi care exprimă anumite stări, dar nu trăiesc propriu-zis aceste stări.

Confucius se lasă însă amăgit. El îl întreabă pe maestru: *„Învăţătorule, care este motivul bucuriei tale?"* Masca l-a amăgit pe Confucius. Pentru a cunoaşte un om, trebuie să-l priveşti în natura lui, nu doar să-i citeşti expresia întipărită pe chip. O expresie poate fi falsă. Te uiţi la cineva şi vezi pe buzele sale cel mai frumos surâs din lume, dar dacă îl priveşti în ochi, vezi cu totul altceva. Altcineva îţi spune: „Te iubesc", dar ochii lui îţi dau impresia că te urăşte! Îţi spune „Te iubesc", dar numai din politeţe.

Confucius nu a văzut decât o aparenţă, şi s-a lăsat atât de tare amăgit de ea încât i-a spus acelui om „Învăţătorule". El i-a spus: *„Învăţătorule, care este motivul bucuriei tale?"*

Aşa cum spuneam, bucuria nu are un motiv anume. Dacă ar avea un motiv care să o justifice, nu am putea vorbi de bucurie. Singura bucurie adevărată este cea necondiţionată, care nu are la bază un motiv. O boală are o cauză, dar starea de sănătate? Aceasta este naturală. Dacă te duci la doctor şi îl întrebi: „De ce sunt bolnav?", el îţi poate da un răspuns, căci orice boală are o cauză. Îţi poate pune un diagnostic şi poate descoperi cauza pentru care te-ai îmbolnăvit, dar nimeni nu poate descoperi motivul pentru care eşti sănătos. Sănătatea este ceva natural, este starea care trebuie să existe în mod firesc. Boala este o stare care nu ar trebui să existe. Ea înseamnă că ceva merge prost. Când totul merge bine, omul este sănătos. Dacă se află în armonie cu totalitatea, el este sănătos. Nu există nici o altă motivaţie. Şi totuşi, Confucius a întrebat: „Învăţătorule, care este motivul bucuriei tale?"

La fel ca în atâtea alte parabole taoiste, Lieh Tse îl ironizează pe Confucius. Aceşti oameni sunt foarte subtili. Prin aceste cuvinte, el pune de fapt la îndoială întreaga atitudine confucianistă. Confucius porneşte de la premisa că trebuie să existe un motiv pentru bucurie. Această premisă este falsă din start. Bucuria nu poate fi explicată; ea este, pur şi simplu. Când este, este; când nu este, nu este. Atunci când nu trăieşti starea de bucurie, poţi găsi o cauză, dar atunci când o trăieşti, acest lucru este imposibil. Dacă poţi găsi totuşi o cauză pentru bucuria ta, înseamnă că este o stare cultivată, că ea nu este reală. Nu curge din inima fiinţei tale,

ci este o stare manipulată, o mască. Atunci când starea de bucurie este construită, îi poţi găsi o cauză. Atunci când ea apare pur şi simplu, devine o stare atât de misterioasă, de primordială, încât nu îi poţi găsi nici o explicaţie.

Dacă îl întrebi pe Buddha: „De ce eşti fericit?", el va ridica din umeri. Dacă îl întrebi pe Lao Tse: „De ce te bucuri atât de tare?", îţi va răspunde: „Nu pune această întrebare. Decât să mă întrebi pe mine de ce sunt fericit, mai bine întreabă-te de ce nu eşti şi tu".

Fericirea este ca un izvor de munte. Atunci când apa nu întâlneşte în cale nici un obstacol, ea ţâşneşte pur şi simplu. Dacă este blocată de stânci, nu poate ţâşni. Dacă înlături însă stâncile din calea ei... Izvorul nu poate fi creat. Tot ce poţi face este să înlături stâncile din calea lui, obstacolele care i-o blochează. Izvorul era de la bun început acolo, dar nu putea curge din cauza stâncilor. Atunci când elimini obstacolele din calea lui, tu nu creezi izvorul, ci doar îi permiţi să curgă. Nimeni nu poate răspunde la întrebarea: „De ce curge izvorul?" Nu poţi găsi o cauză a curgerii sale, dar poţi găsi o cauză în cazul în care nu curge. Reflectaţi asupra acestei probleme, căci cu toţii vă confruntaţi cu ea.

Nu vă întrebaţi niciodată de ce sunteţi fericiţi, căci această întrebare este greşită din start.

Confucius porneşte de la o preconcepţie greşită: că totul trebuie să aibă o cauză. În acest caz, singura atitudine corectă este cea ştiinţifică, căci ea studiază relaţiile cauză-efect, sau cauzalitatea lucrurilor. Religia devine imposibilă. Atitudinea ştiinţifică porneşte de la premisa că dacă ceva există, trebuie să aibă o cauză. Indiferent dacă o cunoşti sau

nu, cauza trebuie să existe. Aceasta este viziunea ştiinţei: orice fenomen poate fi redus la o cauză.

Atitudinea religioasă este diametral opusă: ea afirmă că nimic nu poate fi redus la o cauză. Orice lucru care are o cauză nu este esenţial. Ceea ce este esenţial există pur şi simplu, fără cauză; este un mister. Aceasta este adevărata semnificaţie a misterului – lipsa cauzalităţii.

Confucius pune o întrebare greşită, pornind de la preconcepţiile sale: „Învăţătorule, care este motivul bucuriei tale?"

De ce pune el această întrebare? Pentru ca, aflând cauza, şi alţii să poată cultiva această stare. Dacă cineva îţi spune: „Atunci când stau pe cap[2], îmi găsesc pacea interioară", poţi sta şi tu pe cap, găsindu-ţi la rândul tău starea de pace. Dacă cineva îţi spune: „Sunt fericit pentru că am renunţat la lume", poţi renunţa şi tu la lume, devenind astfel fericit. Fericirea devine astfel uşor de manipulat.

Aşa procedează oamenii – ei se imită unii pe alţii. În realitate, fericirea nu are nici o cauză. În clipa în care înţelegi acest lucru, poţi deveni fericit pentru totdeauna. Dacă fericirea ar avea o cauză, ai avea nevoie de timp. Ar trebui să o practici vreme îndelungată, iar atitudinea taoistă afirmă că poţi fi fericit chiar acum.

Ce înseamnă acest lucru? Înseamnă că nu există o cauză, deci nu ai nevoie de timp pentru a o practica. Tot ce trebuie să faci este să îi permiţi să se manifeste, căci ea există deja.

[2] N. Tr. Aluzie la o postură de Yoga – *shirshasana* (statul pe cap), despre care se spune că numără printre efectele sale şi inducerea unei stări de pace interioară.

Dacă nu îi permiţi să se manifeste, acţionezi la fel ca stânca de dinainte în cazul izvorului. Eliminând stânca, izvorul va curge în mod natural. Totul este o simplă chestiune de deschidere. Dumnezeu există deja; tot ce trebuie să faci este să devii conştient de el. Dacă nu îţi deschizi inima în faţa lui, el nu va intra în ea, căci nu doreşte să-ţi încalce liberul arbitru. Încălcându-l, te-ar distruge, dar el îl protejează. De aceea, dacă spui nu, el nu va intra în fiinţa ta. Dacă pe uşa ta scrie că nimeni nu poate intra fără permisiunea ta, el va aştepta pur şi simplu. Nici măcar nu îţi va cere permisiunea, căci până şi acest lucru ar însemna o interferenţă cu libertatea ta. Nu va suna la uşă, ci va aştepta, pur şi simplu. Dumnezeu este pretutindeni; el aşteaptă, şi este de o discreţie absolută... De aceea, aproape nimeni nu îi simte prezenţa. Aproape că pare absent. Nu vă daţi seama? Dumnezeu pare să lipsească cu totul din această lume. Aşa se explică existenţa ateilor care spun: „Unde este Dumnezeul vostru? Noi nu îl vedem!" Nu îl văd pentru că Dumnezeu nu interferează cu nimeni fără permisiunea lui. El le oferă oamenilor o libertate totală, care le permite acestora până şi negarea divinităţii.

Natura oricărui om este beatitudinea. Cu toţii sunteţi confecţionaţi din ea, dar pentru a o conştientiza trebuie să vă relaxaţi, să vă detaşaţi, nu să îi căutaţi o cauză, pentru a o putea apoi manifesta. De aceea, ea poate apărea în orice moment, cel puţin teoretic. Nu este nevoie să pierdeţi nici măcar o secundă. În schimb, dacă ar exista o cauză, aţi avea nevoie de foarte mult timp... şi nici atunci nu puteţi şti – puteţi reuşi sau nu.

Aceasta este diferenţa între atitudinea hindusă şi cea

taoistă. Hinduşii, jainiştii, budiştii – cu toţii afirmă că trebuie să începi prin a elimina *karma* negativă acumulată în vieţile trecute. Sunt foarte multe lucruri de făcut înainte de a putea atinge această stare de fericire supremă. Este nevoie de foarte multă disciplină. Ashtavakra, Lao Tse, Bodhidharma, Lin Chi – afirmă că nu trebuie să faci nimic, decât să-i permiţi acestei stări să se manifeste. Ea poate începe să curgă chiar acum prin fiinţa ta, cu condiţia să te relaxezi şi să-i permiţi să curgă.

Confucius spune: „Învăţătorule, care este motivul bucuriei tale? Spune-mi cum ai atins această stare. Ce cale ai urmat, ce metodă, ce discipline, ce principii, ce scripturi? Cum ai atins starea de fericire?" Pe scurt, Confucius se lăcomeşte. Ar dori să atingă şi el această stare în care cântecul devine natural, în care muzica nu se opreşte niciodată, iar omul trăieşte o stare continuă de sărbătoare. Acest om îl fascinează, căci este... înfăşurat într-o blană aspră, strânsă la mijloc cu o funie şi cântă din lăută.

Un om sărac nu are nici un motiv de bucurie. Dacă ar fi fost deprimat, starea lui ar fi fost de înţeles. Confucius ar fi trecut pe lângă el fără măcar să-l observe. Dar acel om sărac, care nu avea nimic, fiind îmbrăcat cu o blană aspră, strânsă la mijloc cu o funie, cânta din lăută! Cânta un cântec de bucurie! Starea de fascinaţie a lui Confucius era explicabilă, dar el a pus o întrebare greşită.

Un taoist nu ar pune niciodată o asemenea întrebare. Bucuria există pur şi simplu; ea nu are o cauză, aşa că nu poate fi atinsă urmând o metodă. Tot ce poţi face este să o înţelegi.

De aceea, omul i-a răspuns: „Am foarte multe bucurii".

În realitate, dacă ai foarte multe bucurii, înseamnă că nu ai înţeles ce este bucuria, căci ea este una singură. Nu pot exista mai multe bucurii. Pot exista mai multe boli, dar o singură stare de sănătate. Voi puteţi avea bolile voastre, eu pe ale mele, dar dacă suntem sănătoşi, care mai este diferenţa dintre noi? Poate face cineva o distincţie între o stare de sănătate şi alta? Acest lucru este imposibil. Sănătatea este universală; numai boala este personală. Boala aparţine egoului, dar sănătatea nu. Boala poate afecta trupul, mintea, sau pe amândouă. Sănătatea transcende însă acest plan, iar transcendenţa este una singură. Corpul meu diferă de al vostru. De aceea, este firesc ca bolile mele să fie diferite de ale voastre, dar sănătatea este una singură. Ea are acelaşi gust pretutindeni...

Cineva l-a întrebat pe Buddha: „Ce gust are starea ta de buddha?" Acesta i-a răspuns: „Du-te şi gustă marea. Gust-o mai întâi într-un loc, apoi în altul, pe mal, în larg, pe celălalt ţărm. Vei descoperi că gustul ei este întotdeauna acelaşi. Starea de buddha este întotdeauna aceeaşi; are acelaşi gust". Oricine ajunge un Buddha poate simţi acest gust. La fel se petrec lucrurile şi cu starea de sănătate. Dacă un copil, un tânăr şi un om bătrân sunt sănătoşi, starea de sănătate este identică. Dacă o femeie este sănătoasă, starea ei este identică cu cea a unui bărbat sănătos.

În schimb, bolile sunt diferite. Recent, ştiinţa a descoperit că până şi în cazul aceleiaşi boli, ea se manifestă diferit de la o persoană la alta. Se poate întâmpla să suferi de aceeaşi boală ca şi nevasta ta – să spunem tuberculoza

– dar să nu poţi fi tratat cu aceleaşi medicamente. Tu ai nevoie de un remediu, iar soţia ta de altul. Aşa se explică necesitatea medicilor; în caz contrar, prezenţa farmaciştilor ar fi suficientă. Dacă s-a stabilit o dată că tuberculoza poate fi tratată cu cutare remediu, ce nevoie mai ai să mergi la doctor? Farmacistul te-ar putea vindeca.

Cu cât oamenii de ştiinţă înţeleg mai profund misterele bolilor şi ale stării de sănătate, cu atât mai clar devine faptul că fiecare boală are propria sa personalitate; de fapt, ea aparţine exclusiv persoanei în cauză. Ei au început să-şi dea seama că nu boala trebuie tratată, ci persoana. Diagnosticul nu poate fi pus decât cunoscând modul de viaţă al acesteia, obişnuinţele sale... Chiar dacă numele bolii rămâne acelaşi (căci ar fi greu să dai câte un nume fiecărei boli a fiecărei persoane), suferinţa diferă totuşi de la un om la altul; de aceea, şi tratamentul trebuie să fie diferit.

Bolile sunt personificate, dar nu putem spune acelaşi lucru şi despre sănătate. Aceasta este impersonală, universală. La fel stau lucrurile şi cu fericirea. Suferinţa este o boală; bucuria înseamnă bunăstare, este la fel ca starea de sănătate. Punând întrebarea greşit, Confucius a primit răspunsul greşit. Omul acela nu ştia nimic despre bucurie, de vreme ce a răspuns: „Am foarte multe bucurii".

Cum poţi să ai multe bucurii? Înseamnă că ceva nu este în regulă. Bucuria este una singură. Dacă spui că ai mai multe bucurii, înseamnă că nu ştii ce înseamnă bucuria. Probabil că vorbeşti despre plăceri, despre aşa-zisele „momente de bucurie", care nu înseamnă altceva decât momente în care suferinţa devine ceva mai suportabilă. Dacă cineva este tot

timpul nefericit, şi dintr-o dată simte că nefericirea i-a mai scăzut, el spune: „Sunt foarte fericit". Este însă o fericire relativă. El nu cunoaşte adevărata fericire.

Tot ce cunoaşte el este o stare de nefericire, uneori mai intensă, alteori mai puţin intensă. Când nefericirea sa nu este foarte intensă, el spune: „Sunt foarte fericit". Acest lucru este uşor de înţeles, căci toată lumea îl experimentează. Ştiţi voi ce este fericirea? I-aţi simţit vreodată gustul? Voi nu cunoaşteţi decât nefericirea, în diferite grade de intensitate.

Uneori, nefericirea este atât de intensă încât devine insuportabilă. Alteori este suportabilă. Poate fi controlată, deci şi tolerată. Voi oscilaţi între o nefericire mai mare sau mai mică, dar nu aţi cunoscut niciodată adevărata fericire, căci odată cunoscută aceasta, nefericirea dispare pentru totdeauna. Poarta poate fi deschisă în orice moment, căci acum aveţi cheia. Voi nu reuşiţi să o deschideţi, pentru că nu aveţi cheia. Tot ce cunoaşteţi voi sunt diferite stări care descriu acelaşi fenomen; uneori, totul devine atât de întunecat încât nu mai vedeţi deloc, iar alteori apare o luminiţă, o stare de clarobscur, de semiîntuneric. Lumina este însă cu totul altceva; ea nu are nimic de-a face cu întunericul. Lumina şi întunericul nu pot exista în aceeaşi cameră. Lumina este un fenomen pozitiv, în timp ce întunericul este un fenomen negativ, este absenţa luminii. La fel stau lucrurile şi cu suferinţa, versus fericirea.

Aşadar, omul i-a răspuns lui Confucius: „Am foarte multe bucurii. Dintre toate lucrurile pe care le-a creat cerul, omul este cel mai nobil, iar eu am norocul să fiu om. Acesta este primul motiv de bucurie pe care îl am".

La prima vedere, totul pare foarte logic, căci egoul se simte împlinit auzind acest argument. Omul s-a crezut întotdeauna ființa cea mai nobilă din creație, foarte apropiată de Dumnezeu, iar acest lucru l-a făcut să se simtă foarte fericit. Această stare de fericire este însă doar aparentă, căci ea apare prin intermediul egoului. În realitate, tot ce poate produce egoul este nefericirea. De altfel, în adâncurile ființei sale, orice om știe că nu este deloc aproape de Dumnezeu. Dumnezeu este aproape de el, dar nu și invers.

Însăși ideea de „eu" presupune a fi primul; toți ceilalți vin după tine, devin secundari. Friedrich Nietzsche avea dreptate atunci când spunea: „Eu nu-i pot permite lui Dumnezeu să existe, căci asta ar însemna că eu sunt pe locul doi, și nu pot accepta acest lucru. Dacă Dumnezeu există, eu voi fi întotdeauna pe locul doi. Oricât de mult aș crește, orice culme aș atinge, voi rămâne întotdeauna pe locul doi – nu voi fi niciodată primul". Acest lucru nu i s-a părut acceptabil, așa că a declarat: „Dumnezeu a murit, iar omul este liber". Dumnezeu este cel care îl limitează pe om. Într-un fel, are dreptate, căci toată lumea gândește așa, în sinea sa; orice ego dorește să fie pe primul loc.

Chiar și cei care se declară mari adoratori ai lui Dumnezeu, oameni așa-zis „religioși", nu încearcă altceva decât să îl manipuleze pe acesta conform voinței lor. „Fă voia mea!" – cam la asta se limitează rugăciunile voastre. „Fă ce vreau eu. Ascultă rugăciunea mea!" Tot ce urmăriți voi este să-l transformați pe Dumnezeu în servitorul vostru. Îi spuneți: „Doamne! Învățătorule!", dar asta nu este decât o mită; încercați în acest fel să-l manipulați. Spuneți: „Eu

nu însemn nimic; tu ești totul", dar în sinea voastră gândiți exact pe dos. Chiar și atunci când faceți ceva pentru Dumnezeul vostru, o faceți pentru că este al vostru. Chiar și atunci când vă sacrificați pe un anumit altar, o faceți numai pentru acel Dumnezeu în care credeți. Vă închinați practic în fața propriei voastre creații, a imaginii despre Dumnezeu creată de voi și plasată în templul vostru, în biserica voastră, în moscheea voastră. Vă închinați în fața lui de parcă v-ați închina în fața unei oglinzi. Aceasta vă reflectă propria imagine, așa că spuneți: „Ce frumos!" Atunci când un creștin vorbește de frumusețea lui Christos, sau când un hindus descrie frumusețea lui Krishna, ori când un budist vorbește de frumusețea lui Buddha, nici unul dintre ei nu ar accepta că celălalt este la fel de frumos. Budistul nu ar accepta niciodată frumusețea lui Christos, căci acest lucru nu i-ar împlini egoul. La fel și invers. Un hindus nu va crede niciodată că Mohamed sau Christos sunt frumoși, căci acest lucru ar contraveni preconcepției sale despre Dumnezeu.

Omul își gratulează egoul în orice manieră posibilă – uneori mai grosier, alteori mai subtil, uneori direct, alteori indirect. Omul cu adevărat religios înțelege acest lucru, iar prin acest act de conștientizare, egoul său dispare.

Un om cu adevărat religios nu își pune problema superiorității. El nu gândește în termenii: „Eu sunt superior copacilor, păsărilor, animalelor". El nu poate spune deloc: „Eu sunt superior", căci pentru el: „Eu nu exist deloc", iar din această experiență se naște starea de fericire fără limite. Stânca a fost eliminată din calea izvorului.

Aşadar, omul nostru spune: *„Am foarte multe bucurii. Dintre toate lucrurile pe care le-a creat cerul, omul este cel mai nobil...".*

De ce? De ce este omul cel mai nobil? Dacă studiem istoria umanităţii, omul pare creatura cea mai lipsită de noblețe. Priviţi animalele: nici unul dintre ele nu este capabil de crime atât de mari ca şi omul; nici unul nu este atât de dezechilibrat, de violent. Aţi văzut vreodată un animal călcând peste cadavre numai pentru a deveni preşedintele unei ţări? Ele trăiesc şi mor într-un mod natural. În sălbăticie, animalele nu înnebunesc niciodată. Singurele care îşi pierd uneori echilibrul sunt cele care trăiesc la grădina zoologică, căci aceasta este o creaţie a omului. În sălbăticie, animalele nu se sinucid niciodată; într-o grădină zoologică, acest lucru se poate întâmpla. În captivitate, ele pot deveni agresive, violente. Altminteri, un animal nu va ucide niciodată decât pentru a mânca. Singurul animal care ucide fără motiv este omul. El se duce în sălbăticie, ucide un tigru, apoi spune: „Acesta este un sport, numit vânătoare". Aţi auzit vreodată un leu spunând că vânează? Leul nu vânează niciodată. Atunci când îi este foame, ucide, dar acest lucru este ceva natural, nu un sport!

Să vă povestesc o anecdotă...

Un leu şi o vulpe au intrat împreună într-un restaurant. Au luat loc la masă şi vulpea a comandat, dar numai pentru ea. De aceea, ospătarul a întrebat-o:

– Şi prietenul tău?

– Tu ce crezi? Dacă îi era foame, crezi că mai stăteam aici, lângă el?

Cu siguranţă, nu îi era foame. Atunci când le este foame, animalele ucid, dar nu pentru a se amuza. În sine, actul uciderii nu le interesează. Ceea ce le interesează este să îşi satisfacă foamea – nu este nimic rău în asta. Singurul care ucide fără motiv este omul. Animalele nu ucid de dragul unei ideologii. Ele nu spun niciodată: „Eu sunt comunist şi tu eşti capitalist, aşa că te voi ucide", sau „Eu sunt fascist şi tu eşti comunist, aşa că te voi ucide". Animalele nu au ideologii şi nu ucid pentru că sunt creştine, hinduse sau musulmane.

Singurul capabil să ucidă pentru un pretext oarecare este omul. Hinduşii îi omoară pe musulmani, pe budişti, pe creştini, şi invers. Şi pentru ce? Pentru nişte doctrine abstracte, pentru nişte principii. Nimeni nu aplică aceste principii în viaţă, dar toată lumea este dispusă să omoare de dragul lor. Dacă îi insulţi Biblia, creştinul este gata să-ţi dea în cap, dar dacă îl întrebi: „Tu trăieşti în acord cu Biblia ta?", îţi va răspunde: „Este foarte dificil". El nu este interesat să trăiască în acord cu ceea ce scrie în ea. În schimb, când vine vorba de ucis, toată lumea devine brusc interesată.

De-a lungul secolelor, în numai 3000 de ani au avut loc 5000 de războaie. Nici un animal nu poate fi atât de lipsit de noblețe. De fapt, ele au o noblețe a lor, naturală. Singurul animal cu două feţe este omul.

Aşadar, eroul nostru spune: *„...omul este cel mai nobil, iar eu am norocul să fiu om. Acesta este primul motiv de*

bucurie pe care îl am". De fapt, acesta nu este un motiv de bucurie. Este doar o plăcere născută din sentimentul egoist potrivit căruia: „Eu sunt cineva". Nu poţi fi cu adevărat fericit pornind de la acest sentiment, căci în adâncurile fiinţei tale va exista întotdeauna o comparaţie. Dacă acum te simţi superior, va veni cu siguranţă o vreme când te vei simţi inferior.

Am auzit odată un sfânt, un om religios foarte bine cunoscut în India, spunându-le discipolilor săi: „Priviţi-i întotdeauna pe cei care nu au la fel de mult ca şi voi, şi veţi fi fericiţi. Dacă aveţi o casă, priviţi-i pe cei care nu au". Sigur că în acest caz te simţi fericit. „Dacă aveţi numai un singur ochi, priviţi-i pe cei care sunt orbi... şi veţi fi fericiţi". Ce fel de fericire este însă aceasta? Şi ce fel de religie este aceasta? Dacă ai un singur ochi şi priveşti un orb, sigur că te simţi fericit, dar ce te faci dacă te întâlneşti cu cineva care are doi ochi foarte frumoşi? Cu siguranţă, vei fi nefericit.

Aşa-zisa voastră „fericire" implică întotdeauna o stare relativă de nefericire.

Fericirea nu poate fi atinsă prin comparaţie. Ea este ceva fără egal. De aceea, nu mai comparaţi.

Am auzit un banc...

Tatăl şi-a dus fiul la un spectacol de striptease. În tot timpul spectacolului, el a continuat să pufnească din nas.

– Ce-i, tată, nu-ţi place spectacolul? l-a întrebat fiul.

– Sigur că îmi place, i-a răspuns acesta. De fapt, mă gândeam la maică-ta...

Comparaţiile atrag întotdeauna după sine probleme. Reţineţi: fericirea nu se poate naşte dintr-o comparaţie – niciodată. Şi totuşi, eroul nostru a spus: *„Am foarte multe bucurii. Dintre toate lucrurile pe care le-a creat cerul, omul este cel mai nobil, iar eu am norocul să fiu om. Acesta este primul motiv de bucurie pe care îl am"*.

Mare bucurie! De fapt, este un fel de gâdilare a egoului: te simţi bine, te simţi superior. Cine simte nevoia să fie superior pentru a se simţi bine stă însă pe un vulcan. De regulă, el suferă de un complex de inferioritate. Numai un om inferior se poate crede superior. Un om cu adevărat autentic nu se simte nici superior, nici inferior, căci ştie că este unic. De aceea, nimeni nu îi poate fi inferior sau superior.

Existenţa este pretutindeni aceeaşi. Pietrele şi copacii, animalele şi plantele, omul şi Dumnezeu – cu toţii împărtăşesc aceeaşi existenţă. Atunci când realizezi această unicitate, fericirea se naşte în mod spontan în fiinţa ta. Ea nu are o cauză.

Există copii care se nasc, dar nu apucă să trăiască mai mult de o zi sau o lună, nici să iasă din scutece, iar eu am trăit deja 90 de ani. Acesta este un alt motiv de bucurie. Acest om face tot timpul comparaţii. Unii oameni se nasc, dar nu trăiesc mai mult de o zi sau de o lună, în timp ce el a trăit deja 90 de ani. Şi-a trăit viaţa, aşa că ce motiv de nefericire ar avea? Este fericit, căci a trăit mai mult ca alţii. Dar dacă toţi ceilalţi ar fi murit? Dacă ar fi rămas singurul om pe acest pământ, credeţi că ar mai fi fost fericit? Să spunem că toţi ceilalţi oameni, plantele, animalele, toată lumea din jurul său ar fi murit. Numai el ar fi rămas pe pământ. În acest caz,

nu ar mai fi avut cu cine să se compare, pentru a-şi declara astfel superioritatea. Fericirea lui ar dispărea instantaneu, căci era născută din comparaţie.

Taoiştii afirmă altceva: dacă eşti absolut singur, dar acest lucru nu îţi afectează starea de fericire, atunci poţi spune că eşti un om realizat. În caz contrar, nu eşti realizat.

Fericirea obţinută prin comparaţie este o pseudo-fericire. „Eu am o maşină scumpă, iar tu nu ai. Din această cauză, mă simt fericit". Este o prostie. Cum poate fi cineva fericit pentru că altcineva nu are maşină? Ce are a face fericirea lui cu faptul că celălalt nu are aceeaşi maşină ca şi el? „Eu am o casă frumoasă şi tu nu ai; de aceea, mă simt fericit". Acest gen de fericire pare mai interesată să-i facă pe alţii nefericiţi decât în a fi fericită ea însăşi. „Tu nu ai o maşină sau o casă la fel de frumoasă ca mine; deci, sunt fericit, căci tu eşti nefericit". Ce logică! „Nu sunt fericit decât pentru că ceilalţi sunt nefericiţi. Deci, cu cât ceilalţi sunt mai nefericiţi, cu atât mai fericit voi fi eu. Dacă întreaga lume s-ar transforma într-un iad, eu m-aş afla în paradis!" Aceasta este logica omului...

De câte ori mă duceam în Calcutta, stăteam într-o casă foarte mare, cea mai frumoasă casă din Calcutta. Proprietarul era literalmente înnebunit după ea. Era o clădire din marmură, construită cu gust, în stil aristocratic, în mijlocul oraşului, şi avea zece acri de grădină, lucru unic în acel oraş. Ori de câte ori îi făceam o vizită, omul nostru mă ducea să-i văd piscina, grădina, peluza. Îmi arăta toate îmbunătăţirile pe care le-a adus în ultima vreme casei. Ultima oară când l-am vizitat însă, era extrem de nefericit. L-am întrebat:

– Ce s-a întâmplat? Văd că nu îmi mai arăţi nimic... Nu ai mai făcut nici o îmbunătăţire?

Mi-a răspuns:

– Nu mai sunt deloc interesat de casă. Nu vezi că vecinul meu şi-a făcut o casă mai frumoasă ca a mea? Până când nu voi reuşi să-mi fac o casă mai mare decât a lui, nu voi mai fi fericit.

Practic, omul nostru avea aceeaşi casă ca şi înainte, dar fericirea lui dispăruse.

Ce are a face fericirea cu casa vecinului? Ce îi păsa lui că acesta şi-a făcut o casă mai mare ca a lui? Avea aceeaşi casă, dar nu mai era fericit. I-am spus:

– Un lucru este sigur: nu casa ta era aceea care te făcea fericit, ci faptul că era o casă mai frumoasă decât cea a vecinului.

Fericirea generată de nefericirea altcuiva este o formă de violenţă. Aşa o apucă oamenii pe calea greşită – aşa devin opresivi, exploatatori, periculoşi. Astfel de oameni sunt un blestem pentru acest pământ. Iar logica lor este aceeaşi.

Omul din parabola noastră gândea în termenii următori: „Eu sunt mai fericit decât ceilalţi. Priviţi: mulţi oameni au murit de tineri, dar eu sunt încă în viaţă, sunt sănătos... şi am 90 de ani! Acesta este motivul pentru care sunt bucuros".

Aceasta nu înseamnă bucurie. *„Grozav!"*, şi-a spus Confucius... Confucius a fost foarte impresionat. *„Iată un om care ştie să se consoleze pe sine"*.

Această frază este cheia parabolei. Ea atestă umorul lui Lieh Tse. Confucius a fost foarte impresionat şi a spus: *„Grozav!... Iată un om care ştie să se consoleze pe sine"*.

Este evident că în viziunea lui, scopul vieţii este acela de a te simţi satisfăcut, de a şti să te consolezi cu orice. Să ceri mai mult ar însemna să ceri imposibilul. Omul nu poate obţine mai mult în viaţă, iar eroul nostru ştie să se auto-consoleze. Aşa se explică fericirea lui.

În viziunea taoiştilor, consolarea este un fenomen negativ – nu este în nici un caz mulţumire. Mulţumirea nu are nimic de-a face cu consolarea; ea reprezintă o dimensiune complet diferită. Încercaţi să înţelegeţi: consolarea înseamnă să îţi raţionalizezi situaţia în care te afli, găsind motive să nu fi îngrijorat, creându-ţi tot felul de situaţii-tampon. La asta se referea Gurdjieff atunci când vorbea de „tampoane"; toată lumea îşi creează în jur tampoane, pentru a amortiza astfel şocurile vieţii.

Ei creează situaţii-tampon la fel ca cele ale vagoanelor, sau ca amortizoarele maşinilor, pentru a nu se clătina prea tare atunci când întâlnesc în cale diferite hârtoape, iar viaţa este un drum plin de hârtoape. Aceste amortizoare au acelaşi rol ca şi tampoanele vagoanelor. Când drumul devine dificil, arcurile absorb şocul, iar călătorul scapă neafectat.

Aşa-zisele filozofii ale consolării nu sunt altceva decât nişte tampoane. Dacă te simţi sărac şi nefericit, îţi creezi imediat un tampon: „Şi ce dacă? Milioane de oameni sunt săraci. De ce mi-aş face griji? Asta este viaţa!" Dacă eşti bolnav, poţi vizita un spital şi îţi vei regăsi imediat fericirea. Ţi-ai creat imediat un tampon: cel puţin, nu eşti la fel de bolnav ca alţii. Dacă ţi-ai pierdut un picior, este suficient să vezi un cerşetor care şi-a pierdut ambele picioare pentru

a te simţi consolat. Toate acestea sunt tampoane. Dacă îi priveşti pe cei care au mai puţin decât tine, viaţa ţi se pare mai puţin şocantă, mai suportabilă; te simţi mai confortabil. Nefericirea nu te mai afectează atât de tare. Treptat, aceste tampoane creează însă o distanţă atât de mare între tine şi viaţă încât nimic nu te mai poate afecta. Ajungi să trăieşti practic înconjurat de tampoane, prins în capcana motivelor de consolare. Chiar dacă ştii că sfârşitul ţi se apropie, te poţi consola: toată lumea moare într-o bună zi, nu este ceva special, care ţi se întâmplă numai ţie. Existenţa nu este mai puţin amabilă cu tine; la fel li se întâmplă tuturor. Sau poţi începe să crezi în teoria reîncarnării. Îţi repeţi atunci că sufletul este nemuritor şi că vei renaşte din nou. Şi acesta este tot un tampon. La urma urmei, singurul care moare este corpul fizic, şi ce înseamnă un corp? Nimic altceva decât un sac de oase, carne, nervi. Este ceva murdar, nu pierzi practic nimic de valoare. În schimb, sufletul va trăi de-a pururi! Un alt tampon...

Aceste tampoane nu îţi permit să vezi realitatea aşa cum este, dar îţi asigură motive de consolare. Confucius crede că această consolare este adevăratul scop al vieţii. Dacă un om ştie să se consoleze, înseamnă că a învăţat arta de a trăi. La atâta rezumă Confucius arta de a trăi: cum să trăieşti în această lume mizerabilă fără a te simţi prea împovărat, făcând tot timpul comparaţii. Ce-i drept, există suferinţă, dar te poţi proteja împotriva ei cu ajutorul argumentelor raţionale. Aşa trăieşte umanitatea de secole.

De pildă, orientalii duc la extrem această consolare: dacă eşti nefericit, înseamnă că ai făcut ceva rău într-o viaţă

anterioară. Ai acumulat astfel o karma negativă, iar acum a venit vremea scadenţei. Culegi acum roadele pe care le-ai semănat singur. Odată lucrurile explicate, poţi să fii nefericit liniştit.

Am auzit o poveste despre un croitor.

Acesta a fost prins că a furat, aşa că a fost condamnat la doi ani de închisoare. Primarul oraşului i-a făcut o vizită la puşcărie, căci era cel mai bun croitor din oraş şi toată lumea suferea din cauza absenţei sale. Primarul însuşi îl simpatiza sincer. Când a deschis uşa celulei, l-a găsit cosând ceva – vechea obişnuinţă. Ce altceva ar fi putut să facă? De aceea, l-a întrebat:

– Aşadar, tot mai coşi?

– Nu, domnule. Culeg ce am semănat![3]

Întreaga filozofie a karma-ei afirmă că acum culegi ce ai semănat cândva. Tot ce trăieşti în prezent este consecinţa naturală a unei acţiuni anterioare. Acest lucru te consolează. Dumnezeu nu este injust, destinul nu este incorect, societatea nu este nedreaptă. Toată vina îţi aparţine. Este propria ta karma, aşa că ce poţi face? Trebuie să treci de această încercare, păstrându-ţi echilibrul interior. Mai mult, trebuie să ai grijă să nu mai repeţi greşeala, căci în caz contrar, în viaţa următoare vei suferi din nou consecinţele ei. Asta este tot ce poţi să faci. Nu mai poţi schimba trecutul, dar îţi poţi gestiona viitorul... O consolare cât se poate de reuşită.

Ea i-a ajutat pe orientali să rămână săraci şi nefericiţi.

[3] N. Tr. Joc de cuvinte intraductibil: în limba engleză, to sew înseamnă atât „a coase", cât şi „a semăna".

Întregul Orient trăieşte în mizerie, într-o societate urâtă, neigienică. Toată lumea se simte consolată, dar acest motiv de consolare s-a transformat într-o imensă letargie. Nimeni nu poate face nimic. Trebuie să înveţi să fii tolerant, pentru ca viitorul să nu fie chiar mai rău decât trecutul. Trebuie să-ţi accepţi trecutul şi să te temi de viitor. Chiar şi aşa, orientalii par mai fericiţi decât occidentalii. De ce? Tocmai pentru că ei au un tampon minunat de care se agaţă, care îi protejează împotriva nefericirii.

Orice societate trebuie să îşi creeze asemenea tampoane. Recent, occidentalii au găsit şi ei un motiv de consolare foarte puternic: psihanaliza. Te duci la psihanalist şi acesta aruncă întreaga responsabilitate pe umerii mamei tale. Dintr-o dată, simţi că povara ţi s-a mai uşurat. Te întrebi: „Ce pot face?" Nu-ţi poţi schimba mama, la fel cum nu-ţi poţi schimba trecutul. Mama este chiar trecutul tău, aşa că ce mai poţi face? Data viitoare, fii ceva mai atent! Nu mai intra în pântecul oricui. Nu eşti tu responsabil de suferinţa ta actuală, ci părinţii. Iată un motiv să te simţi ceva mai bine. Petreci ani de zile în şedinţe de psihanaliză şi înveţi să accepţi. Aşa s-au petrecut lucrurile şi ele nu mai pot fi schimbate. Toate aceste explicaţii sunt raţionalizări. Un psihanalist poate găsi un răspuns la orice întrebare a ta.

Dacă fumezi, el îţi poate explica de ce fumezi. Cu siguranţă, mama nu ţi-a mai permis să sugi la sân, deşi tu ai fi vrut să continui. Aşa se explică de ce fumezi. Nu eşti tu responsabil, aşa că ce poţi face? Mama te-a înţărcat prea devreme, iar acum ţigara reprezintă un substitut pentru sân. Şi chiar este, într-o oarecare măsură! Explicaţiile psihanaliştilor

sunt foarte inteligente. Putem stabili o similitudine între laptele cald din sânul mamei şi fumul cald de ţigară. Orice om ţine ţigara la fel cum strânge copilul sânul matern.

Când vine vorba de ei înşişi, psihanaliştii nu mai reuşesc însă să explice totul la fel de bine. Se spune că Freud explica totul pornind de la sexualitate. Orice ai fi făcut, el găsea o explicaţie sexuală. Dacă ai visat că urcai pe un munte, exista o explicaţie sexuală: probabil doreai să te urci pe o femeie. Dacă ai visat că ai condus o maşină cu mare viteză, cu siguranţă doreai să penetrezi foarte rapid o femeie. În viziunea lui Freud, totul se rezumă la sex, la fel cum, în Orient, totul se rezumă la suflet.

Freud însuşi fuma ţigară de la ţigară. Când cineva l-a întrebat de ce face lucrul acesta, el a răspuns:

– Uneori, o ţigară nu înseamnă altceva decât o simplă ţigară.

Evident, discipolul său nu a fost satisfăcut. El şi-a dat seama că Sigmund Freud nu aplică aceeaşi măsură propriei sale fiinţe şi pacienţilor săi.

El dorea să se protejeze singur. Nu putea accepta că avea un complex care se ascundea în spatele fumatului... Ar fi fost prea tulburător pentru el să spună: „Eu sunt cel mai mare psihanalist în viaţă, aşa că ştiu ce se ascunde în spatele fumatului meu". De aceea, a preferat să spună că, uneori, o ţigară nu înseamnă altceva decât o simplă ţigară.

Această manieră de a explica lucrurile a devenit generalizată în Occident. Aproape că am putea spune că a luat proporţii epidemice. Psihanaliştii încearcă întotdeauna să descopere cauza lucrurilor, ca şi cum dacă ai cunoaşte

cauza, totul s-ar rezolva de la sine. Te simţi nefericit? Nu-i nimic, du-te la psihanalist şi el va descoperi cauza pentru care te simţi în acest fel. Pentru că ai avut un tată aşa şi pe dincolo, o mamă nu ştiu cum, o copilărie traumatizantă. Acum ştii de ce eşti nefericit. Totul capătă sens, aşa că te poţi linişti.

Am auzit o glumă psihiatrică. Este cea mai scurtă glumă de acest fel. Ascultaţi cu atenţie:

Doi oameni se întâlnesc. Unul îl întreabă pe celălalt:

– Eşti psihiatru?

– De ce mă întrebi?

– Deci, eşti psihiatru!

Pentru un psihiatru, totul se rezumă la întrebarea: „De ce?", ca şi cum răspunsul ar putea explica totul. De fapt, el nu face altceva decât să amâne, să împingă deznodământul ceva mai încolo, dar şi atunci vei putea să te întrebi: „De ce?" Hinduşii spun că ai făcut ceva rău într-o viaţă anterioară. Dacă îi întrebi de ce ai acţionat atunci în acest fel, ei te vor trimite într-o altă viaţă anterioară. Dacă insişti, *mahatma* se va enerva şi te va pune la punct: „Nu mai pune asemenea întrebări. Aceste lucruri trebuie experimentate direct. Nu poţi să-ţi pui tot timpul întrebarea: „De ce am acţionat aşa în trecut?" Este un cerc vicios. În Orient, religia a devenit o consolare. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în Occident, dar cu psihanaliza.

Psihanaliza este o dorinţă aproape obsesivă de a analiza orice şi de a descoperi cauzele tuturor lucrurilor. Îndeosebi în America a devenit o nevroză colectivă; toată lumea

se duce la psihanalist sau la psihiatru – cel puţin, cei care îşi permit acest lucru. Cei care nu se duc la psihiatru sunt oamenii săraci, care nu îşi pot permite. Când se întâlnesc în cluburile lor, oamenii vorbesc de psihiatrul lor, despre ce le-a spus şi cât de profundă este psihanaliza lui. Totul se reduce la acelaşi numitor comun, cel mai inferior între toate. Dacă întrebi un psihanalist: „Care este cauza acestui lotus?", îţi va răspunde inevitabil: „Noroiul". Dacă îl întrebi care este cauza unei experienţe spirituale, o va reduce cu siguranţă la sex, la noroi – cel mai inferior numitor comun.

Într-un fel, acest lucru te ajută. Dacă înţelegi că toţi aceşti *mahatma* care experimentează starea de *samadhi* nu trăiesc de fapt decât o sexualitate sublimată, te simţi uşurat. Nu mai trebuie să cauţi, căci, la urma urmei, cunoşti şi tu această stare, chiar dacă nu este încă sublimată. Chiar dacă Buddha a atins extazul divin, acesta nu este altceva decât o fantezie sexuală. N-ai decât să îţi citeşti mai departe revista Playboy şi să te bucuri de propriile tale fantezii sexuale, fără să fii prea deosebit de Buddha. Consolări...

Am auzit că în cel de-al Doilea Război Mondial un preot le vorbea adeseori soldaţilor despre predestinare. El le-a spus că nu îşi facă griji în ceea ce priveşte soarta lor pe câmpul de luptă, căci dacă le era predestinat să moară, glonţul îşi va găsi calea către ei orice ar face. Pe de altă parte, dacă le era predestinat să trăiască, nici un glonţ nu i-ar putea atinge.

Nu peste mult timp, în focul luptei, când gloanţele au început să şuiere în jurul lui, preotul nostru a luat-o la sănătoasa şi nu s-a mai oprit până când nu s-a cocoţat în

primul copac. În spatele lui se afla un soldat. Acesta l-a întrebat pe preot de ce îşi caută adăpost cu atâta ardoare, dată fiind predica lui despre predestinare.

– Nu ai înţeles principiile teoriei predestinării, i-a răspuns preotul. Eu am fost predestinat să fug şi să mă ascund în acest copac.

Explicaţii peste explicaţii... consolări mai mult sau mai puţin inteligente... locuri în care să te ascunzi.

Viaţa ar trebui privită în faţă. Chiar dacă este uneori dureroasă, durerea trebuie întâmpinată făţiş. Suferinţa nu poate fi întotdeauna evitată; de aceea, ea trebuie înfruntată şi experimentată direct, fără prea multe explicaţii şi consolări. Dacă îţi poţi trăi viaţa fără teoretizare, clipă de clipă, într-o bună zi vei ajunge la sursa fericirii, care nu are nimic de-a face cu consolarea. Care este diferenţa? Fericirea este o stare existenţială pozitivă, în timp ce consolarea este una negativă. Eu am doar un singur ochi, dar altcineva nu are nici unul – deci mă simt consolat. Eu sunt tânăr, în timp ce altcineva este bătrân – deci mă simt consolat. Eu sunt bătrân, dar alţii au murit de tineri – deci mă simt consolat. Toate aceste consolări sunt vorbe goale.

Confucius crede în consolări. Lieh Tse crede în fericire. Diferenţa între cele două viziuni este foarte mare. Fericirea nu apare decât atunci când încetezi să compari, când eşti în întregime centrat în propria ta fiinţă. Atunci când eşti astfel centrat, realizezi că aparţii totalităţii, dar şi totalitatea îţi aparţine ţie. Nu există o separare între tine şi restul lumii. Egoul dispare, şi tu devii universal. În acest moment de fuziune apare o mare fericire. Este o stare binecuvântată,

care nu are nimic de-a face cu raţionalizarea, ci este experimentată direct. Aceasta este marea deosebire.

Orice consolare este o raţionalizare. Fericirea înseamnă realizare.

Există trei stări de spirit: nemulţumirea, care apare prin comparaţie. Dacă te compari cu cineva care are mai mult decât tine, te simţi nefericit. Dacă cineva are o maşină frumoasă şi tu eşti nevoit să mergi pe jos, te simţi nefericit. A doua stare de spirit este mulţumirea născută tot din comparaţie. Chiar dacă eşti nevoit să mergi pe jos, vezi un cerşetor care nu are deloc picioare, şi dintr-o dată te simţi mulţumit, căci acum te compari cu cineva care are chiar mai puţin decât tine. Mulţumirea şi nemulţumirea sunt cele două feţe ale aceleiaşi monede. Numele monedei este comparaţia. Dacă arunci această monedă, dacă renunţi simultan la mulţumirea şi la nemulţumirea născute din comparaţie, te trezeşti subit într-o stare de fericire. Aceasta este adevărata mulţumire. Nu te mai compari acum cu cineva care are mai mult sau mai puţin decât tine. De fapt, această stare nu are nimic de-a face cu posesiunile, ci cu fiinţa. Posesiunile nu te ajută niciodată să fii fericit. Poţi să ai oricât de multe averi; acestea nu te vor ajuta să fii fericit. Fericirea este o stare existenţială, un mod de a fi, nu de a avea.

Există inclusiv trei feluri de oameni: pe de o parte, sunt cei care au şi cei care nu au – oamenii de lume şi cei care renunţă la lume. Aceste două categorii par opuse, dar în realitate nu sunt. Unii cred că pot fi fericiţi având din ce în ce mai mult, iar ceilalţi renunţând la toate. Ambele categorii se raportează însă la posesiuni. Cea de-a treia categorie,

fundamental diferită de primele două, este alcătuită din oameni care cred în fiinţă; aceştia nu sunt interesaţi de a avea sau a nu avea, ci de a fi.

Asta înţeleg eu prin sannyas. Nu aparţineţi acestei lumi, dar nici nu vă împotriviţi ei. Nu vă comparaţi cu cei care au mai mult decât voi, dar nici cu cei care au mai puţin. Încetaţi complet cu comparaţiile. Fiţi voi înşivă, şi această stare de fiinţă vă va aduce o mare bucurie. Această fericire va fi însă unică; nu vor fi mai multe. Ea nu va avea o cauză – va fi necondiţionată, la fel ca şi sănătatea sau bunăstarea interioară.

Am auzit o poveste...

Se spune că un om singur şi nefericit s-a rugat lui Dumnezeu şi i-a spus:

– Doamne, trimite-mi o femeie frumoasă, căci sunt singur şi îmi doresc puţină companie.

Dumnezeu a râs şi l-a întrebat:

– De ce să nu-ţi trimit o cruce?

– O cruce!? s-a indignat omul. Ce să fac cu ea? Doar nu vreau să mă sinucid. Nu doresc decât o femeie frumoasă.

Aşa că a primit o femeie frumoasă. În scurt timp, a ajuns însă şi mai nefericit decât înainte. Femeia era ca un junghi în coastă.

Omul s-a rugat din nou:

– Doamne, trimite-mi o sabie.

Intenţia lui era să o ucidă pe femeie şi să scape de ea. Tot ce îşi mai dorea era să retrăiască zilele bune de altădată.

Dumnezeu a râs din nou şi l-a întrebat:

– Ce zici de crucea aceea? Să ţi-o trimit acum?

Omul s-a enervat:

– Nu crezi că femeia a fost o cruce suficient de grea? Haide, trimite-mi o sabie.

Şi a primit sabia cerută. A ucis-o pe femeie, dar a fost prins şi condamnat la crucificare. Făcând haz de necaz, s-a rugat din nou lui Dumnezeu şi i-a spus:

– Iartă-mă, Doamne. Ai avut dreptate, dar eu nu te-am ascultat. Dacă mi-ai fi trimis de la bun început această cruce, m-ai fi ferit de foarte multe suferinţe inutile.

Această lume, cealaltă lume, viaţa omului monden, viaţa monahală – numai suferinţe inutile... Dacă l-aţi asculta pe Tao, totul ar deveni mult mai simplu. Centraţi-vă în fiinţa voastră şi veţi economisi astfel multă energie inutil risipită. Veţi scăpa de toate necazurile pe care le aduc cu sine posesiunile, dar şi pierderea lor. Scopul lui Tao este fiinţa, nu acumularea.

Şi încă ceva: atunci când eşti, nu mai ai nimic de făcut. Fiinţa nu presupune o transformare. Nu trebuie să vă transformaţi în altceva. Orice om poartă fiinţa înlăuntrul lui. Tot ce aveţi de făcut este să vă deschideţi şi să-i eliberaţi parfumul. Aceasta este adevărata fericire.

Omul din parabola noastră cânta, dar cântecul său era o minciună. Era născut din consolare, nu era o muzică adevărată. Adevărata muzică se naşte numai atunci când eşti centrat în fiinţa ta. Tu însuţi devii atunci un instrument, iar cea care cântă la el este totalitatea.

Reţineţi: dacă vă aflaţi în căutarea consolării, o veţi

găsi, dar va fi o monedă falsă. Consolarea este ca un drog: pare confortabilă la prima vedere, dar după ce revii la normal, constaţi că eşti la fel de nefericit. Este un fel de beţie de scurtă durată, care nu schimbă nimic în esenţă, căci poarta suferinţei rămâne deschisă, iar omul nu încetează să compare. Cauza suferinţei este comparaţia. Cheia fericirii este absenţa comparaţiei – să nu fii nici mai presus, nici mai prejos, să fii tu însuţi, să nu gândeşti în raport cu ceilalţi, ci doar în raport cu propria ta singurătate.

Fata avea o figură de o frumuseţe rară. Era bine dezvoltată şi nu avea nici un cusur, dar în pofida acestor daruri, a făcut o nevroză. Era convinsă că este urmărită de băieţi, care doreau să o vadă goală.

– Ce măsuri ai luat ca să eviţi această nenorocire? a întrebat-o psihiatrul.

– Mi-am baricadat ferestrele, trag întotdeauna perdelele şi mă dezbrac numai în spatele unui paravan.

– Şi cum îi împiedici să se uite pe gaura cheii?

– Simplu: las întotdeauna uşa deschisă...

Cu siguranţă, dacă laşi uşa deschisă, nimeni n-o să se uite la tine prin gaura cheii. Ce rost ar avea, de vreme ce uşa este deschisă? Cam la fel este şi cu consolarea: uşa rămâne deschisă, căci consolarea şi suferinţa depind de comparaţie. Aşadar, uşa este deschisă, iar voi vă îmbătaţi din ce în ce mai tare cu consolările voastre, deveniţi din ce în ce mai sufocaţi de teoretizările şi argumentele voastre, din ce în ce

mai izolaţi. Vă ascundeţi dincolo de tampoane şi rataţi astfel viaţa. Renunţaţi la comparaţii.

La prima vedere, parabola noastră pare că nu are nimic împotriva lui Confucius. Aşa procedează taoiştii, într-o manieră extrem de subtilă. Lieh Tse nu spune nimic împotriva lui Confucius, dar demolează întreaga filozofie confucianistă. Parabolele taoiste nu sunt simple povestioare; ele sunt foarte profunde. Trebuie citite cu multă atenţie, cu discernământ, căci numai astfel poţi face deosebirea între disciplină şi spontaneitate.

Taoiştii se împotrivesc oricărei forme de disciplină, preferând în schimb orice formă de spontaneitate. Asta înseamnă Tao – tot ceea ce este, acum şi aici. Atunci când acceptă ceea ce există, fiinţa înfloreşte.

Capitolul 3

NICI UN REGRET

Deşi era încă pe la mijlocul primăverii, Lin Lei şi-a pus blana la cei aproape o sută de ani ai săi şi a ieşit pe câmp, cântând, pentru a culege plantele lăsate în urmă de culegători. Confucius călătorea către Wei şi l-a văzut de la distanţă. El s-a întors către discipolii săi şi le-a spus:

– Cred că merită să vorbim cu acel bătrân. Să meargă cineva şi să afle ce are de spus.

Tzu Kung l-a rugat să-i permită lui să meargă. El s-a dus la Lin Lei, l-a privit în faţă şi l-a întrebat, oftând:

– Chiar nu simţi nici un fel de regret? Văd că nu oboseşti să culegi plante, cântând.

Lin Lei nu s-a oprit din cules, nici din cântat. Tzu Kung a insistat însă să afle răspunsul, aşa că Lin Lei l-a privit şi i-a spus:

– Ce regrete aş putea avea?

– Pe când erai copil, nu ai învăţat niciodată cum să te comporţi. La maturitate, nu ai făcut nimic pentru a lăsa ceva în urma ta. Acum eşti bătrân, dar nu ai soţie şi copii, iar momentul morţii se apropie. Învăţătorule, ce anume te-a făcut atât de fericit, de cânţi în timp ce culegi plante?

– Toți oamenii împărtășesc motivele fericirii mele, i-a răspuns Lin Lei, zâmbind. În loc să se bucure însă de ele, ei își fac griji din cauza lor. Sunt fericit tocmai pentru că nu am învățat niciodată cum să mă comport pe vremea când eram copil, nici nu am făcut nimic pentru a lăsa ceva în urma mea la maturitate; în acest fel, am putut trăi până la această vârstă înaintată. Ce-i drept, nu am soție și copii, acum, la bătrânețe, iar momentul morții se apropie, dar tocmai de aceea sunt atât de fericit.

– Bine, dar stă în natura omului să își dorească o viață lungă și să urască moartea. Cum poți fi fericit pentru că se apropie clipa morții?

– Moartea nu înseamnă altceva decât o întoarcere în locul din care am plecat atunci când ne-am născut. Cum pot eu ști dacă atunci când voi muri nu voi renaște într-un alt loc? Cum pot eu ști dacă nu cumva moartea este mai bună decât viața? De unde să știu dacă dorința de a trăi nu este o simplă iluzie? Poate că moartea va fi mai bună decât fosta mea viață.

Tzu Kung l-a ascultat, dar nu a înțeles semnificația cuvintelor sale. De aceea, s-a întors la Confucius și i-a povestit totul.

– Eram convins că merită să stăm de vorbă cu el, a spus Confucius. Cu siguranță, avem de-a face cu un om care a descoperit ceva, dar nu a descoperit tot adevărul.

Tao nu este o cale rațională, dar nici anti-rațională. Este mai degrabă o cale supra-rațională. Viața este mai presus de rațiune. Mintea nu o poate înțelege în totalitate. Viața are de oferit mai multe decât puteți înțelege voi cu mintea voastră;

ea înseamnă ceva mai mult decât capacitatea voastră de a învăța. Chiar dacă nu poate fi cunoscută în întregime, ea poate fi intuită. Tao este o cale intuitivă. Dacă privești viața numai din perspectiva minții, abordarea ta nu poate fi decât parțială. Înțelegi anumite aspecte ale ei, dar cu siguranță vor fi altele care îți vor rămâne neînțelese. Cel care încearcă să „înțeleagă" viața se bagă singur într-o capcană din care nu va mai putea ieși cu ușurință. Atunci când începi să teoretizezi intelectual viața, poți spune că te-ai rătăcit deja. Viața trebuie trăită, pur și simplu, într-o manieră existențială, nu intelectuală. Intelectul nu reprezintă o punte, ci un obstacol.

Este important să înțelegeți acest lucru. Această parabolă este deosebit de profundă. De aceea, o vom analiza încetul cu încetul, urmărind să-i înțelegem fiecare frază, fiecare cuvânt.

Viziunea confucianistă este pur mentală. Cea taoistă nu este una mentală. Confucius se gândește la viață. Lao Tse, Chuang Tse și Lieh Tse nu se gândesc la ea, convinși că oricât de mult te-ai gândi, nu faci decât să te rotești în cerc, fără a ajunge vreodată în centrul său. Calea ocolită nu conduce la adevăr. Pentru a cunoaște adevărul, trebuie să mergi direct la țintă, să privești viața în față, nu să te gândești la ea.

Rețineți: meniul nu este tot una cu masa propriu-zisă. Oricât de mult ai studia meniul, acest lucru nu te va ajuta să îți potolești foamea. Pentru aceasta, va trebui să mănânci, să înghiți, să digeri. Trebuie să te conectezi la mâncare într-o manieră existențială, să o absorbi în ființa ta, să o transformi într-o parte integrantă din tine. Simpla studiere a meniului sau a cărții de bucate nu îți va fi de nici un folos. Asta fac

intelectualii; cu cât li se face mai foame, cu atât mai intens studiază ei cartea de bucate. De aceea, foamea lor nu se potoleşte niciodată. Ei nu apucă să trăiască, să iubească, nu îşi asumă riscuri, nu dansează, nu sărbătoresc. Nu fac decât să stea la biroul lor şi să se gândească la viaţă, convinşi că mai întâi trebuie să înţeleagă din punct de vedere intelectual, şi abia apoi să treacă la fapte. În acest fel, nu vor trece niciodată la fapte. Realitatea este exact invers: mai întâi trebuie să acţionezi, şi abia apoi vine înţelegerea.

Este ca şi cum ai spune: „Mai întâi trebuie să aflu totul despre iubire, şi abia apoi voi iubi". Ce poţi afla din cărţi despre iubire? Singura cale de a afla ceva despre iubire constă în a te îndrăgosti. Nu există nici o altă posibilitate. Degeaba te duci la bibliotecă, degeaba îi întrebi pe alţii, degeaba consulţi cărţi şi enciclopedii – nu vei descoperi decât o mie şi una de informaţii despre iubire, dar nu iubirea însăşi. Degeaba îţi burduşeşti mintea cu informaţii; acestea nu sunt tot una cu cunoaşterea.

Cunoştinţele nu înseamnă cunoaştere. Ele te pot amăgi, dar nu pot păcăli viaţa. Din perspectiva vieţii reale, un om plin de cunoştinţe rămâne un deşert; floarea iubirii nu va înflori niciodată în fiinţa sa. La fel se petrec lucrurile cu tot ceea ce este semnificativ, cu tot ceea ce este organic, cu tot ceea ce este viu. Aceasta este viziunea taoistă fundamentală. Şi acum, să revenim la parabola noastră.

Deşi era încă pe la mijlocul primăverii, Lin Lei şi-a pus blana la cei aproape o sută de ani ai săi şi a ieşit pe câmp, cântând, pentru a culege plantele lăsate în urmă de culegători.

Lin Lei a fost un maestru taoist, dar, la fel ca toţi

maeştrii taoişti, a dus o viaţă obişnuită. Taoiştii nu fac nimic extraordinar. Ei nu susţin că sunt fiinţe speciale, genii pline de talent, înţelepţi, sfinţi, mahatma-şi; de fapt, nu susţin nimic despre ei înşişi. Trăiesc pur şi simplu o viaţă banală, căci sunt fiinţe naturale, la fel ca şi copacii, ca şi păsările, ca şi natura însăşi. Maeştrii taoişti nu cunosc egoismul. De pildă, dacă te afli în India şi doreşti să afli unde se află un mahatma, acest lucru este cât se poate de simplu. În China antică ar fi fost însă aproape imposibil să afli unde se află un maestru taoist, căci nimeni nu ar fi putut să te îndrume. Ar fi trebuit să baţi ţara în lung şi-n lat... şi poate, la un moment dat, ai fi avut şansa să întâlneşti unul, dar numai dacă ai fi ajuns să experimentezi tu însuţi ceva din parfumul existenţei pure. În caz contrar, nu ai fi avut cum să îl recunoşti.

Lin Lei era un maestru taoist, un om simplu, care, la vârsta sa avansată, culegea plantele lăsate pe câmp de culegători. Cu greu poţi găsi o activitate mai jalnică; este aproape similară cu cerşitul. Şi totuşi, el culegea plantele cântând!

Un taoist este întotdeauna fericit, căci nu aşteaptă nimic. Nu aşteaptă să se producă acea situaţie specială care să îl facă fericit. Fericirea este la fel ca respiraţia, ca şi bătăile inimii. Ea face parte integrantă din fiinţă, nu se datorează unui eveniment sau altul. Fericirea nu se poate petrece; ea există tot timpul în adâncurile fiinţei noastre. Este însuşi materialul din care este confecţionată existenţa, iar taoiştii se află la unison cu existenţa, motiv pentru care se simt fericiţi în mod natural. Orice ar face, ei rămân într-o stare de fericire. Fericirea lor le precede acţiunea.

Fericirea voastră oscilează cu nefericirea, căci este condiţionată de evenimentele exterioare. Atunci când reuşiţi ceea ce v-aţi propus, sunteţi fericiţi; când nu reuşiţi, deveniţi nefericiţi. Fericirea voastră depinde de o cauză exterioară. Voi nu puteţi cânta tot timpul; chiar dacă aţi face-o, cântecul vostru nu ar emana fericire. Atunci când nu este decât o repetiţie, un cântec devine un marş funebru. Din când în când, dacă vă întâlniţi cu un prieten sau vă îndrăgostiţi, vă simţiţi fericiţi. Dacă prietenul pleacă sau iubita vă părăseşte, deveniţi imediat nefericiţi. Fericirea şi nefericirea voastră au cauze exterioare, nu curg din interiorul vostru. Ele nu reprezintă averea voastră personală. Alţii sunt cei care vi le oferă şi vi le iau, în funcţie de circumstanţe. De aceea, ele sunt lipsite de substanţă, căci fac din voi nişte sclavi, nu nişte maeştri.

Taoiştii consideră că un maestru este doar acela care îşi controlează perfect fericirea, care poate fi fericit indiferent de circumstanţele exterioare. El este fericit indiferent dacă este tânăr sau bătrân, dacă este un împărat sau un cerşetor. Cântecul său nu este contaminat de circumstanţele exterioare. Este cântecul fiinţei sale, ritmul său natural.

Eroul nostru avea aproape o sută de ani... De regulă, un om la această vârstă nu mai este capabil să cânte. Ce motive ar avea? Viaţa sa a trecut, este la fel de uscat ca şi un os şi nu mai are nici o speranţă. Singurul lucru care îl aşteaptă este moartea. Ce motive ar avea în acest caz să sărbătorească? Un om de o sută de ani nu are nici un viitor. Viaţa sa s-a scurs. Este epuizat şi moartea îl poate doborî la pământ în fiecare clipă. Ce motive ar avea un asemenea om

să cânte? În plus, să fii nevoit la această vârstă înaintată să culegi de pe câmp plantele scăpate de culegători, la fel ca un cerşetor... Înseamnă că nu ai pe nimeni care să aibă grijă de tine. Eşti singur, fără familie, fără copii, fără soţie, fără fraţi. Nu ai pe nimeni care să te îngrijească. Cum să cânţi în aceste condiţii?

Dar toate acestea nu contează dacă dispui de cântecul născut în interiorul fiinţei, în centrul tău interior. Chiar dacă moartea ar coborî în această clipă asupra ta, nu vei înceta să cânţi. Chiar dacă cineva te-ar omorî, cântecul tău nu poate fi ucis. Corpul poate fi atacat, torturat, ucis, dar nu şi cântecul. Acesta este etern, căci este necondiţionat.

Reţineţi această lege fundamentală a vieţii: tot ce are o cauză nu poate fi etern, ci temporal. Odată cu dispariţia cauzei, va dispărea şi fenomenul respectiv, căci este doar un produs secundar. În schimb, tot ce este necondiţionat durează de-a pururi, căci nimic nu îl poate distruge. Corpul moare pentru că a fost produs de o cauză (întâlnirea amoroasă a părinţilor). El s-a născut, deci va trebui să moară într-o bună zi. Are o energie limitată, o anumită durată a vieţii, după care va trebui să moară. Noi murim câte puţin în fiecare zi, dar la un moment dat vom dispărea complet în mormânt.

Poate fi limitată însă viaţa noastră la acest corp? Nu înseamnă existenţa ceva mai mult? Există în noi ceva care a existat încă înainte de a ne naşte şi care va continua să dăinuie inclusiv după moartea trupului nostru. Acest ceva este necondiţionat.

De aceea, taoiştii nu cred că Dumnezeu a creat lumea, că el l-a creat pe om şi sufletul său. Dacă ar fi adevărat că

Dumnezeu a creat sufletele, înseamnă că acestea au o cauză şi că într-o bună zi vor dispărea, oricât de îndepărtată ar fi acea zi. Dacă lumea are o cauză şi omul a fost creat, atunci va veni o zi în care atât lumea cât şi omul vor dispărea. Taoiştii nu vorbesc decât despre lucrurile eterne, necreate, necondiţionate – ei nu au un creator. Practic, nici o altă religie nu a ajuns pe o culme a înţelegerii atât de înaltă cum au făcut taoiştii. Prin comparaţie, toate celelalte religii par puerile. Maturitatea taoiştilor este atât de profundă, atât de măreaţă, încât nici o altă religie nu se poate compara cu ea. Toate celelalte religii par un fel de grădiniţe, un fel de loc în care se adună copiii. Aşa se explică de ce Dumnezeu este „Tatăl". Copiii nu pot fi independenţi; ei au nevoie de un părinte. Chiar dacă şi-au pierdut tatăl real, ei au nevoie de un tată ceresc imaginar care să îi controleze. Nu sunt suficient de maturi; nu pot trăi pe picioarele lor. Le trebuie cineva de care să se sprijine.

Taoiştii nu au nici o reprezentare a lui Dumnezeu. Asta nu înseamnă că trăiesc în afara sacrului. Dimpotrivă, nimeni nu trăieşte o existenţă la fel de sacră ca a lor. Dar nu au o reprezentare conceptuală a lui Dumnezeu. Existenţa le este suficientă. Nu există un creator, nu există creaţie, nu există decât eternitatea. Aşa au stat dintotdeauna lucrurile; aşa vor rămâne de-a pururi. Odată ce ai intrat în contact cu această continuitate eternă din interiorul fiinţei tale, cu substratul existenţei, nu mai ai motive să fii nefericit. Eşti etern şi nemuritor. Pentru tine, nu mai există moarte, căci nu a existat niciodată o naştere. Eşti necreat, deci nu poţi fi distrus. Indiferent de circumstanţele exterioare, lumina ta interioară nu se poate stinge şi cântecul tău nu poate înceta niciodată.

Confucius călătorea către Wei şi l-a văzut de la distanţă pe Lin. El s-a întors către discipolii săi şi le-a spus: *„Cred că merită să vorbim cu acel bătrân. Să meargă cineva şi să afle ce are de spus"*.

Confucius se afla tot timpul în căutarea cunoaşterii. El căuta întotdeauna oameni de la care să afle ceva în plus. Aşa funcţionează intelectul. Tot ce posedă el este de împrumut. Intelectul nu caută niciodată în interior, ci numai în afara sa. „Dacă cineva are ceva de oferit, merită să vorbesc cu el şi să aflu despre ce este vorba". Prin esenţa sa, intelectul este imitativ, mecanic, la fel ca un papagal. Pentru un intelectual, cunoaşterea este ceva ce poate fi învăţat. El nu priveşte niciodată în interiorul fiinţei sale, în conştiinţa sa; nu încearcă nici o clipă să îl cunoască pe cunoscător. Tânjeşte doar după cunoaştere. Aceasta este diferenţa: taoiştii nu urmăresc niciodată cunoaşterea, dar doresc să afle cine este cunoscătorul, care este sursa acestei cunoaşteri, din care s-a născut însăşi conştiinţa lor.

Voi vă aflaţi aici şi mă ascultaţi. Nu puteţi avea decât ori o atitudine confucianistă, ori una taoistă. Nu există nici o altă atitudine posibilă. Dacă mă ascultaţi şi deveniţi din ce în ce mai interesaţi de ceea ce am de spus, dacă sunteţi animaţi de dorinţa de a acumula tot mai multe cunoştinţe, atunci sunteţi nişte confucianişti. Dacă vă puneţi însă întrebarea cine este cel care ascultă, conştiinţa lucidă care vă permite să mă ascultaţi, dacă în voi se naşte întrebarea: „Cine sunt eu?", atunci aveţi o atitudine taoistă. Asta nu înseamnă că trebuie să repetaţi propriu-zis cuvintele: „Cine sunt eu?". Important este să aspiraţi către aflarea răspunsului la această întrebare,

să fiţi preocupaţi de natura conştiinţei care vă permite să mă ascultaţi, de calităţile ei, de sursa ei, de direcţia către care se îndreaptă. Dacă sunteţi mânaţi de această pasiune, atunci vă puteţi considera taoişti. Şi singurele persoane cu adevărat religioase sunt taoiştii.

Un confucianist nu este altceva decât un intelectual, un savant, un profesor. Dacă accepţi să vorbeşti cu el, îţi va povesti lucruri interesante, măreţe, fabuloase, dar dacă vei privi în interiorul lui, nu vei găsi nimic. Tot ce a acumulat el este de împrumut. Poveştile taoiştilor îl prezintă întotdeauna pe Confucius călătorind, ducându-se dintr-un loc în altul, acumulând, încercând să obţină noi şi noi cunoştinţe, ca şi cum cunoaşterea ar fi o marfă, un lucru pe care îl poţi obţine de la altcineva.

Nimeni nu vă poate oferi această cunoaştere. Ea nu poate fi transferată de la cineva la altcineva. Cunoaşterea nu poate fi obţinută decât din interior, prin transformare, prin maturizare. Nici o universitate nu poate oferi ceea ce oamenii religioşi numesc adevărata cunoaştere. Tot ce poţi obţine de la o universitate sunt nişte cunoştinţe, nişte informaţii. Este o cunoaştere împrumutată, stătută, învechită, căci a trecut prin foarte multe mâini. Este la fel de murdară ca o bancnotă. De aceea se numeşte bancnota *currency*[4], căci trece dintr-o mână în alta, dintr-un buzunar în altul, la fel ca o apă curgătoare. În acest fel, devine din ce în ce mai murdară. La fel se petrec lucrurile şi cu cunoaşterea – ea trece de la o generaţie la alta, devenind din ce în ce mai îmbâcsită.

[4] N. Tr. Analogie intraductibilă: în limba engleză, *currency* înseamnă valută, bani, iar *current* înseamnă torent, izvor, apă curgătoare.

Cunoaşterea directă este întotdeauna proaspătă. Ea provine întotdeauna de la sursă, iar această sursă este vie şi nu aşteaptă decât să o descoperiţi. Nu o mai căutaţi în exterior. Căutaţi-o în interiorul fiinţei voastre. De aceea spunea tot timpul Iisus: „Împărăţia lui Dumnezeu se află în interiorul vostru".

Confucius călătorea către Wei... Confucius se afla tot timpul în călătorie, în căutarea cunoaşterii. Ori de câte ori auzea că cineva a atins starea de cunoaştere, se ducea la el. Acest lucru este o prostie, dar toţi scolasticii cad în această capcană. Toţi cred că înţelegerea poate fi cumpărată, că este un lucru, nu o experienţă; o teorie, nu o realizare. De aceea, ei doresc să o înveţe de la altcineva.

Iată care este diferenţa între cunoaşterea ştiinţifică şi cea religioasă: dacă cineva descoperă legea gravitaţiei, nimeni nu mai trebuie să o descopere din nou – ar fi o prostie. Nu poţi să declari: „Am descoperit şi eu ce a descoperit cândva Newton... Am văzut un măr căzând şi am descoperit legea gravitaţiei". Oamenii ar râde de tine, spunându-ţi: „Nu ai descoperit nimic nou. Descoperă ceva ce nu a mai fost descoperit înainte".

Ştiinţa înseamnă informaţie. Dacă cineva a descoperit ceva, această cunoaştere poate fi transferată tuturor celorlalţi. Cunoaşterea pe care o caută ştiinţa este exterioară, aşa că poate fi învăţată din exterior. Cunoaşterea religioasă trebuie redescoperită însă mereu şi mereu. Este la fel ca iubirea: milioane de oameni au fost îndrăgostiţi înaintea ta, dar nu vei putea cunoaşte niciodată iubirea până când nu te vei îndrăgosti la rândul tău. Este imposibil să spui: „Milioane de

oameni au iubit până acum, aşa că ce rost are să iubesc şi eu? De ce să accept aceeaşi rutină? Există atâţia oameni care au iubit, apoi şi-au publicat jurnalele sau poemele în care şi-au descris experienţa. Este suficient să citesc o asemenea carte pentru a afla ce înseamnă iubirea". Nu se poate. Trebuie să iubeşti la rândul tău, să redescoperi iubirea. Până când nu o vei descoperi personal, nu te vei putea lăuda cu cunoaşterea iubirii. Religia este la fel ca iubirea. Ea nu are nimic în comun cu ştiinţa. Einstein a descoperit teoria relativităţii, aşa că nu mai trebuie să o descopere nimeni. Un savant are nevoie de 50 de ani ca să descopere ceva, iar un copil poate învăţa acelaşi lucru în numai 5 minute. Acest lucru nu este însă posibil în cazul religiei. Ceea ce au descoperit Buddha, Lao Tse, Lieh Tse, trebuie redescoperit de fiecare dată. Confucius nu se află pe calea cea dreaptă.

De aceea, toate parabolele taoiste îl iau peste picior pe Confucius.

Confucius călătorea către Wei şi l-a văzut de la distanţă pe Lin. El s-a întors către discipolii săi şi le-a spus: „Cred că merită să vorbim cu acel bătrân. Să meargă cineva şi să afle ce are de spus".

De ce? Pentru simplul motiv că un bătrân de 100 de ani face o muncă de sclav, şi totuşi cântă!... „Duceţi-vă şi aflaţi care este motivul fericirii sale. De ce cântă? De ce este atât de fericit, astfel încât să putem deduce şi noi legea care stă la baza fericirii sale; cu siguranţă, vom descoperi o tehnică".

Să meargă cineva şi să afle ce are de spus".

Tzu Kung l-a rugat să-i permită lui să meargă. Era unul

din discipolii lui Confucius. El s-a dus la Lin Lei, l-a privit în faţă şi l-a întrebat, oftând:

– Chiar nu simţi nici un fel de regret? Văd că nu obosești să culegi plante, cântând.

„Chiar nu simţi nici un fel de regret?" Discipolului lui Confucius i se părea că acest om nu are nici un motiv de fericire. Logic ar fi fost să plângă, nu să râdă. Cântecul său sfida legea raţiunii. Să fii nevoit să culegi plantele lăsate de alţii în urma secerişului, să ai o sută de ani şi să îţi aştepţi moartea – ce motiv în plus ţi-ar mai fi trebuit ca să fii trist? Omul nostru ar fi trebuit să fie în culmea suferinţei – aşa ar fi fost logic.

Pare ilogic, dar taoiştii sunt oameni ilogici. Dorinţa mea este ca şi voi să deveniţi oameni ilogici, căci numai aceştia au norocul de a fi fericiţi. Logicienii nu sunt niciodată fericiţi. Nu au cum, căci au pornit pe o cale greşită de la bun început. Ei cred că la fel ca restul lucrurilor, şi fericirea trebuie să aibă o cauză. Aceasta este premisa de la care pornesc, dar este greşită. Fericirea nu are nevoie decât de înţelegere, nu îi trebuie o cauză ca să se manifeste. Nici chiar înţelegerea nu reprezintă o cauză a ei; ea nu face decât să o reveleze. Fericirea se află deja înlăuntrul vostru. Înţelegerea nu face decât să înlăture vălul care o ascunde, şi dintr-o dată apare. Ridicarea vălului nu reprezintă cauza fericirii. Cauzalitatea presupune un act de creaţie. Ridicarea vălului revelează ceva ce exista deja, dar era ascuns.

Este important să înţelegeţi abordarea confucianistă asupra vieţii, căci marea majoritate a celor de faţă sunteţi

asaltaţi din toate părţile de această viziune. Întreaga abordare occidentală este confucianistă, logică, intelectuală. Ea porneşte de la premisa că adevărul poate fi şi trebuie învăţat; dacă înveţi suficient de bine, vei afla în final care este adevărul. Taoiştii afirmă cu totul altceva. Ei spun că adevărul trebuie trăit, nu învăţat. El trebuie experimentat. Simpla acumulare de cunoştinţe nu te apropie cu nimic de adevăr. Dimpotrivă, cunoaşterea adevărului presupune un proces de dezvăţare, de spălare a minţii. Tot ce aţi învăţat până acum funcţionează ca un blocaj în calea adevărului. Pentru a afla care este acesta, trebuie să redeveniţi ignoranţi, inocenţi, să aruncaţi toate prostiile pe care le purtaţi cu voi în numele cunoaşterii. Voi nu cunoaşteţi nimic, dar sunteţi convinşi că ştiţi foarte multe lucruri. Această convingere este întreaga problemă. Dacă vă întreabă cineva: „Îl cunoşti pe Dumnezeu?", răspundeţi „Da". Vă gândiţi vreodată la ceea ce spuneţi? Chiar credeţi că îl cunoaşteţi pe Dumnezeu? Nici vorbă, dar pretindeţi că da. Pe cine credeţi că păcăliţi?

Am auzit o anecdotă frumoasă:

Un tip dur a intrat în salonul slab luminat şi a întrebat fioros:

– Există cineva aici pe nume Donovan?

Nimeni nu i-a răspuns.

– Există cineva aici pe nume Donovan? a insistat el, pe un ton încă şi mai ameninţător.

După câteva momente de tăcere, un om micuţ de statură s-a ridicat şi a spus:

– Eu sunt Donovan.

Tipul cel dur l-a ridicat de ceafă şi l-a aruncat în partea

opusă a barului. L-a ridicat apoi de jos şi a continuat să-l pocnească, să-l plesnească şi să-l bată, după care a plecat. După circa 15 minute, omul cel mărunţel şi-a revenit în simţiri, după care a spus, plin de satisfacţie:

– Mamă, ce păcăleală i-am tras. Nu sunt eu Donovan.

Pe cine credeţi că păcăliţi? Pe voi, pe nimeni altcineva. Este bine să faceţi deosebirea între ceea ce ştiţi şi ceea ce nu ştiţi. Într-una din cele mai bune lucrări ale sale, Tertium Organum, P.D. Uspenski afirmă că primul lucru pe care trebuie să-l stabilească cu precizie orice căutător este ceea ce ştie şi ceea ce nu ştie. Abia apoi vin celelalte etape. După ce ai stabilit ce ştii şi ce nu ştii, lucrurile încep să se clarifice. Te cunoşti pe tine însuţi? Ştii ce este iubirea? Ştii ce înseamnă viaţa? Majoritatea oamenilor pretind că ştiu răspunsul la aceste întrebări, căci egoul lor ar fi prea rănit dacă ar recunoaşte că nu îl cunosc. De aceea, ei pretind adeseori că ştiu, inclusiv ceea ce nu ştiu. Dacă îi întrebi ceva, îţi răspund: „Da, ştiu". Unii pretind că ştiu că Dumnezeu există, alţii ştiu sigur că acesta nu există. Dacă te duci în India şi întrebi pe cineva, îţi va răspunde că Dumnezeu există cu siguranţă. Dacă te duci în Rusia, majoritatea oamenilor îţi vor spune că Dumnezeu nu există. Cert este că ambele categorii „ştiu" – şi asta este problema lor. Din această perspectivă, nu există nici o diferenţă între atei şi credincioşi.

Credinciosul şi ateul nu se află la antipozi. Ei nu sunt duşmani, ci parteneri. Joacă acelaşi joc, pretinzând că ştiu ceea ce nu ştiu. Un căutător adevărat nu va pretinde că ştie

ceea ce nu ştie; în acest fel, el are posibilitatea ca într-o bună zi să afle. Începeţi cu ignoranţa, şi într-o bună zi veţi putea fi binecuvântaţi cu cunoaşterea. Dacă porniţi de la bun început de la premisa că ştiţi, un lucru este sigur: nu veţi şti niciodată nimic.

Confucianiştii nu îşi doresc decât să înveţe. Taoiştii încearcă în permanenţă să se dezveţe de ceea ce au învăţat deja.

Lin Lei nu s-a oprit din cules, nici din cântat. Tzu Kung a insistat însă să afle răspunsul, aşa că Lin Lei l-a privit şi i-a spus:

– Ce regrete aş putea avea?

La început, Lin nu şi-a dat nici măcar osteneala să înceteze din cântat pentru a asculta ce are de spus acest om. Taoiştii nu sunt interesaţi de oamenii curioşi. Ei afirmă că curiozitatea nu duce nicăieri, că este un fel de boală. Curiozitatea nu este tot una cu adevărata căutare. Căutarea adevărului înseamnă să fii dispus să îţi dai chiar viaţa pentru aflarea adevărului. Asta înseamnă să fii discipol, nu doar un simplu student. Atunci când pui o întrebare, ea nu trebuie să fie o simplă toană. Trebuie să fii dispus să faci orice pentru a afla răspunsul. Nu este o simplă distracţie. Răspunsul presupune un preţ, şi trebuie să fii dispus să-l plăteşti.

Lin Lei nu s-a oprit din cules, nici din cântat. El nu i-a acordat nici o atenţie omului curios care l-a întrebat: „De ce cânţi? De ce eşti atât de fericit?", ştiind că dacă ar fi fost un căutător adevărat, nu s-ar fi repezit aşa asupra lui. S-ar fi aşezat alături de el şi ar fi aşteptat.

În cercurile taoiste se obişnuieşte ca atunci când un discipol vine la un maestru să aştepte până când acesta îl întreabă: „De ce ai venit?" Iar maestrul nu îi va pune o asemenea întrebare până când nu se convinge că nu este un simplu curios, ci un căutător adevărat. El îi testează răbdarea, pentru a vedea dacă aspiraţia lui este intensă, sau doar un castel de nisip, gata să fie spulberat de prima adiere. Abia dacă se convinge că dorinţa discipolului de a afla adevărul este atât de mare încât este pe punctul de a exploda, el îl întreabă: „De ce ai venit? Ce doreşti să afli?"

Este absurd să te apropii de un maestru şi să îi pui o întrebare atât de stupidă: „De ce eşti fericit?" Acest „De ce?" nu are nici un rost, aşa că întrebarea este lipsită de semnificaţie. Dacă cineva este nefericit, îl poţi întreba: „De ce eşti nefericit?", dar dacă cineva este fericit, este absurd să îl întrebi de ce. Dacă cineva este bolnav, este normal să îl întrebi: „De ce boală suferi?", dar dacă este sănătos nu îl poţi întreba: „De ce eşti sănătos?" Sănătatea este o stare normală, la fel ca şi fericirea. Dacă cineva acţionează ca un nebun, îl poţi întreba de ce, dar dacă este echilibrat, nu îl poţi interoga cu privire la motivele echilibrului său. Atunci când te afli în preajma unui om cu adevărat fericit, cel mai bine este să îl priveşti direct, nu să îl ameţeşti cu întrebările tale. Discipolul trebuie să absoarbă energia care îl înconjoară pe maestru, aşteptând în tăcere şi bucurându-se de ea. El ar trebui să fuzioneze cu prezenţa maestrului, să se îmbibe cu ea la fel ca un burete. Acesta este adevăratul răspuns.

Oricât de prostesc ar părea, milioane de oameni pun asemenea întrebări nelalocul lor.

Personal, călătoresc foarte mult... Odată, eram pe punctul de a mă urca în tren, când cineva m-a tras de mânecă şi m-a întrebat:

– Ce crezi? Există Dumnezeu?

Eram pe punctul de a pierde trenul, aşa că i-am răspuns:

– Vino mai târziu, şi am să-ţi răspund.

– Bine, dar este o simplă întrebare. Ar fi de ajuns un da sau nu...

Ca şi cum dacă i-aş fi răspuns prin da sau nu, acest lucru ar fi contat. Oameni lipsiţi de minte! Cred că sunt religioşi, că se află în căutarea adevărului.

Aşa se explică de ce Lin Lei nu s-a oprit din activitatea sa şi nu a încetat să cânte.

Tzu Kung a insistat însă să afle răspunsul, aşa că Lin Lei l-a privit şi i-a spus:

– Ce regrete aş putea avea?

Sesizaţi diferenţa. Tzu Kung întreabă: „Ce motive de fericire ai?", iar maestrul îi răspunde: „Ce motive aş avea să nu fiu fericit?" Este o schimbare cu 180 de grade.

– Pe când erai copil, nu ai învăţat niciodată cum să te comporţi. La maturitate, nu ai făcut nimic pentru a lăsa ceva în urma ta. Acum eşti bătrân, dar nu ai soţie şi copii, iar momentul morţii se apropie.

Încercaţi să înţelegeţi fiecare frază, fiecare cuvânt, căci toate sunt încărcate de semnificaţie.

„Pe când erai copil, nu ai învăţat niciodată cum să te comporţi...".

În mod normal, dacă nu ai învăţat cum să te comporţi încă din copilărie, eşti nefericit întreaga viaţă. În timp,

ajungi să regreţi faptul că nu ai fost la şcoală, că nu ai învăţat bunele maniere, legile etichetei, formalităţile care contează atât de mult în societate. Dar Lin spune: „Sunt fericit tocmai pentru că nu am învăţat niciodată cum să mă comport pe vremea când eram copil. Nu am fost niciodată un sclav. Am fost liber încă din copilărie. Nu am permis nimănui să mă disciplineze. Nu am imitat niciodată pe nimeni. Mi-am trăit întreaga viaţă aşa cum mi-am dorit. Nu am permis nimănui să mă controleze, aşa că ce motive aş avea să regret? Dacă le-aş fi permis celor din jurul meu – familiei, prietenilor, societăţii, preoţilor, politicienilor, statului – să mă disciplineze, aş fi avut toate motivele din lume să regret şi să fiu nefericit. Dar eu am dus o viaţă liberă încă din copilărie. Am trăit toată viaţa în libertate, ce motive aş putea avea să regret?"

Acest pasaj are o semnificaţie tulburătoare. Eu însumi mi-am trăit întreaga viaţă în acest fel. Am trăit tot timpul aşa cum mi-am dorit să trăiesc. Nu am permis nimănui să mă controleze, să mă influenţeze. Indiferent dacă am avut dreptate sau nu, dacă am trăit ca un înţelept sau ca un prost, dacă am fost bun sau rău, cel puţin am trăit aşa cum am vrut eu. Nu am nici un regret şi nici nu aş putea avea. Aşa mi-am dorit eu să trăiesc, iar viaţa mi-a permis să o fac, fără compromisuri. De aceea, sunt plin de recunoştinţă. Dacă le-aş fi permis binevoitorilor să mă influenţeze, la ora actuală aş fi fost cu siguranţă un om nefericit. Nu că intenţiile lor ar fi fost neapărat rele. De multe ori, erau cât se poate de bine intenţionaţi. Dar nu despre asta discutăm. Un lucru este cert: cu toţii şi-ar fi dorit să mă influenţeze, să mă orienteze în direcţii către care inima mea nu dorea să meargă în mod spontan. De aceea,

nu i-am ascultat niciodată. Le-am spus întotdeauna acestor oameni bine intenţionaţi: „Vă mulţumesc pentru osteneala pe care v-o daţi cu mine, dar prefer să merg pe drumul meu. Chiar dacă voi da greş, cel puţin voi avea consolarea că am făcut ce am vrut. Dacă aş merge pe calea indicată de voi, chiar dacă aş reuşi, aş avea întotdeauna regretul de a nu fi mers pe calea mea. Cine ştie dacă nu aş fi putut reuşi şi pe ea?"

Am auzit de un mare chirurg, un om cu o reputaţie internaţională. La bătrâneţe, când s-a pensionat, discipolii din întreaga lume s-au adunat ca să-l sărbătorească. Spre uimirea lor, medicul li s-a părut puţin trist, ca şi cum nu s-ar fi simţit cu adevărat împlinit. De aceea, unul dintre discipoli l-a întrebat: „Ce s-a întâmplat, domnule? De ce aveţi acest aer trist? Aţi trăit o viaţă plină de succes. Nimeni nu v-a întrecut în domeniul dumneavoastră. Aţi ajuns în fruntea ierarhiei şi multă vreme veţi fi de neînlocuit. Aveţi toate motivele să fiţi fericit. Discipolii dumneavoastră sunt împrăştiaţi în întreaga lume. Atunci, de ce sunteţi trist?"

Medicul i-a răspuns: „Mă simt cu atât mai trist văzând acest succes deosebit, căci nu mi-am dorit niciodată să fiu doctor. Întotdeauna mi-am dorit să fiu un dansator. Acum, întreaga viaţă mi se pare o risipă, căci în adâncurile fiinţei mele aş fi preferat să nu îi ascult pe ceilalţi. Da, am cunoscut succesul deplin, dar nu în domeniul care mă interesa. Este la fel ca atunci când nu îţi este foame, dar cineva îţi bagă cu forţa mâncare în gură. Chiar dacă mâncarea este hrănitoare, ţi se face greaţă. Sau când ţi-e sete, ai vrea să bei apă, dar altcineva îţi dă lapte. Oricât de gustos ar fi, laptele nu te satisface". Personal, îl înţeleg perfect pe acel om. Tristeţea

lui mi se pare justificată. Avusese foarte mult succes, dar lui succesul i se părea un eşec. În adâncurile fiinţei sale ştia că a dat greş. Nu a avut încredere în propria sa intuiţie şi le-a permis celor din jur să îl manipuleze.

Ce îi spune Tzu Kung lui Lin Lei?

„Pe vremea când erai copil nu ai învăţat cum să te comporţi...".

Şi ce motive ar fi avut să regrete acest lucru? Şi-a trăit viaţa aşa cum a vrut.

„La maturitate, nu ai lăsat nimic în urma ta".

Da, nu şi-a dorit să lase nimic în urma sa. Nu a fost un om ambiţios, deci ce motive de regret ar fi putut să aibă? Un om ambiţios rămâne întotdeauna cu regrete. Alexandru a murit trist, frustrat, căci prin însăşi esenţa ei, ambiţia nu se poate simţi împlinită. Se spune că pe când era în India, Alexandru s-a dus la un astrolog şi i-a cerut să-i prezică viitorul. Astrologul i-a citit în palmă şi i-a spus: „Nu am decât un singur lucru să-ţi transmit: vei cuceri această lume, dar vei fi prins în capcana ei, căci nu există o altă lume. Şi atunci, ce vei face?" Trebuie să fi fost un mare înţelept. Auzind aceste cuvinte: „Nu există o altă lume", Alexandru s-a întristat... „Ce vei mai face după ce vei cuceri această lume? Nu mai există o alta...". Un om ambiţios se va simţi prins în capcană. Ce ar mai putea face după aceea?

Oricât de mare ar fi succesul tău, nu te vei simţi împlinit, căci ambiţia continuă să se dilate la infinit. Numai un om lipsit de ambiţie poate fi fericit. Un om ambiţios nu poate fi altfel decât frustrat. Ambiţia se naşte din frustrare, iar din ea se naşte o frustrare şi mai mare. Este un cerc vicios.

Bătrânul maestru din parabola noastră nu își dorea succesul lumesc; nu dorea să demonstreze că este cineva. Nu era interesat să lase o urmă în istorie. De fapt, e o prostie: chiar dacă lași o urmă în istorie, la ce îți folosește?

Am auzit o anecdotă:

Se spune că pe când își conducea poporul în Egipt, Moise a ajuns pe malul unei mări. Era imposibil să o treacă. Parabola este cât se poate de modernă. El și-a întrebat agentul de presă:

– Ce zici? Am o idee. I-aș putea cere oceanului să se despice în două și să ne facă loc.

Agentul de presă i-a răspuns:

– Dacă poți face așa ceva, îți promit un lucru: în Vechiul Testament vei avea două pagini numai ale tale.

Chiar dacă ai două pagini în Vechiul Testament, sau 20, sau 200, la ce îți folosește? Cu cât istoria devine mai mare, cu atât mai mici vor părea cele două pagini, până când se vor transforma într-o simplă notă de subsol. Cu cât trece timpul, cu atât mai multe fapte acumulează istoria, așa că va veni o zi în care chiar și nota de subsol va dispărea într-o anexă, și uite-așa, lumea te va uita. Cât timp crezi că va rămâne urma ta în istorie, odată ce ai dispărut din această viață? Și la ce îți folosește ea? Foarte profundă viziunea acestui maestru...

La maturitate, nu ai lăsat nimic în urma ta. Și ce motive ai avea să regreți? Dacă ești un om ambițios, vei regreta, oricât de multe ai fi făcut, căci ambiția nu se simte niciodată împlinită. Dacă nu ești ambițios, vei fi fericit, căci ai închis porțile în fața frustrării. Chiar dacă nu ai o soție și copii, ce motive de nefericire ai? Încercați să înțelegeți. Omul nostru este absolut

singur; nu există nimeni care să-i tulbure liniștea. Solitudinea lui este imperturbabilă. „Sunt singur, liber, sunt propriul meu stăpân. Nu am familie, rude, nu am pe nimeni care să îmi tulbure seninătatea. Ce motive de regret aș putea avea?"

Rețineți: atunci când ești singur, nu ești cu adevărat singur. Dacă te simți singur, înseamnă că nu ai învățat să te bucuri încă de propria ta companie. De aceea îți lipsește compania celorlalți. Singurătatea este ceva negativ – absența celorlalți. Solitudinea este un fenomen pozitiv – prezența propriei tale ființe. Singurătatea este urâtă, solitudinea este frumoasă. Ea are o lumină a ei.

Buddha a fost un solitar. Eu sunt un solitar. Lieh Tse a fost un solitar. La fel și Lin Lei. Atunci când stai singur te simți izolat; ceva îți lipsește. În adâncurile ființei tale ți-ai dori o companie – unde ai putea să te duci, ce ai putea să faci, cum ai putea să devii ocupat, astfel încât să uiți de sine? Asta înseamnă că nu ai învățat să te bucuri de propria ta ființă. Nu ai reușit să creezi o relație cu tine însuți. Nu te-ai îndrăgostit încă de ființa ta.

„Ești bătrân, dar nu ai o soție sau copiii...".

„Și ce motive aș avea să regret? Sunt singur, la fel ca o culme din Himalaya. Totul este frumos, și tăcut, și extatic".

„Iar moartea se apropie".

În viziunea taoiștilor, moartea nu înseamnă altceva decât întoarcerea acasă, revenirea după o călătorie, întoarcerea la origini, la sursă, în locul din care ai venit.

„Iar moartea se apropie".

„Și ce motive aș avea să regret? Sunt pur și simplu fericit. Totul este perfect. Nu îmi pot dori nimic mai mult".

„Pe când erai copil, nu ai învățat niciodată cum să te comporți. La maturitate, nu ai făcut nimic pentru a lăsa ceva în urma ta. Acum ești bătrân, dar nu ai soție și copii, iar momentul morții se apropie. Învățătorule, ce anume te-a făcut atât de fericit, de cânți în timp ce culegi plante?"

Discipolul lui Confucius nu putea înțelege. Oricât de mult ar fi repetat această întrebare, el nu îi putea înțelege răspunsul. Acesta depășea pur și simplu logica sa. „Ce motive aș avea să regret?" Ce afirmație profundă, ce experiență revoluționară, dar el nu o putea înțelege...

„Învățătorule, ce anume te-a făcut atât de fericit, de cânți în timp ce culegi plante?"

Întrebarea este extrem de semnificativă. „Ce anume te-a făcut atât de fericit?" Rețineți: dacă fericirea are o cauză, aceasta este situată întotdeauna în trecut. Orice cauză există numai în trecut. Dacă te simți fericit, întrebarea corectă este: „Ce anume te-a făcut atât de fericit?" Oricare ar fi răspunsul, acesta este situat în trecut. Altfel spus, orice stare de fericire temporală este orientată către trecut. Cauza ei nu mai există, deci este o fericire fictivă, imaginară, iluzorie.

Adevărata fericire este întotdeauna orientată către prezent – niciodată către trecut. Ea apare aici și acum, chiar în acest moment; nu are nevoie de timp pentru a se împlini. Efectul este sinonim cu cauza. Încercați să înțelegeți. Dacă spui: „Sunt fericit pentru că m-am născut din părinți bogați", asta înseamnă că fenomenul s-a produs acum 70 de ani, poate acum 100 de ani. Fericirea provocată de un eveniment care s-a produs acum o sută de ani nu poate fi altceva decât

o ficțiune, o amintire îndepărtată. Dacă spui: „Sunt fericit pentru că acum 10 ani am primit premiul Nobel", înseamnă că fericirea ta este destul de prăfuită. În 10 ani se adună mult praf. Nu mai poate fi un sentiment proaspăt; s-a învechit. De fapt, ești de compătimit: mănânci o mâncare veche de 10 ani!

Adevărata fericire există întotdeauna aici și acum. Ea nu are nimic de-a face cu trecutul și nu o interesează viitorul. Uneori anticipezi viitorul și te simți fericit: speri că vei câștiga la loterie, sau pur și simplu aștepți întâlnirea de mâine cu iubita și te simți fericit. Nu-i absurd? Ziua de mâine nici nu a venit încă, și tu te simți fericit! Ești nebun! Fericirea voastră este orientată fie către trecut, fie către viitor, dar este la fel de falsă, căci nici trecutul și nici viitorul nu există. Trecutul a ieșit deja din existență, iar viitorul nu s-a produs încă. Adevărata fericire există aici și acum. Ea apare chiar în acest moment și pare că nu vine de nicăieri. Nu este vorba de două momente alăturate – tocmai de aceea este non-cauzală. Pentru ca o cauză să fie urmată de un efect, sunt necesare cel puțin două momente, unul pentru cauză și celălalt pentru efect. Dar noi nu avem la dispoziție decât acest moment, singular, solitar, total.

Ca de obicei, adeptul lui Confucius pune întrebarea greșită: *„Ce anume te-a făcut atât de fericit, de cânți în timp ce culegi plante?"*

„Toți oamenii împărtășesc motivele fericirii mele...". Din nou, bătrânul face o afirmație minunată: „Toți oamenii împărtășesc motivele fericirii mele...". Nu este ceva personal. Toată lumea trece prin această experiență, dar majoritatea oamenilor nu o recunosc. Mai mult decât atât, ei

caută un lucru pe care l-au atins deja. Nu numai că îl caută... dar îşi mai fac şi griji pentru că nu îl găsesc.

„Toţi oamenii împărtăşesc motivele fericirii mele, i-a răspuns Lin Lei, zâmbind. În loc să se bucure însă de ele, ei îşi fac griji din cauza lor".

Oamenii îşi fac griji pentru că nu au primit o educaţie corespunzătoare în copilărie, pentru că nu au studiat la Harvard, Cambridge sau Oxford, pentru că părinţii lor sunt săraci, pentru că nu au fost crescuţi aşa cum şi-ar fi dorit, ratând astfel tot felul de oportunităţi. Ei regretă toate aceste lucruri, deşi nu au decât motive de bucurie. Nu poţi fi fericit decât atunci când totul te face fericit. În caz contrar, un om sărac va continua să se plângă la infinit de sărăcia lui, iar un om bogat de bogăţia lui. Cunosc oameni foarte bogaţi care mi-au spus că părinţii i-au distrus, căci au avut parte de atâta confort în copilărie încât nu şi-au mai dat osteneala să înveţe nimic. Probabil că aţi remarcat şi voi cât de greu este să găseşti un om inteligent printre progeniturile celor bogaţi. Cu toţii sunt bătuţi în cap, şi este normal să fie aşa, căci ce rost are să-şi cultive inteligenţa? Ei au deja tot ce şi-ar putea dori, tot ce ar putea obţine cu ajutorul inteligenţei. La universitate îşi pică examenele; orice ar face, dau greş. Dar nu le pasă, căci au deja tot ce şi-ar putea dori.

Pe vremea când eram la universitate, am avut un coleg care şi-a picat examenele cinci ani la rând. Am aşteptat cu răbdare cinci ani, după care l-am întrebat: „Ce planuri ai? Intenţionezi să pici la examene şi anul acesta?"

Mi-a răspuns: „Ce-mi pasă mie? Tata este un om bogat. Numai cei săraci îşi fac griji în legătură cu asemenea

probleme". După cum vedeţi, nici naşterea într-o familie bogată nu te face automat fericit. Cât despre sărăcie, ce să mai vorbim... Cum ai putea să fii fericit? Dacă eşti sănătos, nu te simţi fericit, căci atunci când eşti sănătos nu te gândeşti niciodată că sănătatea este un motiv de fericire. Un om sănătos nu se gândeşte niciodată la sănătatea sa. Dacă eşti bolnav, eşti încă şi mai nefericit. Vedeţi cum funcţionează logica voastră? Orice motiv de nefericire aţi găsi, vă repeziţi asupra lui. În schimb, ignoraţi pur şi simplu motivele de a fi fericiţi!

„În loc să se bucure însă de ele, ei îşi fac griji din cauza lor. Sunt fericit tocmai pentru că nu am învăţat niciodată cum să mă comport pe vremea când eram copil, nici nu am făcut nimic pentru a lăsa ceva în urma mea la maturitate; în acest fel, am putut trăi până la această vârstă înaintată. Ce-i drept, nu am soţie şi copii, acum, la bătrâneţe, iar momentul morţii se apropie, dar tocmai de aceea sunt atât de fericit".

Veţi găsi această repetare a unui text fundamental în toate scripturile orientale. Marile adevăruri sunt extrem de simple, dar oamenii tind să treacă uşor peste ele, aşa că maeştrii le repetă întotdeauna, insistând astfel asupra lor. Buddha obişnuia să repete tot ce spunea de trei ori, chiar dacă făcea afirmaţii banale. De pildă, îşi întreba discipolii: „M-aţi auzit? M-aţi auzit? M-aţi auzit?" De trei ori! Şi totul, numai din compasiune. Când scripturile budiste au fost traduse în limbile occidentale, oamenii au rămas cu gurile căscate: oare vorbea Buddha cu nişte handicapaţi? De ce repeta atât de des tot ce spunea? De fapt, discipolii săi erau la fel de inteligenţi ca şi voi, sau ca orice alt om. Nu este o

problemă de inteligenţă, ci de luciditate. Erau şi ei la fel de inconştienţi ca şi voi.

Şi eu sunt nevoit să repet la infinit aceleaşi lucruri. Editorii mei sunt foarte încurcaţi atunci când trebuie să îmi publice discursurile. Îmi cer mereu să mai sorteze textele, să le sintetizeze, dar eu nu le permit acest lucru. Le spun de fiecare dată: „Lăsaţi-le aşa cum sunt. Dacă apar o singură dată, oamenii ar putea rata adevărul spuselor mele. Dacă apar de două ori, este posibil ca ei să le acorde o oarecare atenţie. A treia oară însă...". Sunt nevoit să mă repet tot timpul. Este ca şi cum v-aş bate tot timpul la cap: cât timp o să mai rămâneţi neatenţi? Este un fel de război între mine şi voi.

Aşadar, bătrânul a repetat, dar nici de această dată discipolul lui Confucius nu a înţeles ce vrea să spună. Tzu Kung l-a întrebat din nou: *„Bine, dar stă în natura omului să îşi dorească o viaţă lungă şi să urască moartea. Cum poţi fi fericit pentru că se apropie clipa morţii?"*

De data aceasta, el s-a referit numai la ultima din cele patru premise. Aceasta nu poate fi însă înţeleasă decât dacă ai înţeles deja primele trei premise. Dacă nu le-ai înţeles... *„Pe când erai copil, nu ai învăţat niciodată cum să te comporţi. La maturitate, nu ai făcut nimic pentru a lăsa ceva în urma ta. Acum eşti bătrân, dar nu ai soţie şi copii, iar momentul morţii se apropie"*. Fiţi atenţi: prima premisă se referă la copilărie, a doua la perioada de maturitate, iar a treia la bătrâneţe. În final, urmează moartea. Este o ordine naturală, o logică perfectă – trebuie să începi cu începutul.

Tzu Kung a uitat însă de primele trei premise. El nu a ascultat răspunsul referitor la ele şi a sărit la cea de-a patra premisă. Probabil că se temea el însuşi de moarte. De aceea i-a captat acest subiect atât de tare atenţia.

Dacă nu înţelegi primele trei premise, nu ai cum să o înţelegi pe a patra.

„Stă în natura omului să îşi dorească o viaţă lungă şi să urască moartea. Cum poţi fi fericit pentru că se apropie clipa morţii?"

Nu este deloc în natura omului[5]. Este omeneşte să te temi de moarte, dar această teamă nu stă în natura omului. La prima vedere, pare un simplu joc de cuvinte, dar este mult mai mult decât atât. La fel cum vă spuneam despre *singurătate* şi *solitudine*, care în dicţionar sunt considerate sinonime, dar în realitate nu sunt, la fel stau lucrurile şi cu aceste două concepte. A fi om înseamnă cu totul altceva decât a fi uman. *Omul* este un concept static, numele unei specii, nimic mai mult. Există o specie a câinilor, alta a măgarilor, alta a bivolilor, şi alta a oamenilor. Noi nu avem două concepte decât pentru om. Un câine nu are alt nume decât acesta: *câine*. La fel şi celelalte animale. Numai omul are două nume. De ce? Există o explicaţie: în timp ce conceptul de *om* se referă la biologie, conceptul de uman nu are nimic de-a face cu biologia, ci mai degrabă cu creşterea. Este un concept deschis. *Omul* este un concept închis. A fi *uman* înseamnă a fi un proces, o călătorie, un pelerinaj, un circuit.

[5] În original: natura umană.

Friedrich Nietzsche spunea: „Lucrul care îmi place cel mai mult la om este faptul că el nu reprezintă o destinaţie, ci o punte, un proces care continuă, un instrument, o călătorie".

A fi „uman" înseamnă a fi o punte – o punte între om şi Dumnezeu. „Om" nu înseamnă decât om. Cuvântul *uman* este un concept deschis, care transcende omul. A fi „uman" înseamnă a fi o punte, o călătorie, un pelerinaj, a te îndrepta către o anumită direcţie, a căuta ceva, a încerca să devii altceva. „Omul" este static; a fi „uman" înseamnă a fi dinamic. „Omul" este un lucru. A fi „uman" înseamnă un proces, un râu, o curgere, o rătăcire prin întuneric, în căutarea luminii. „Omul" este mort, schilod; nu se îndreaptă nicăieri. Este la fel ca un mormânt. A fi „uman" înseamnă a fi la fel ca un râu în căutarea oceanului.

Reţineţi: *omul* se teme de moarte. Nu stă însă în natura *umană* să te temi de moarte. Cel care se află în pelerinaj este gata să-şi dea şi viaţa pentru a-şi atinge scopul. El este dispus să treacă inclusiv prin poarta morţii pentru a afla ce este dincolo.

Tzu Kung a spus: „Stă în natura omului (umană) să îşi dorească o viaţă lungă...".

Nu, nu stă deloc în natura umană să îţi doreşti o viaţă lungă. „Omul" este interesat de acest lucru, câinii se tem de moarte, la fel şi bivolii, sau măgarii. Natura umană aspiră însă către altceva. Ea doreşte să afle unde conduce moartea. După ce şi-a trăit viaţa, căutătorul simte altceva: „Acum ştiu ce este viaţa, dar aş dori să aflu ce este moartea. Viaţa a fost frumoasă, dar acum o cunosc. Îmi doresc însă o altă aventură".

Socrate a fost cât se poate de uman atunci când a murit otrăvit. În timp ce discipolii săi plângeau şi se lamentau, el le-a spus: „Încetaţi! N-aveţi decât să plângeţi după ce nu voi mai fi, dar nu acum. Este o pierdere de timp. Se petrece un lucru atât de extraordinar: sunt pe punctul de a muri, şi voi plângeţi!"

Discipolii l-au întrebat: „Învăţătorule, eşti pe moarte. Nu ţi-e frică?"

„De ce să-mi fie frică? le-a răspuns el. Mi-am trăit viaţa, mi-a plăcut, a fost frumos. Acum o cunosc, deci nu are rost să repet acelaşi lucru la infinit. Vreau să experimentez ceva nou. Moartea este ceva nou pentru mine, o aventură. Sunt foarte curios în ceea ce o priveşte. Vreau să aflu ce este moartea".

Unul din discipoli, Crito, i-a spus: „Dar, învăţătorule, toată lumea se teme de moarte".

Socrate i-a răspuns: „Personal, nu înţeleg de ce oamenii se tem de moarte. Dacă ateii au dreptate, după ce moare omul nu mai rămâne nimic, deci nu are de ce să se teamă. Înseamnă că nu am existat înainte de a mă naşte, deci nu am de ce să mă tem după moarte".

Aţi simţit vreodată teama că nu aţi existat înainte de a vă naşte? Nu cred. „Dacă nu am existat, ce motive aş avea să mă tem?"

Socrate a continuat: „Dacă ateii au dreptate, voi dispărea în acelaşi neant din care am provenit, aşa că nu am motive de teamă. Nu va mai exista ceva de care să mă tem. Pe de altă parte, dacă oamenii religioşi au dreptate, înseamnă că voi continua să exist, deci ce motive de teamă aş putea avea?"

Acest om a trăit o viaţă dinamică, nu a stat pe loc. El a evoluat continuu. Cine trăieşte o asemenea viaţă nu se teme de moarte, ci o percepe ca pe o revoluţie, ca pe o trecere într-o realitate necunoscută. De ce s-ar teme? Asta înseamnă a fi „uman".

Reţineţi însă: nu toţi oamenii sunt fiinţe umane. Rareori puteţi întâlni fiinţe umane adevărate: un Socrate, un Lieh Tse, un Buddha. De regulă, întâlnim tot felul de oameni, dar nu avem de-a face cu fiinţe umane. Pentru a deveni o fiinţă umană trebuie să devii un proces, o căutare, o aspiraţie către imposibil... un căutător al adevărului.

De aceea, bătrânul a răspuns: *„Moartea nu înseamnă altceva decât o întoarcere în locul din care am plecat atunci când ne-am născut. Cum pot eu şti dacă atunci când voi muri nu voi renaşte într-un alt loc? Cum pot eu şti dacă nu cumva moartea este mai bună decât viaţa? De unde să ştiu dacă dorinţa de a trăi nu este o simplă iluzie? Poate că moartea va fi mai bună decât fosta mea viaţă"*.

„Cum pot eu şti...?" Vedeţi cum insistă. El nu spune: „Ştiu". Nu afirmă că deţine o anumită cunoaştere. Nici un înţelept nu va face vreodată aşa ceva. De aceea spunea Socrate: „Poate că ateii au dreptate; sau poate oamenii religioşi... De fapt, nu mă interesează. Eu îmi păstrez echilibrul, oricine ar avea dreptate".

Adevărata înţelepciune este întotdeauna agnostică. Reţineţi acest cuvânt: agnostic. Un căutător adevărat este un agnostic. El nu susţine niciodată că „ştie" şi nu afirmă niciodată că „acesta este adevărul". Este cât se poate de deschis. Nu acceptă nici o dogmă, nici o credinţă; este pur şi

simplu conştient şi lucid, fiind pregătit să facă faţă oricărei realităţi. Orice eveniment i s-ar prezenta în faţă, el este gata să îl înfrunte, căci are încredere în viaţă. Cei care nu au încredere în viaţă îşi creează tot felul de dogme, de credinţe, de teorii, pentru a se proteja. Omul cu adevărat înţelept este vulnerabil; el nu se protejează în nici un fel. Este la fel de deschis în faţa ploii, a vântului, a soarelui, a lunii, a vieţii, a morţii, a întunericului, a luminii... Nu are nici un fel de protecţie; vulnerabilitatea lui este totală.

Reflectaţi asupra acestui agnosticism. De regulă, un om de o sută de ani se teme de moarte. De aceea, el începe să creadă că sufletul este nemuritor. Îşi imaginează că: „Acum voi fi primit în paradis, cu surle şi trâmbiţe. Probabil că Dumnezeu mă aşteaptă deja, şi voi locui într-un palat de marmură albă". Toate acestea sunt vise. Bătrânul din parabola noastră spune cu totul altceva: „Cum pot şti eu...?" El nu afirmă că ştie ceva. Tot ce spune el este că: „Nu ştiu ce se va întâmpla. Sunt absolut ignorant, căci nu am simţit încă gustul morţii. Lasă-mă mai întâi să îl simt! De ce m-aş teme de la bun început? S-ar putea ca moartea să fie mai plăcută ca viaţa. Cine ştie? Să vedem mai întâi despre ce este vorba".

Adevărata înţelegere aşteaptă întotdeauna ca evenimentul să se petreacă. Ea nu anticipează, nu ia decizii dinainte, nu planifică – ci este spontană.

Tzu Kung l-a ascultat pe bătrân, dar nu a înţeles ce vrea să spună. El s-a întors şi i-a povestit totul lui Confucius. Nu a înţeles tocmai pentru că era un mare scolastic. Era principalul discipol al lui Confucius. Era deja burduşit de cunoaştere. I-a povestit aşadar totul maestrului său. Şi ce i-a răspuns acesta? Ascultaţi:

„Eram convins că merită să stăm de vorbă cu el..."

Un intelectual pretinde întotdeauna că știa dinainte. „V-am spus eu că merită să stăm de vorbă cu el... și așa a fost".

De fapt, el le spune discipolilor săi: „Am avut dreptate, bănuiala mea s-a adeverit. A meritat să stăm de vorbă cu acest om". În realitate, el nu poate accepta cuvintele bătrânului. Acestea îl depășesc, așa cum l-au depășit și pe discipolul său. De aceea, el spune: *„Cu siguranță, avem de-a face cu un om care a descoperit ceva, dar nu a descoperit tot adevărul"*.

Această afirmație este absurdă. Adevărul nu poate fi divizat. Ori îl descoperi, ori nu. Este imposibil să descoperi un crâmpei din adevăr, căci adevărul nu poate fi fragmentat, tăiat în felii. Adevărul este total – îl deții sau nu îl deții. Nu este posibil să deții o parte din el. Un expert trebuie să-ți spună însă ceva, pentru a-ți demonstra că știe ce spune.

Confucius afirmă că bătrânul a descoperit ceva, dar o face numai pentru a-și susține afirmația anterioară: „Eram convins că merită să stăm de vorbă cu el". Pe de altă parte, nu poate fi de acord cu cuvintele sale, așa că adaugă: „Avem de-a face cu un om care a descoperit ceva, dar nu a descoperit tot adevărul".

Un intelectual va încerca întotdeauna să își protejeze egoul. Această afirmație este cât se poate de absurdă. Buddha, Lao Tse, Iisus, Krishna – toți afirmă la unison că adevărul nu poate fi divizat. El reprezintă o experiență. Atunci când se întâmplă, se întâmplă în totalitate. Cel care îl experimentează se dizolvă complet în el. Și totuși, Confucius spune: „Acest om a descoperit ceva, dar nu a descoperit tot adevărul". Afirmația sa îi demonstrează ignoranța, dar orice

expert trebuie să își protejeze imaginea. El trebuie să spună ceva, oricât de absurd ar fi.

Confucius spune: „Acest om a descoperit ceva, dar nu a descoperit tot adevărul". Acesta este unicul comentariu pe care îl face, deși bătrânul a sintetizat o filozofie extrem de profundă, care redă practic întregul mesaj al lui Tao: fii un anarhist, fii devotat numai ființei tale. Nu asculta decât de tine însuți. Nu permite nimănui să încerce să te disciplineze, să facă un sclav din tine, să te condiționeze. Evită-i pe preoți și pe politicieni, evită-i pe cei bine intenționați. Reține: nu trebuie să fii decât tu însuți; nimeni altcineva. Această anarhie, această libertate haotică... Și nu fi ambițios, căci asta înseamnă să fii mediocru. Trăiește-ți viața cât mai deplin posibil. Nu încerca să lași o urmă în istorie, căci nu are nici un rost. Nu mai fi atât de preocupat de părerea celor din jur. Învață să fii solitar, să te bucuri de solitudinea ta. Asta înseamnă meditația.

Și în sfârșit, amintește-ți că moartea nu este altceva decât un nou început. Cine știe? Poate că va conduce la o viață superioară. Dacă universul are un rost, așa trebuie să se petreacă lucrurile. Ai învățat atât de multe, ai devenit mai profund; cu siguranță, moartea te va conduce către o stare superioară a ființei. Este cât se poate de simplu: dacă ai trăit, ai iubit, ai experimentat diferite lucruri, ai meditat, ai trecut prin tot felul de experiențe, ai evoluat, este normal să treci într-o stare superioară a ființei. Dacă existența este înzestrată cu compasiune, moartea nu poate însemna decât o culme superioară, o înălțare.

Acest moment trebuie așteptat cultivându-ți simțul aventurii. El trebuie așteptat cu bucurie, anticipând și

sărbătorind. Fericirea este un fenomen natural; ea nu trebuie căutată, ci savurată. Acesta a fost mesajul sublim al lui Lin, şi ce a spus Confucius? Că omul a găsit ceva, dar nu a descoperit tot adevărul! Ca şi cum Confucius l-ar fi descoperit!

Aceste parabole sunt extrem de subtile. Ele ironizează idealul confucianist, dar o fac în maniera cea mai politicoasă cu putinţă. Dacă nu veţi pătrunde adânc în interiorul lor, nu le veţi înţelege niciodată.

Meditaţi asupra lor, căci ascund mesaje extrem de profunde, care trebuie decodificate. Dacă veţi reuşi acest lucru, viaţa voastră va fi infinit îmbogăţită.

Capitolul 4

CEI VII NU SE ODIHNESC NICIODATĂ

Tzu Kung a obosit de atâta studiu, aşa că i-a spus lui Confucius:

– Vreau să-mi găsesc odihna.

– Cei vii nu se odihnesc niciodată, i-a răspuns maestrul.

– Asta înseamnă că nu îmi voi găsi niciodată odihna?

– Ba da. Gândeşte-te la solul afânat al mormântului tău şi vei şti unde îţi vei găsi odihna.

– Mare este moartea! Omul cultivat îşi găseşte odihna în ea, în timp ce omul inferior nu face decât să se supună ei.

– Tzu Kung, ai înţeles. Toţi oamenii înţeleg bucuria de a fi viu, dar nu şi suferinţa vieţii; ei înţeleg grijile bătrâneţii, dar nu şi confortul ei. Înţeleg urâţenia morţii, dar nu şi odihna pe care ţi-o aduce ea.

Filozofia este duşmanul adevărului. Atunci când afirm acest lucru, mă refer la orice fel de filozofie, inclusiv la a mea, căci filozofia creează un ecran alcătuit din cuvinte, din cauza căruia nu mai poţi vedea realitatea aşa cum este. Ea distorsionează realitatea, o interpretează, o ascunde, o acoperă.

Adevărul este gol. El este pretutindeni, deopotrivă în interior şi în afară. Singurele obstacole în calea lui sunt cuvintele, teoriile, teologiile pe care le-aţi învăţat. Acestea nu vă permit să vedeţi ceea ce este, ci se împotrivesc, căci nu sunt altceva decât nişte prejudecăţi. Orice filozofie este o prejudecată. Conceptele – de orice fel ar fi – nu sunt punţi, ci obstacole.

Din când în când, căutătorii autentici ajung la marele moment al adevărului, când se simt obosiţi de toate aceste prostii repetate în numele gândirii. Cuvântul Dumnezeu nu este tot una cu Dumnezeu. Cât timp vă veţi mai juca cu cuvintele? Cuvântul hrană nu este sinonim cu hrana. Cât timp veţi mai mesteca acest cuvânt, la fel de înfometaţi ca oricând? Mai devreme sau mai târziu, veţi deveni conştienţi de faptul că tot ceea ce ştiţi voi sunt doar nişte cuvinte – care nu vă pot hrăni, nu vă pot dărui viaţa, pacea şi liniştea interioară. Ele nu vă pot dărui nimic. Desigur, vă promit marea cu sarea – aşa a devenit filozofia atât de importantă, din cauza promisiunilor ei. Dar toate aceste promisiuni sunt goale; ele nu se împlinesc niciodată. Filozofia nu a ajutat niciodată pe cineva să realizeze adevărul.

Tzu Kung a ajuns şi el la acest mare moment al adevărului; doar era discipolul principal al lui Confucius.

Tzu Kung a obosit de atâta studiu... Una este să priveşti, şi cu totul altceva să studiezi. Dacă eu spun: „Mergeţi şi priviţi florile din grădină", iar voi preferaţi să mergeţi la bibliotecă şi să citiţi despre flori, asta înseamnă că aţi ales calea studiului. Acesta poate continua la infinit, dar nu atinge niciodată realitatea.

Tzu Kung a obosit de atâta studiu... Gata cu cuvintele. Gata cu teoriile şi cu dogmele. Gata cu doctrinele. Acesta este momentul suprem din viaţa unui căutător autentic. Toţi oamenii trebuie să treacă prin testul cuvintelor, căci aşa sunt antrenaţi de mici. Ei trebuie să treacă prin testul teoriilor, căci acestea li s-au inoculat încă din copilărie. Educaţia pe care o primim cu toţii nu este altceva decât o sumă de prejudecăţi, de teorii, de doctrine – ce spune biserica, ce spun profesorii... Copiii cresc şi ajung astfel creştini, hinduşi, mahomedani, căci aşa au fost condiţionaţi. În clipa în care te întrebi: „Ce este adevărul?", mintea începe să-ţi furnizeze cuvinte; ea cunoaşte dinainte răspunsurile. Toate aceste răspunsuri sunt false, împrumutate, dar sună atât de frumos. Ele te satisfac pentru o vreme, iar în cazul în care căutarea ta nu este suficient de intensă, te pot satisface chiar pentru totdeauna. Numai marii căutători ajung să înţeleagă inutilitatea cuvintelor.

Poarta către realitate nu este limbajul, ci tăcerea. Dialogul interior trebuie să înceteze; numai aşa apare luciditatea. Numai atunci se revelează realitatea aşa cum este. Voi continuaţi la infinit dialogul vostru interior, iar mintea voastră nu tace nici o clipă. Ea funcţionează întruna, neobosită, obsesivă, ca un maniac. De fapt, mintea chiar este un maniac. Ea creează întruna noi cuvinte, noi combinaţii, noi teorii. Speculaţiile ei nu se opresc niciodată. Inventează continuu noi şi noi argumente şi nu vă permite nici o pauză, cât de scurtă, pentru a putea privi realitatea în faţă. Dialogul interior trebuie să înceteze. Abia atunci, subit, obstacolele dispar; ele par să nu fi existat niciodată.

Călugării zen obişnuiesc să afirme că adevărul nu este nici o clipă ascuns; el se află chiar în faţa voastră. Ce anume căutaţi, atunci? După ce alergaţi? Voi aveţi ochii închişi, din cauza prejudecăţilor.

Tzu Kung a obosit de atâta studiu... A învăţat foarte multe lucruri, dar a început să înţeleagă că aceste cunoştinţe nu îl hrănesc. Ele nu l-au ajutat cu nimic, nu l-au apropiat cu vreun pas de realitate. Nu a ajuns nicăieri; este la fel de gol ca înainte. Nu se simte integrat nicăieri. Nici măcar nu ştie cine este. De aceea, a devenit îngrijorat. Probabil că era un căutător autentic, dacă nici chiar Confucius nu a reuşit să-l amăgească.

Confucius a fost un mare scolastic. El putea da răspunsuri la orice fel de întrebări. De multe ori, răspunsurile lui erau minunate. Ce-i drept, erau fabricate, nişte simple invenţii, dar îi puteau păcăli cu uşurinţă pe naivi, dându-le sentimentul că ştiu. Răspunsurile lui Confucius erau simple consolări. În plus, era un om atât de respectabil, cu un caracter impecabil. Era un virtuos, un om foarte moral, cu maniere desăvârşite, care respecta eticheta, un gentleman. De altfel, acesta este însuşi scopul filozofiei confucianiste – acela de a deveni un „gentleman", un om impecabil, fără nici un cusur. Aşa era Confucius, un om care întrupa toate virtuţile din lume, care deţinea o mare cunoaştere, sprijinită de tradiţii, de convenţii, de scripturi. Era respectat de regi şi de prinţi, de oamenii simpli... Şi totuşi, nu l-a putut păcăli pe Tzu Kung.

Tzu Kung a obosit de atâta studiu... Atunci când oboseşti de atâta studiu, vine un moment în care statutul

de student nu te mai satisface, în care simţi nevoia să devii discipol. Atunci când oboseşti de atâta studiu, simţi nevoia să faci o întoarcere de 180°. Teoriile nu te mai atrag; nu mai doreşti decât să cunoşti realitatea, hrana reală, care să te hrănească cu adevărat. Nu mai accepţi meniurile şi cărţile de bucate, ci numai mâncarea reală.

...Aşa că i-a spus lui Confucius: *„Vreau să-mi găsesc odihna"*. Cuvintele creează o stare de nelinişte, de agitaţie, de oboseală. Doctrinele şi dogmele te fac să te simţi tensionat, căci îţi distrag atenţia de la realitate. Cu cât te rătăceşti mai tare, cu atât mai agitat devii. Acesta este un criteriu perfect: cu cât vă simţiţi mai agitaţi, cu atât mai mult v-aţi rătăcit de realitate. Atunci când te simţi aproape de realitate, te cuprinde o stare de pace, de linişte, de graţie. Te simţi acasă, căci realitatea chiar este adevăratul nostru cămin. Agitaţia nu înseamnă altceva decât că te-ai rătăcit, iar fiinţa ta se simte dezrădăcinată din solul ei.

Tzu Kung a spus: „Doresc să-mi găsesc odihna. Gata cu teoriile şi cu studiile. Am studiat tot ce poate fi studiat. Am devenit foarte învăţat, cel mai mare discipol al tău, dar nu mă simt satisfăcut. Ajută-mă să-mi găsesc odihna".

Nu aţi remarcat niciodată acest lucru? Cu cât studiaţi mai mult cuvintele, scripturile, creştinismul, Islamul, hinduismul, budismul, Bhagavad-Gita, Coranul, Biblia, Vedele, cu atât mai agitată devine mintea voastră; vă simţiţi traşi în toate direcţiile. O teorie spune una, altă teorie afirmă cu totul altceva. Ele se contrazic reciproc, sar tot timpul una la gâtul alteia. Toate argumentele lor sunt măreţe, dar este imposibil să tragi o concluzie.

De-a lungul secolelor, filozofii nu au reuşit să ajungă nici măcar la o singură concluzie comună. Timp de 5000 de ani ei au tot discutat, dar nu au reuşit să ajungă la nici o concluzie pe care să o accepte cu toţii. Filozofii nu s-au înţeles niciodată între ei, şi nu se vor înţelege vreodată. Acest lucru este imposibil, căci înţelegerea nu poate apărea decât atunci când cunoşti realitatea. Dacă şi eu şi tu cunoaştem realitatea, între noi se naşte o înţelegere spontană, căci nici un argument nu ne mai poate separa. Realitatea este aceeaşi, deci ce diferend am putea împărţi? În schimb, dacă eu am teoria mea şi tu ai teoria ta, diferendul este cât se poate de previzibil. Înţelegerea nu poate fi generată decât de experienţă. Experienţa este concludentă. Argumentaţia nu este concludentă. Orice argument conduce la altul şi poate fi combătut printr-un contraargument; iar cercul vicios continuă la infinit. Când două persoane se ceartă, este imposibil ca amândouă să aibă dreptate. Este posibil ca amândouă să greşească, dar nu şi să aibă dreptate simultan.

Să vă spun o poveste:

Mulla Nasruddin se certa odată cu soţia – clasica ceartă dintre soţ şi soţie – şi nu este de mirare că pe Mulla l-a apucat regretul (i se întâmpla tot mai des în ultimul timp): „La urma urmei, ce mi-o fi venit să pornesc această discuţie?"

Îi era foame, dar soţiei sale nici prin minte nu-i trecea să se apuce de gătit. De aceea, s-a dus la ea şi i-a spus:

– Îmi pare rău. Eu sunt cel care a greşit.

Soţia i-a răspuns:

– Nu este suficient. Mai trebuie să recunoşti şi faptul că eu am avut dreptate. Simplul fapt că tu ai greşit nu este de ajuns; mai trebuie să recunoşti şi faptul că eu am avut

dreptate. Fă o afirmaţie pozitivă! Este posibil să crezi că ai greşit, dar şi eu – iar acest lucru nu mă satisface...

Două persoane pot greşi în acelaşi timp. Adevărul este unul singur, dar neadevărurile sunt infinite. Misticismul este unul singur, dar filozofiile pot fi nenumărate. Orice om poate avea propria sa filozofie, care defineşte visul său referitor la realitate. Orice om poate crea propriile sale teorii.

Realitatea nu poate fi creată mental. Atunci când mintea creează o realitate fantasmagorică, ea devine agitată, căci rătăceşte printr-un ţinut al nimănui. Nu se află nici aici, dar nici acolo, ci undeva la mijloc, între cele două realităţi. Cam aşa funcţionează filozofia. Filozoful începe să creadă că ştie, dar în adâncurile fiinţei intuieşte că nu ştie nimic. Nu este de mirare că această stare generează o mare agitaţie interioară. Ştii că nu ştii, dar ţi se pare că ştii. Simţi că ştii, dar ţi se pare că nu ştii nimic. Aceasta este schizofrenie. Cel care se află în această stare neconcludentă se simte inevitabil incomplet, şi acest lucru este foarte dureros. Toată lumea doreşte să ştie adevărul în totalitatea lui.

Un comis voiajor a încercat să se cazeze într-un hotel. Recepţionerul i-a spus:

– Îmi va fi greu să îţi găsesc o cameră, deşi este o cameră goală pe care nu ţi-o pot da.

– Bine, dar care este explicaţia? a întrebat comis voiajorul. De ce nu-mi poţi da camera, dacă este goală?

Recepţionerul i-a răspuns:

– Chiar sub ea este o cameră ocupată de un mare

politician. Este un om foarte pretenţios şi nu doreşte să audă nimic deasupra sa. Dacă faci chiar şi cel mai mic zgomot, risc să am mari probleme. De aceea, te rog, caută-ţi un alt hotel.

– Am căutat peste tot, i-a explicat comis voiajorul. Toate hotelurile sunt pline. De aceea, te implor, ai milă de mine şi îţi promit că nu o să fac nici cel mai mic zgomot. Ziua am de lucru în oraş, iar noaptea am să mă culc imediat ce intru în cameră. A doua zi dimineaţă voi pleca. De aceea, te rog, închiriază-mi această cameră.

În cele din urmă, recepţionerul a cedat. La miezul nopţii, comis voiajorul a venit obosit, s-a aşezat pe pat, şi-a scos un pantof din picior şi l-a lăsat să cadă la pământ. Amintindu-şi însă de politicianul de dedesubt, el şi-a scos cel de-al doilea pantof şi l-a aşezat cu grijă lângă celălalt, fără să mai facă vreun zgomot. Apoi s-a trântit în pat şi a adormit.

După o oră, politicianul a venit şi i-a bătut la uşă. Văzând că este roşu la faţă de furie, omul nostru s-a întrebat, pe bună dreptate: „Oare ce am mai făcut? Doar dorm de o oră!" De aceea, l-a întrebat:

– Domnule, am greşit cu ceva? Poate în vis... Sau poate am făcut fără să vreau vreun zgomot, ori am vorbit în somn! În acest caz, îmi cer scuze, căci nu a fost cu intenţie.

Politicianul i-a răspuns:

– Nu asta-i problema. Ce s-a întâmplat cu celălalt pantof? De o oră aştept să aflu ce se întâmplă! Când am auzit primul pantof căzând la pământ, mi-am spus: „Aşadar, omul de deasupra a venit". Am aşteptat apoi cel de-al doilea pantof, dar a trecut o oră şi nu am mai auzit nimic. Cum să nu înnebunesc?

Asta se întâmplă cu mintea care rămâne într-o stare de agitaţie, fără să poată trage o concluzie: se simte de parcă i-ar atârna o sabie deasupra capului. Cam la fel s-a întâmplat şi cu politicianul nostru. Timp de o oră, el a rămas în aşteptare, vizualizând pantoful care îi atârna deasupra capului.

Mintea nu se poate odihni decât dacă trage o concluzie, iar filozofia nu conduce niciodată la o asemenea concluzie. Numai realitatea (experienţa, existenţa) este concludentă.

Tzu Kung a obosit de atâta studiu, aşa că i-a spus lui Confucius:

– Vreau să-mi găsesc odihna.

– Cei vii nu se odihnesc niciodată, i-a răspuns maestrul.

Acest punct de vedere, potrivit căruia cei vii nu se odihnesc niciodată, are în mod evident la bază o anumită filozofie: viaţa este o luptă, viaţa înseamnă acţiune, sau conflict, sau un război pentru supravieţuire... Cum te-ai putea odihni? Această filozofie a devenit la ora actuală predominantă în Occident, de când cu teoria „supravieţuirii celui mai puternic" a lui Darwin şi cu cea a „voinţei de a cuceri puterea" a lui Nietzsche. Confucius este bine înţeles în Occident. El este prin excelenţă un occidental. Deşi s-a născut în Orient, este un occidental get-beget. Atitudinea sa faţă de viaţă are în centrul ei activitatea. Este o atitudine yang, masculină – de luptă, conflict, cucerire, de impunere a propriei voinţe. Voi simţiţi că vă aflaţi aici pentru a vă impune voinţa, pentru a demonstra lumii că sunteţi cineva. Doriţi să lăsaţi o urmă în istorie; în caz contrar, viaţa vi s-ar părea lipsită de semnificaţie. Simţiţi nevoia să concuraţi cu cei din jur, să vă luptaţi cu ei, pentru a lăsa propria voastră

amprentă în istorie. Cum aţi putea lăsa o asemenea amprentă dacă aţi rămâne liniştiţi şi tăcuţi?

Lao Tse nu a lăsat nici o urmă în istorie. Tamerlan a lăsat o urmă adâncă. Chuang Tse nu a lăsat nici o amprentă posterităţii. În schimb, Nadir Şah, Alexandru, Napoleon, Hitler, Stalin, Mao – toţi aceştia au lăsat amprente de neşters. Mao a fost un confucianist. El credea cu tărie în Confucius şi a încercat din răsputeri să distrugă orice potenţial taoist în China. Într-adevăr, a distrus foarte multe mânăstiri taoiste. De ce? Pentru că în ele nu se predă filozofia luptei. Cum poţi susţine o revoluţie fără o asemenea filozofie la bază?

Atitudinea lui Tao este una de cooperare, nu de conflict. Ea nu se împotriveşte naturii, ci se pune la unison cu ea. Atitudinea taoistă este profund relaxată.

Reţineţi: această atitudine nu este tot una cu inactivitatea. Pur şi simplu, ea transcende activitatea şi inactivitatea simultan. Expresia taoistă care defineşte această stare este wu wei, care înseamnă acţiune prin inacţiune. Acesta este scopul taoiştilor. Acţionează, dar nu te identifica cu cel care acţionează. Lasă-l pe Tao să acţioneze prin tine; fii cooperant. În acest fel, poţi să îţi găseşti odihna chiar dacă trăieşti din plin.

Cum te-ai putea odihni însă alături de Confucius? Din perspectiva filozofiei lui, „Pentru cei vii nu există odihnă".

Voi luptaţi din greu pentru a demonstra că vă puteţi impune voinţa. Simţiţi că vi s-a dat această viaţă pentru a vă dovedi valoarea. Trăiţi într-o competiţie la sânge. Toată lumea se aruncă la gâtul celorlalţi. Dacă te relaxezi măcar o singură clipă, eşti pierdut. Voi sunteţi tot timpul în gardă şi nici

nu concepeţi cuvântul odihnă. Pentru mintea confucianistă, cuvântul odihnă înseamnă o fugă de răspundere. Meditaţia este o asemenea fugă de răspundere. Retragerea în Himalaya este o fugă de răspundere. Nu poţi să stai şi să nu faci nimic. Viaţa este făcută pentru a acţiona, şi moartea pentru a te odihni. Aceasta este logica confucianistă. Oricum, va veni o zi în care vei muri şi vei avea atunci tot timpul din lume pentru a te odihni. Ce rost are să o anticipezi? Logica confucianistă este de cleştar. Ea nu poate fi contestată.

De aceea, Confucius i-a răspuns lui Tzu Kung:

„Cei vii nu se odihnesc niciodată".

„Asta înseamnă că nu îmi voi găsi niciodată odihna?" l-a întrebat discipolul. Dacă atunci când trăieşti nu te odihneşti, atunci când? „Când îmi voi putea găsi odihna? O voi putea găsi vreodată? Va continua la nesfârşit acest coşmar? Chiar nu se termină niciodată?"

Confucius i-a răspuns: *„Ba da. Gândeşte-te la solul afânat al mormântului tău şi vei şti unde îţi vei găsi odihna".*

Aceasta este cea mai mare amăgire inventată vreodată de om: „O vei găsi, dar nu acum, nu aici, ci cândva în viitor, în altă parte...". Toate aşa-zisele religii au apelat la această amăgire. Toate promit câte ceva. Toate spun acelaşi lucru: „Vei găsi tot ce îţi doreşti, dar nu acum... mâine".

Şi mâine nu vine niciodată – nu are cum, prin însăşi natura sa. Viitorul nu vine niciodată, căci atunci când vine, el se transformă în prezent. Timpul nu este decât o succesiune de momente prezente. Oriunde vă veţi afla atunci, veţi trăi aici şi acum.

Promisiunea lui Confucius este foarte vicleană. Este

promisiunea dintotdeauna a tuturor religiilor. „Îţi vei găsi pacea, odihna, fericirea, în cer, în starea de moksha, în nirvana... Undeva departe există un ţinut al păcii şi al fericirii". Vei ajunge acolo într-o bună zi, dar nu acum. De fapt, dacă doreşti să ajungi acolo, trebuie să îţi sacrifici fericirea actuală pentru acest scop. „Trebuie să plăteşti preţul, iar acest preţ constă în sacrificarea prezentului de dragul viitorului, în sacrificarea realităţii de dragul imaginarului, în sacrificarea vieţii de dragul unei alte vieţi, trăită după moarte".

Întreaga umanitate a ajuns să fie convinsă de acest mesaj şi toată lumea îşi sacrifică cu bună ştiinţă viaţa actuală. Nimeni nu a venit vreodată înapoi din cer pentru a ne spune ce s-a întâmplat acolo. Nimeni nu s-a întors din moarte pentru a confirma mesajul lui Confucius. De aceea, amăgirea rămâne în picioare, căci nimeni nu o poate contrazice. Este o amăgire extrem de vicleană, căci nu poate fi contrazisă. Nu o poţi contesta, aşa cum nu o poţi nici demonstra.

„Ba da!" Ascultaţi aceste cuvinte. „Ba da!" Ele sintetizează întreaga voastră condiţionare. În copilărie, părinţii v-au spus: „Nu acum. Când vei fi mai mare vei putea". În tinereţe, v-au spus: „Nu acum. Mai târziu, când te vei pensiona, când vei avea un cont solid în bancă... Vei avea atunci timp destul pentru odihnă". La bătrâneţe, mesajul este mai scurt: „După moarte!" Amânarea este continuă. Alergaţi astfel după morcovul promis în viitor, şi cu cât vi se pare că vă apropiaţi mai mult de el, cu atât mai tare se îndepărtează de voi. Şi în tot acest timp, rataţi o grămadă de posibilităţi.

Orice filozofie orientată către viitor este otrăvitoare. Ea este la fel ca opiul: te ameţeşte şi nu îţi permite să trăieşti aici şi acum. Iar aceasta este unica viaţă. Să revenim la răspunsul

lui Confucius. Discipolul său doreşte să îşi găsească odihna, iar el îi spune: „Cei vii nu se odihnesc niciodată. Viaţa este o luptă continuă, aşa că nu mai solicita un timp de odihnă. Va veni şi odihna, dar nu acum. Niciodată acum. Cândva! Priveşte către viitor, întotdeauna către viitor. Nu privi prezentul. Trăieşte de dragul viitorului şi sacrifică-ţi prezentul".

Aceasta este cea mai mare amăgire inventată de om. Ea a funcţionat întotdeauna perfect. Preoţii şi politicienii trăiesc pe seama ei. Comuniştii spun: „Aşteaptă, sacrifică-ţi viaţa de dragul viitorului. Mai devreme sau mai târziu vom forma o societate fără clase, în care toată lumea va fi fericită". Tu eşti nefericit, vrei să te odihneşti, dar ei îţi spun: „Nu-ţi fă probleme. Va veni şi timpul odihnei. Priveşte în viitor. Aşteaptă să vină revoluţia şi totul se va schimba în bine. Dacă îţi doreşti un viitor fericit, sacrifică-te!" Fasciştii spun acelaşi lucru, dar în alte cuvinte: „Sacrifică-te, pentru ca patria-mamă să învingă. Când toate naţiunile pământului vor fi învinse şi când rasa nordică îşi va dovedi supremaţia, pe pământ va domni pacea".

Politicienii îi exploatează pe oameni în numele viitorului. Prezentul este urât, mizerabil, oribil; de aceea, ei creează un scop imaginar, o utopie, pe care o decorează în fel şi chip, luând minţile oamenilor. Vrăjiţi, aceştia nu mai privesc în jur. Realitatea este oribilă, un iad pe pământ. Peste tot, nu vezi decât lacrimi şi durere. Dar ei spun: „Vor veni vremuri noi. Priviţi în viitor. Marea zi se apropie". Politicienii trăiesc din această promisiune, la fel ca şi preoţii. De altfel, nu este vorba de două categorii sociale diferite. Politicienii şi preoţii sunt parteneri de afaceri. Ei împart acelaşi profit.

Afacerea constă în a nu-i lăsa pe oameni să trăiască aici şi acum, pentru că acest mod de a trăi atrage după sine atâta fericire încât nimeni nu-i va mai asculta pe ei.

Dacă omului i s-ar permite să trăiască în momentul prezent, el s-ar simţi atât de împăcat şi de odihnit încât nu i-ar mai păsa de cer. A realizat deja paradisul – de ce ar mai căuta un altul? Paradisul religiilor pare atât de fascinant numai pentru că omul este nefericit. Clasa preoţilor există numai datorită paradisului, căci ei deţin cheia, legătura directă cu Dumnezeu. Voi nu o deţineţi, aşa că trebuie să mituiţi un preot pentru ca acesta să aibă grijă de interesele voastre şi să pună o vorbă bună pe lângă Dumnezeu pentru a vă dărui fericirea. Aţi suferit destul, aţi sacrificat totul pentru religie, pentru ţară, pentru umanitate. „Sacrificaţi-vă pentru orice ideal, dar sacrificaţi-vă!" – acesta este sloganul lor. Nu contează prea mult pentru ce vă sacrificaţi, atât timp cât o faceţi.

Oamenii au renunţat la vechile idealuri, căci acestea s-au îmbâcsit şi au început să-i plictisească. Ei au inventat noi idealuri, dar au continuat să se sacrifice de dragul lor. Procesul se repetă la infinit: numai idealurile se schimbă; sacrificiile continuă. Uneori, ele sunt făcute în numele lui Dumnezeu. Preoţii musulmani afirmă că dacă mori pe câmpul de luptă, pentru religia ta, ai paradisul asigurat. De aceea, musulmanii mor plini de curaj, ştiind că vor fi primiţi astfel în cer. Comuniştii afirmă că dacă mori de dragul revoluţiei eşti un erou. Numele tău va fi rostit de-a pururi cu veneraţie şi toată lumea îşi va aminti de tine ca de un martir. Important este să te sacrifici.

Situaţia este cât se poate de absurdă. Părinţii se sacrifică de dragul copiilor, motiv pentru care ajung să se răzbune pe aceştia. Când mama se sacrifică de dragul copiilor, ea îşi vede viaţa distrusă. De aceea, ea le va scoate ochii: „M-am sacrificat de dragul vostru. Să nu uitaţi niciodată acest lucru. Mi-am sacrificat tinereţea, viaţa...". Mai mult, va încerca să-i convingă la rândul ei să facă acelaşi lucru pentru copiii lor, învăţându-i apoi să facă la fel pentru copiii lor... astfel încât nimeni să nu-şi trăiască viaţa. Fiecare generaţie se sacrifică pentru următoarea, iar dacă ieşi din rând, eşti respins, fiind considerat lipsit de respect. Toată lumea te priveşte ca pe un criminal. Dacă nu te sacrifici pentru altcineva, ţi se spune: „Ce faci? Nu eşti un om bun, eşti imoral. Sacrificiul este înălţător. Să trăieşti doar de dragul tău înseamnă să fii egoist". Ascultaţi ce spun aceşti oameni: să fii fericit înseamnă să fii egoist, dar să te sacrifici este ceva înălţător. Sacrificiul aduce după sine nefericirea, iar un om nefericit nu poate crea în jurul său decât un mediu nefericit. Mai mult, el se va răzbuna, căci nu-i poate ierta pe cei pentru care s-a sacrificat pentru că i-au distrus viaţa. Se spune că soţia trebuie să se sacrifice de dragul soţului ei, şi invers. Ce rost are? Amândoi se sacrifică, deci amândoi îşi ratează viaţa.

Eu vă predau egoismul cel mai pur. Nimeni nu ar trebui să se sacrifice de dragul nimănui. Trăiţi-vă viaţa cât mai autentic, şi astfel nu veţi mai simţi dorinţa să vă răzbunaţi pe altcineva. Un om care nu poartă ranchiună nimănui este plin de iubire, de compasiune, de bunătate. Cel care trăieşte frumos, fără să simtă ranchiună împotriva soţiei sale, a copiilor săi, a societăţii, este el însuşi un om frumos. Creează

în jurul său un mediu fericit. Toţi cei care se apropie de el împărtăşesc această fericire.

Fiţi egoişti.

Priviţi copacii. Nici un copac nu se sacrifică de dragul altui copac. De aceea, toţi sunt verzi. Dacă ar începe să se sacrifice, nici un copac nu ar mai înverzi şi nu ar mai înflori. Priviţi stelele. Ele sunt foarte egoiste – nu strălucesc decât pentru ele însele; nu se sacrifică. Dacă ar face-o, întreaga existenţă ar deveni urâtă şi întunecată. Egoismul este ceva natural. El derivă din propria voastră natură, şi aceasta este esenţa lui Tao. Ascultaţi chemarea naturii voastre, care vă strigă: „Fiţi fericiţi!"

Dacă Tzu Kung i-ar fi pus întrebarea lui Lao Tse, acesta i-ar fi răspuns: „Felicitări. Ai obosit de atâta studiu? Foarte bine. Renunţă la el şi începe să meditezi. Vrei să-ţi găseşti odihna? Acest lucru este posibil chiar acum". Lao Tse nu i-ar fi spus niciodată: „O vei găsi, dar nu acum". Viitorul este lipsit de semnificaţie, este o amăgire, o tentativă de a vă consola: „Chiar dacă nu aveţi tot ce vă trebuie acum, veţi avea". Speranţa nu moare, dar ea vă otrăveşte întreaga fiinţă.

Preoţii şi politicienii doresc să facă din voi nişte martiri. Nici un martir nu este un om bun, căci este foarte furios. Este normal să fie aşa, căci şi-a ratat întreaga viaţă. Societatea l-a forţat să facă acest lucru, l-a convins, l-a mituit – deci cum ar putea să fie fericit? Şi cum ar putea ierta el societatea? Este imposibil.

Atunci când trăieşti pentru tine, trăieşti practic pentru toţi cei din jur, dar fără a te sacrifica. Trăiţi pentru voi înşivă. Fiţi egoişti, căci aceasta este calea naturii. Urmăriţi-vă

propria fericire, propria relaxare, propria viaţă. Veţi avea surpriza să constataţi că dacă sunteţi fericiţi, îi veţi ajuta şi pe ceilalţi să devină fericiţi, căci veţi înţelege că dacă ei sunt fericiţi, fericirea voastră se va amplifica şi mai mult. Ea nu poate exista decât într-un ocean de fericire. Nu poate exista singură.

Aceasta este logica profundă a egoismului. Fericirea nu poate exista ca o insulă izolată. Este practic imposibil să fii fericit atunci când toată lumea din jur este nefericită, căci oceanul de nefericire care te înconjoară ar eroda continuu malurile insulei tale. Mai devreme sau mai târziu, suferinţa din jur ar sfârşi prin a te afecta, pătrunzând în fiinţa ta. De aceea, orice om fericit înţelege legea fundamentală: „Dacă eu doresc să fiu fericit, trebuie să-i fac fericiţi şi pe cei din jurul meu". Asta nu înseamnă că trebuie să se sacrifice pentru ei. Este o atitudine cât se poate de egoistă. Îţi zâmbeşte şi te ajută şi pe tine să zâmbeşti, căci un zâmbet nu poate exista de unul singur; ar arăta stingher. Gândiţi-vă: cum ar arăta cineva într-o cameră plină de oameni serioşi, dacă ar zâmbi de unul singur? Cu siguranţă, s-ar simţi stânjenit, poate chiar vinovat: de ce continuă să zâmbească, dacă nimeni altcineva nu face la fel? Ceva nu este în regulă. Data viitoare îşi va propune să fie mai atent. Se va gândi de două ori înainte să zâmbească.

Văd că râdeţi cu toţii. Atunci când toată lumea râde, este simplu să râzi. Noi depindem de totalitate, căci suntem parte integrantă din ea.

Atunci când eşti fericit, le creezi celor din jur şansa de

a fi fericiţi la rândul lor. Este un mare serviciu pe care li-l faci, dar nu este deloc un sacrificiu; nu poţi spune că eşti un martir. Mama este fericită, aşa că îşi iubeşte copilul. Este atât de fericită încât doreşte să îşi împărtăşească fericirea cu copilul ei. În acest fel, nu-i va purta niciodată ranchiună acestuia. De fapt, se va simţi chiar recunoscătoare copilului, căci a avut parte de atâtea momente frumoase datorită lui. „M-ai făcut atât de fericită pentru că ai venit la mine, pentru că m-ai ales pe mine să-ţi fiu mamă. Mi-ai dăruit astfel momente atât de frumoase, pe care nu le-aş fi trăit dacă nu aş fi fost mama ta. De aceea, îţi sunt recunoscătoare". La rândul lui, copilul îi va fi recunoscător mamei sale şi nu va face niciodată ceva care să o rănească. Din păcate, în lumea în care trăim aproape că nu cunosc vreun om care să nu aibă ceva împotriva mamei sale sau a tatălui său.

Gurdjieff obişnuia să le spună discipolilor săi: „Nu veţi putea creşte din punct de vedere spiritual până când nu vă veţi ierta părinţii". La prima vedere, îţi vine să spui: „Ce prostie! Cum să nu poţi evolua spiritual până când nu îţi ierţi părinţii?" El şi-a pus chiar o tăbliţă pe uşă: „Nu intraţi decât dacă v-aţi iertat părinţii". Nimeni nu îşi poate ierta însă părinţii, căci aceştia s-au sacrificat prea mult pentru el.

Părinţii s-au simţit nefericiţi din cauza copiilor lor. Ei le reamintesc tot timpul acestora de sacrificiile făcute. Nici o mamă nu îi spune copilului ei: „Cât de mult m-am bucurat de tine". Nici un tată nu îi spune: „Venind în casa noastră, tu ne-ai adus lumina, ne-ai învăţat ce înseamnă iubirea". Dacă ar auzi tot timpul asemenea cuvinte, copilul nu ar avea de ce să-şi ierte părinţii; dimpotrivă, ar fi plin de recunoştinţă faţă de ei.

Dacă Tao ar fi înţeles, psihanaliza ar dispărea cu desăvârşire, căci toată această afacere nu depinde decât de incapacitatea oamenilor de a-şi ierta părinţii. Ce faceţi voi atunci când vă întindeţi pe canapeaua psihanalistului? Vă dezlănţuiţi împotriva părinţilor voştri. Dacă Tao ar fi înţeles, Janov ar dispărea instantaneu. Ce faceţi voi atunci când practicaţi terapia primară, ţipând şi lovind pernele? Pe cine loviţi de fapt? Pe părinţii voştri.

Dacă asculţi un pacient aflat pe canapeaua psihanalistului, constaţi că 90% din ceea ce spune se referă la mama sa. „Mama" pare să fie marea problemă. Chiar este, dar adevăratul motiv este că politicienii şi preoţii au contaminat mintea umanităţii. Ei spun întotdeauna: „Veţi obţine, veţi realiza... Dar nu acum, ci în viitor".

Voi nu aveţi altceva decât momentul prezent. Folosiţi-l cu inteligenţă, nu vă lăsaţi amăgiţi de ceilalţi.

Confucius spune: *„Ba da. Gândeşte-te la solul afânat al mormântului tău şi vei şti unde îţi vei găsi odihna".*

De ce să te gândeşti la mormânt? Un mormânt este ceva urât, oricum ar fi construit. Chiar dacă îţi faci un mormânt din marmură şi îţi gravezi numele pe el cu litere de aur, nu vei amăgi pe nimeni. În interiorul lui nu se află altceva decât moartea, şi încă o moarte urâtă, căci nu ţi-ai trăit plenar viaţa. O viaţă netrăită plenar este urâtă. O viaţă amânată este hidoasă. Numai viaţa trăită plenar este frumoasă. Din păcate, puţini oameni îşi trăiesc plenar viaţa. De aceea, numai ei se bucură de o moarte frumoasă. Şi-au trăit atât de plenar viaţa încât ajung să îşi trăiască inclusiv moartea. Chiar şi după moarte, ei continuă să se bucure de viaţă, căci nu mai pot renunţa la această obişnuinţă.

O viaţă netrăită nu poate conduce la o moarte frumoasă. Chiar dacă îţi construieşti un mormânt din marmură şi îţi gravezi numele pe el cu litere de aur, chiar dacă îl împodobeşti cu flori şi cu candele aprinse, pe cine crezi că amăgeşti? Cel care locuieşte într-un mormânt este mort! El nu a trăit cu adevărat nici măcar atunci când era în viaţă, din cauza societăţii. Această frază a lui Confucius este foarte periculoasă: *„Gândeşte-te la solul afânat al mormântului tău şi vei şti unde îţi vei găsi odihna"*.

Când omul nu-şi găseşte odihna în viaţă, el nu şi-o va găsi nici în moarte. Aceasta este o regulă absolută: nu poţi păstra după moarte decât ceea ce ai realizat în viaţă, nimic altceva. Dacă ai realizat meditaţia, moartea ta va fi meditativă. Dacă ai realizat iubirea, va fi o moarte plină de iubire. Dacă ai realizat divinitatea, vei avea parte de o moarte divină.

Reţineţi însă: nu moartea îţi permite să realizezi ceva; nici o realizare nu poate fi dobândită decât în timpul vieţii. Moartea nu înseamnă altceva decât recunoaşterea finală, judecata ultimă. Ea reprezintă punctul final al vieţii; de aceea, judecata ei este supremă. Dacă întreaga ta viaţă a fost o flacără ce a ars în focul iubirii, cu siguranţă moartea ta va arăta ca o torţă; vei fi scăldat în acelaşi foc al iubirii. Dacă nu ai trăit însă decât de dragul unui viitor incert, fără să fi trecut prin vreo experienţă autentică, dacă nu ai cunoscut decât tristeţea, la fel va arăta şi moartea ta. Gurdjieff numea acest tip de moarte: „moartea câinelui". Mori, dar fără să fi realizat ceva. Este o moarte la fel de goală cum ţi-a fost şi viaţa.

Nimeni nu poate realiza prin moarte ceea ce nu a realizat în timpul vieţii. Moartea este doar un moment singular. Ce poţi realiza într-un singur moment? Ai ratat 78 de ani de viaţă şi speri că vei realiza ceva în clipa finală? Ai trăit 80 de ani inconştient, agitat, înnebunit, ai avut o viaţă de coşmar, iar acum speri că îţi vei găsi odihna prin moarte? Nici vorbă: vei continua să te răsuceşti în mormânt.

Confucius se află în eroare. El îi oferă lui Tzu Kung o consolare. Actul său este criminal. Acest gen de consolări reprezintă o crimă împotriva umanităţii, căci nu conduc decât la rătăcire. Din păcate, el a reuşit acest lucru cu discipolul său.

„Mare este moartea! Omul de spirit îşi găseşte odihna în ea, în timp ce omul inferior nu face decât să se supună ei", a spus discipolul.

Confucius a reuşit să-l păcălească pe Tzu Kung. Marele moment a fost ratat. Tzu Kung a ajuns foarte aproape de poarta prin care ar fi putut să scape, dar Confucius l-a tras înapoi. Discipolul a început să vorbească din nou în termeni filozofici şi dogmatici. Aşa l-au învăţat scripturile: „Mare este moartea!" Nu avea de unde să ştie acest lucru. El nu cunoştea nici măcar odihna, deci cum ar fi putut cunoaşte moartea? Moartea nu este altceva decât odihna supremă... or, el nu cunoştea nici măcar odihna relativă. Viaţa sa a însemnat o agitaţie continuă. Şi totuşi, s-a lăsat din nou amăgit de cuvinte, spunând: „Mare este moartea!"

Confucius a fost un mare maestru. Era un om foarte carismatic, care îşi vrăjea cu uşurinţă discipolii. De mii de ani, chinezii nu au reuşit să scape de influenţa sa. Chiar

şi la ora actuală continuă să domine curentele de gândire chineze. A existat şi în India un om care poate fi comparat cu Confucius: Manu. Acesta continuă să domine şi astăzi curentele de gândire indiene, la fel ca şi Confucius în China. Societatea indiană este bazată pe legile lui Manu, aşa cum societatea chineză are la bază legile lui Confucius. Ambele ţări au fost distruse din cauza acestor doi oameni.

„Mare este moartea!"

Ascultându-şi maestrul, discipolul s-a lăsat amăgit din nou. Carisma acestuia a funcţionat impecabil. Tzu Kung a uitat deja că o clipă mai devreme spusese: „Doresc să îmi găsesc odihna. Am obosit de toate aceste studii". Fusese pe punctul de a renunţa la statutul de student şi de a deveni discipol, dar a ratat din nou acest moment crucial. A căzut iarăşi în vechea capcană, în care este atât de uşor să cazi, căci îţi este atât de familiară. Fără să cunoască nimic despre viaţa reală, despre odihnă, el a început să facă afirmaţii profunde, de genul: „Mare este moartea!" Probabil că a citit acest lucru în vreo carte. Asta spun scripturile: „Mare este moartea!", dar moartea nu este mare decât dacă viaţa a fost măreaţă.

Reţineţi: moartea ta este moartea ta, iar moartea mea este moartea mea. Moartea mea depinde numai de viaţa pe care am dus-o eu, iar moartea ta depinde de viaţa pe care ai dus-o tu. Dacă ai trăit o viaţă măreaţă, moartea ta va fi măreaţă, căci moartea nu este decât o culminare a vieţii. Dacă ai trăit frumos, plenar, dacă ai atins o culme înaltă, la fel îţi va fi şi moartea. Dar dacă te-ai târât la sol, dacă nu ai trăit în nici un fel, ci doar ai visat, ai sperat şi ai dorit, fără să cunoşti nici măcar un singur moment autentic, dacă nu ai

făcut altceva decât să joci diferite roluri, să te ascunzi după diferite măşti, dacă nu ai fost niciodată o persoană reală, ci doar un clovn al existenţei – moartea ta va fi la fel de falsă, o glumă, la fel cum ţi-a fost şi viaţa. Nu ai cum să ai parte de o moarte măreaţă. Finalul nu poate fi măreţ decât dacă întreaga călătorie a fost măreaţă. Fiecare pas al călătoriei contribuie la marele final. Acest lucru este uşor de înţeles. Dacă ai dansat întreaga ta viaţă, moartea ta va fi un dans final. Dacă nu ai făcut decât să plângi, moartea ta va fi un ultim suspin. Nu s-ar putea altfel, căci moartea nu este decât o încheiere a vieţii.

De aceea, reţineţi acest lucru: fiecare om îşi trăieşte *propria* viaţă şi experimentează *propria* sa moarte. Moartea fiecăruia este la fel de unică şi de diferită ca şi viaţa. Nimeni nu poate muri la fel ca Buddha, căci nimeni nu a trăit la fel ca el. Nimeni nu poate muri la fel ca Lieh Tse, căci nimeni nu a trăit viaţa lui. Moartea acestor oameni mari are un parfum al ei, pare un moment glorios, căci reprezintă momentul culminant al unei vieţi sublime. Ei au realizat adevărul şi au ajuns acasă. Moartea voastră nu va fi decât începutul unei noi vieţi, la fel de banală ca şi aceasta. Muriţi în acest plan şi vă naşteţi în altul. Intraţi pe o uşă şi ieşiţi în lumea de dincolo pe aceeaşi uşă. Nimic nu se schimbă. Păstraţi aceleaşi obiceiuri, aceleaşi rutine.

„Mare este moartea!" – dar nu atunci când o spune Tzu Kung. Dacă această frază ar fi fost rostită de Lao Tse, ar fi fost în regulă. Nici măcar pe buzele lui Confucius nu sună bine, căci întreaga sa abordare este greşită.

Omul cultivat îşi găseşte odihna în ea...

Să ne oprim puţin asupra acestei expresii: „om cultivat". Acesta reprezintă valoarea supremă a eticii confucianiste – să fii un om cultivat, un gentleman. Ce este un gentleman? Un om fals, un ipocrit, un om ascuns în spatele etichetei, al bunelor maniere, al caracterului, un om convenţional, care pune tradiţiile mai presus de orice. Un gentleman nu este un individ, ci un membru al societăţii. El nu există în sine, nu are o viaţă a sa. Nu există decât ca parte integrantă a societăţii; de aceea, dacă societatea îi permite ceva, face, dar nu acceptă nimic din ceea ce societatea nu permite. Între societate şi natură, el alege societatea. Asta face orice gentleman: alege legile societăţii în detrimentul celor naturale. El trădează existenţa în favoarea societăţii. Şi cum arată această societate? Ca un organism bolnav, nevrotic, anormal. Niciodată nu a existat pe pământ o societate cu adevărat sănătoasă. Cu greu poţi găsi în istorie măcar câţiva indivizi normali.

Societatea în care trăim este anormală – o adunătură de nebuni. Gentlemanul este cel care urmează această mulţime. El nu are un suflet individual. Evident, societatea îi arată un respect enorm. Îl numeşte un „sfânt", un *mahatma*, un „înţelept". Societatea îl respectă deoarece el şi-a sacrificat viaţa de dragul ei.

Un om real este un rebel. El nu doreşte să fie respectabil, ci doar să îşi trăiască viaţa în mod natural. Nu-i pasă de ce spune societatea. Pur şi simplu, nu îl interesează. Dacă vrei să duci o viaţă falsă, trebuie să ţii cont de societate la fiecare pas: ce spui, cum spui, când trebuie să vorbeşti, când nu trebuie să vorbeşti; cum trebuie să trăieşti, cum nu trebuie

să trăieşti. Societatea îţi determină fiecare pas. Dacă vrei să te integrezi, trebuie să accepţi să fii doar un şurub în marele angrenaj. Un om real nu poate fi respectat. Cum l-ar putea respecta societatea? Ea l-a crucificat pe Iisus, l-a omorât cu pietre pe Buddha, l-a otrăvit pe Socrate.

Societatea nu îi acceptă pe aceşti oameni decât după ce mor. Un om mort nu mai constituie o problemă, căci nu se mai poate revolta împotriva ei. Un Buddha în viaţă este periculos, dar unul mort poate fi transformat într-un *avatar*, poate fi adorat într-un templu. Când aceşti oameni mari mor, oamenii încep să-i adore. Cât timp sunt însă în viaţă, ei sunt împotriva lor. Cei care l-au crucificat pe Iisus au devenit apoi creştini; erau aceiaşi oameni. Cât timp a trăit, Iisus a fost de neacceptat, dar după ce a murit, a devenit acceptabil. Ce mai putea face? Oricine poate interpreta astăzi mesajul lui Iisus, oricine poate construi o teorie în jurul lui; el nu mai poate face ce vrea. Aşa se întâmplă de fiecare dată.

De aceea, dacă doriţi să fiţi autentici, nu vă cramponaţi prea tare de ceea ce are de spus societatea. Eu nu vă învăţ să vă împotriviţi făţiş ei; asta nu mai înseamnă revoltă, ci reacţiune. Important este să vă urmaţi natura. Dacă aceasta se adaptează societăţii, foarte bine. Dacă nu se poate adapta, nici o problemă; nu vă obligă nimeni să urmaţi societatea.

Există o mare diferenţă între un rebel şi un reacţionar. Omul reacţionar se împotriveşte societăţii cu orice preţ. El este decis să lupte împotriva ei chiar dacă societatea are dreptate. Se mai întâmplă uneori ca şi societatea să aibă dreptate. Chiar şi un nebun are din când în când dreptate. În caz contrar, el nu ar putea exista. Ca să existi, trebuie să

faci măcar ceva parţial corect; altminteri, existenţa ar deveni imposibilă.

Un om reacţionar este un tradiţionalist care a trecut în tabăra cealaltă. Tradiţionalistul urmează societatea indiferent dacă aceasta are dreptate sau nu. „Bună-rea, asta este ţara mea. Bună-rea, asta este religia mea. Bun sau rău, acesta este preotul meu. Bună-rea, asta este scriptura mea". Aşa gândesc tradiţionaliştii. Din când în când, ei trec în extrema opusă şi devin reacţionari. Ajung să gândească astfel: „Nu sunt de acord cu societatea, indiferent dacă are dreptate sau nu". Acest mod de a gândi este reacţionar. De fapt, este vorba de aceiaşi oameni; deosebirea dintre ei nu este fundamentală.

Ce înseamnă însă a fi un rebel? Rebelul este cel căruia nu-i pasă deloc de societate. El trăieşte întotdeauna în funcţie de ceea ce îi cere inima. Aceşti oameni sunt cei care îl urmează pe Tao. Dacă societatea se încadrează în această viziune, foarte bine; ei acceptă societatea. Dacă aceasta nu se încadrează, o resping, preferând să meargă singuri mai departe. Aceşti oameni nu sunt deloc convenţionali. Singurul criteriu de care ascultă este inima lor.

A fi un gentleman înseamnă a-ţi vinde sinele autentic şi a împrumuta o mască de la societate.

Mare este moartea! Un om cultivat îşi găseşte odihna în ea... Ce are a face omul cultivat cu odihna şi cu moartea? El nu-şi poate găsi odihna nici măcar în viaţă! Orice gentleman este un om reprimat; el nu a trăit niciodată plenar. Şi-a negat o mie şi unul de lucruri, iar aceste frustrări încep să fiarbă în el – cum să-şi găsească odihna? Dacă nu-ţi poţi găsi odihna

în viaţă, cum ţi-ai putea-o găsi în moarte? Nu vă amăgiţi singuri. Această convingere este la fel ca opiul. Dacă speri că după moarte ţi se va întâmpla ceva bun, ceva de care nu ai avut parte în timpul vieţii, nu faci decât să te droghezi singur.

Un gentleman nu a iubit niciodată aşa cum şi-ar fi dorit să iubească, nu şi-a manifestat niciodată furia sau ura – nu că nu s-ar fi înfuriat sau nu ar fi urât, dar nu a îndrăznit să îşi arate aceste sentimente. Tot ce poate face el este să îşi schimbe modul de expresie; esenţa sa interioară nu se schimbă niciodată. Chiar dacă se înfurie, îşi reprimă furia. Continuă astfel să acumuleze o mie şi una de stări nemanifestate în el, care sfârşesc prin a crea o stare de haos. El ajunge să fiarbă în interior, la fel ca un vulcan care stă să explodeze. Poate izbucni în orice moment. Este foarte periculos să trăieşti alături de un gentleman sau de o lady. O femeie este frumoasă, dar o lady este hidoasă. Femeia este naturală, starea de lady este artificială. Toţi aceşti oameni cultivaţi sunt artificiali; nu au nimic natural în ei. Nu sunt autentici, cinstiţi. „Afară e vopsit gardul, şi înăuntru leopardul...". Deşi sunt furioşi, îţi zâmbesc. Deşi te urăsc, te îmbrăţişează. Nu te poţi baza pe ei; nu şti niciodată când sunt sinceri şi când se prefac. După atâta practică, nici chiar ei nu mai ştiu dacă râd cu adevărat sau doar se prefac, dacă chiar iubesc sau doar mimează.

Foarte mulţi oameni vin la mine şi îmi spun: „Nu îmi dau seama dacă iubirea pe care o simt este autentică sau nu". Au trăit atâta vreme în minciună – poate chiar vieţi la rând – că nu mai pot face deosebirea. Nu-şi mai dau seama ce este

bine şi ce este rău, ce este adevărat şi ce nu. În fiecare zi vine cineva care îmi spune: „Sunt îndrăgostit de această femeie, dar nu îmi dau seama dacă o iubesc cu adevărat sau nu". Ce înseamnă acest lucru? Înseamnă că aţi pierdut contactul cu fiinţa voastră profundă, că v-aţi înstrăinat de voi înşivă. Aţi devenit nişte străini. Este ca şi cum aţi spune: „Nu-mi dau seama dacă acest trandafir este autentic sau artificial. Realmente nu-mi dau seama", „Nu-mi dau seama dacă aceşti copaci sunt înverziţi, sau dacă i-a pictat cineva în verde". De fapt, aceşti copaci sunt în afara voastră. Realitatea exterioară poate fi uneori contrafăcută. Un copac poate fi făcut din plastic. Dar să nu-ţi dai seama de propriile tale sentimente? Ce arată acest lucru? Arată că aţi uitat limbajul adevărului. Aţi trăit atâta vreme în minciună încât aţi ajuns să acceptaţi minciuna în locul adevărului.

Un gentleman nu este un om autentic. Nu fiţi niciodată gentlemeni. Fiţi fiinţe umane. Nu mai jucaţi teatru, căci este vorba de propria voastră viaţă. Fiţi autentici, pentru a putea astfel creşte. Procesul de creştere nu poate avea loc decât dacă eşti perfect autentic, dacă eşti real. Un copac din plastic nu va creşte niciodată. Chiar dacă aveţi un anumit preţ de plătit, chiar dacă vă confruntaţi cu suferinţe, acceptaţi acest lucru. Nici o creştere nu se poate produce fără suferinţă, dar vă asigur că merită.

Socrate a murit otrăvit. Chiar nu îl invidiaţi deloc? Voi sunteţi vii, dar nu aţi schimba într-o clipă viaţa voastră cu moartea lui Socrate? Moartea lui a fost mai autentică decât este viaţa voastră. Iisus a fost crucificat. Avea doar 33 de ani. Nu a dus o viaţă lungă, dar nu aţi fi dispuşi să schimbaţi

locul cu el într-o singură clipă? Nu aţi prefera să vă aflaţi pe cruce, în loc să trăiţi această viaţă artificială? Cel puţin, viaţa lui a fost autentică. A voastră nu este.

O viaţă lipsită de autenticitate este mai rea decât o moarte autentică. O fericire falsă este mai rea decât o nefericire adevărată. Lacrimile sincere sunt mai presus de un zâmbet ipocrit, căci creşterea nu se poate naşte decât din autenticitate. Idealul „gentlemanului" este un ideal al falsităţii.

„Mare este moartea. Omul cultivat îşi găseşte odihna în ea, în timp ce omul inferior nu face decât să se supună ei".

Mai reţineţi un lucru: Confucius face întotdeauna comparaţii. El face o distincţie între un om cultivat şi unul inferior, între cineva extraordinar şi altcineva obişnuit.

Tao afirmă că nimeni nu este superior sau inferior, nimeni nu este mare sau mic, căci nu există decât o singură realitate. Cum ar putea fi cineva superior sau inferior? Este imposibil, căci suntem alcătuiţi din acelaşi material. În vinele tuturor pulsează aceeaşi existenţă; inclusiv în copaci sau în pietre. Nimeni nu este superior sau inferior. Însăşi ideea de superioritate este egoistă, dar întreaga filozofie a lui Confucius este centrată pe ego.

Aşadar, Tzu Kung a spus: „Mare este moartea! Omul cultivat îşi găseşte odihna în ea, în timp ce omul inferior nu face decât să se supună ei". Deja se bucura la gândul că este un om superior, un gentleman, aşa că a fost uşor să se lase convins de Confucius, care i-a gâdilat egoul: „Eşti un om mare, un gentleman, o fiinţă superioară. Îţi vei găsi odihna în moarte. Tu nu eşti un om de rând, aşa că nu-ţi face

probleme. Numai oamenii inferiori nu-şi găsesc odihna în moarte". Conform acestei filozofii, cei care îşi caută odihna în timpul vieţii nu fac decât să se sustragă de la îndatoririle lor. Ei devin astfel oameni obişnuiţi.

Confucius nu se simţea deloc confortabil în preajma lui Lao Tse şi nu îi accepta învăţătura. Se spune că, odată, s-a dus să îl vadă pe Lao Tse. Era mai bătrân decât acesta şi se aştepta să fie tratat cu toată deferenţa. Lao Tse nu şi-a dat însă nici măcar osteneala să se ridice la venirea lui. Nu i-a spus nici măcar: „Staţi jos, domnule", şi nu i-a acordat prea multă atenţie. Confucius s-a enervat foarte tare. „Ce fel de maestru este acesta?" De aceea, l-a întrebat: „Chiar nu respecţi nici un fel de maniere?"

Lao Tse i-a răspuns: „Dacă simţi nevoia să te aşezi, te rog; dacă preferi să stai în picioare, nici o problemă. Cine sunt eu să-ţi spun ce să faci? La urma urmei, este viaţa ta. Eu nu doresc să interferez cu ea".

Confucius a rămas şocat. I-a pus atunci o întrebare referitoare la omul superior, la gentleman, dar Lao Tse a râs: „Personal, nu am întâlnit niciodată un om *superior* sau *inferior*. Oamenii sunt oameni, la fel cum copacii sunt copaci. Cu toţii facem parte din aceeaşi existenţă. Nimeni nu este superior şi nimeni nu este inferior. Toate acestea sunt prostii!" Lui Confucius i s-a făcut frică. În jurul lui Lao Tse domnea o linişte extrem de profundă.

Când s-a întors acasă, discipolii l-au întrebat: „Ei, cum a fost la Lao Tse?"

Confucius le-a răspuns: „Să nu vă apropiaţi niciodată de acest om, căci este periculos. Dacă te apropii de un leu

sau de un tigru, te mai poţi salva, dar acest om este ca un dragon şi vă va ucide! Să nu vă duceţi niciodată la el. Dacă auziţi vreodată că Lao Tse se află pe aproape, fugiţi!"

Confucius se temea foarte tare de învăţătura lui Lao Tse, căci era o învăţătură atât de autentică, de diferită de a sa, de amorală, de individualistă. Adepţii lui Lao Tse nu credeau în legile umane, ci numai în natură. Asta înseamnă Tao: să ai încredere în natură.

Lao Tse afirmă că îţi poţi găsi odihna chiar în această viaţă, căci chiar şi atunci când mergi poţi rămâne nemişcat. Centrul tău profund poate rămâne nemişcat. Orice om poate deveni centrul ciclonului. Roata continuă să se învârtească, dar axul central rămâne nemişcat. Ea se mişcă pe un suport imobil. Acţionaţi, dar rămâneţi centraţi în non-acţiune. Vorbiţi, dar nu lăsaţi liniştea interioară să vă fie tulburată.

Lao Tse recomandă fuziunea contrariilor. În acest fel, paradoxurile se vor dizolva. Fiţi paradoxali, căci aşa este şi viaţa. Trăiţi, dar trăiţi ca şi cum aţi fi morţi. În acest fel, atunci când veţi muri, o veţi putea face ca şi cum aţi intra într-o altă viaţă, superioară. Lăsaţi paradoxurile să se întâlnească, să fuzioneze, să se topească în aceeaşi unitate.

Gândirea confucianistă se bazează pe divizare, pe clasificare, pe împărţirea în categorii. Moartea este moarte; moartea înseamnă odihnă – categorii foarte clar delimitate. Lao Tse afirmă că nu există distincţii clare. Viaţa se amestecă cu moartea, şi invers. Omul poate trăi la maxim, dar în sinea sa poate rămâne într-o stare de transcendenţă perfectă, neimplicat în ceea ce face. El poate trece râul fără ca picioarele sale să se ude, plutind pe deasupra la fel ca o floare

de lotus. Asta este adevărata viaţă. Vorbeşti şi taci în acelaşi timp. Orice ai face, ceva din interiorul tău rămâne detaşat, inert. Atingi pământul, dar ceva din fiinţa ta rămâne în ceruri.

Viaţa trăită după modelul confucianist este o viaţă extrem de obişnuită – logică, matematică, ordonată, dar cât se poate de obişnuită. Viaţa trăită conform viziunii taoiste este ieşită din comun, extrem de bogată în senzaţii, căci conţine simultan şi elementul pozitiv şi pe cel negativ, şi pe cel *yang* şi pe cel *yin*, şi conflictul şi cooperarea, şi iubirea şi ura, şi viaţa şi moartea.

Acceptaţi aceste contradicţii şi lăsaţi-le să-şi găsească starea de armonie înlăuntrul fiinţei voastre. Numai în acest fel veţi atinge culmea supremă. Nu alegeţi o singură extremă. Alegeţi-le pe amândouă. Daţi dovadă de curaj. Nu vă zgârciţi în alegeri. Dacă viaţa vă prezintă un paradox, acceptaţi-l aşa cum este. Înghiţiţi-l şi digeraţi-l în totalitate, şi veţi deveni astfel un dragon înaripat.

„Tzu Kung, a spus Confucius, ai înţeles. Toţi oamenii înţeleg bucuria de a fi viu, dar nu şi suferinţa vieţii; ei înţeleg grijile bătrâneţii, dar nu şi confortul ei. Înţeleg urâţenia morţii, dar nu şi odihna pe care ţi-o aduce ea".

Aceeaşi gândire bazată pe diviziuni: „Sunt oameni care înţeleg frumuseţea vieţii, dar nu şi urâţenia ei. Alţii înţeleg urâţenia vieţii, dar nu şi frumuseţea ei. Unii înţeleg urâţenia morţii, dar nu şi frumuseţea ei, căci ea înseamnă să-ţi găseşti odihna. Invers, alţii înţeleg frumuseţea morţii, dar nu şi urâţenia ei". În realitate, cele două categorii sunt una şi aceeaşi. Unii aleg o categorie, alţii pe cealaltă.

Cele două categorii ar trebui alese împreună. Practic, nici nu ai ceva de ales. Viaţa este simultan frumoasă şi urâtă, şi la fel este şi moartea, căci existenţa se manifestă numai prin asemenea procese dialectice. Piciorul stâng nu se poate mişca decât dacă cel drept stă nemişcat. Apoi piciorul stâng rămâne nemişcat şi dreptul se pune în mişcare. Mişcarea nu este posibilă decât datorită nemişcării.

Voi mă ascultaţi pentru că ceva din adâncurile fiinţei mele păstrează o tăcere profundă. Cuvintele nu capătă semnificaţie decât datorită acestei tăceri. Dacă tăcerea nu ar exista, cuvintele ar fi goale, lipsite de semnificaţie. Ori de câte ori întâlniţi pe cineva care rosteşte cuvinte încărcate de semnificaţie, nu uitaţi că în spatele lor se ascunde o tăcere profundă, care se transferă asupra lor, făcându-le să devină luminoase.

Iubirea este frumoasă tocmai pentru că există posibilitatea urii; în caz contrar, ea ar fi atât de dulce încât ai putea da în diabet! Să nu mănânci decât zahăr, zahăr şi iar zahăr... Din când în când mai trebuie şi puţină sare; ura reprezintă sarea şi piperul vieţii. Activitatea este utilă, dar dacă nu există şi inactivitate din când în când, ea va crea o nevroză, va deveni o obsesie. La rândul ei, inactivitatea este utilă, dar dacă nu oscilează cu activitatea, devine un fel de moarte, de letargie, de comă. Extremele sunt utile împreună, căci totalitatea nu poate fi concepută în afara lor.

Taoiştii susţin că într-adevăr bună este numai totalitatea. Nu mai faceţi alegeri. Lăsaţi realitatea să fie aşa cum este, căci ea reprezintă cel mai înţelept aranjament cu putinţă. Nu poate exista o lume mai bună ca aceasta. Este imposibil să

îi aduci chiar şi cea mai mică îmbunătăţire. Dacă accepţi ambele extreme, le vei transcende pe amândouă.

Tzu Kung s-a aflat extrem de aproape de poarta care i-ar fi permis să se înalţe către cer. Din păcate, el s-a lăsat amăgit din nou. Reţineţi: asemenea momente apar frecvent şi în viaţa voastră, dar trecutul este atât de greu – vă trage înapoi. Lui Confucius i-a fost uşor să-l convingă, căci trecutul lui Tzu Kung era înţesat de teorii, de cuvinte, de filozofii, de doctrine; cei doi îşi înţelegeau perfect limbajul reciproc. De aceea, i-a fost uşor să îl tragă pe Tzu Kung înapoi. Acesta a ratat din nou marele moment. Iar aceste momente vin foarte rar.

Tzu Kung a obosit de atâta studiu, dar ce putea face alături de Confucius? Acesta nu ştia decât să studieze şi iar să studieze, la infinit! Confucius nu cunoştea arta meditaţiei şi nu credea în extaz. Era doar un învăţător moral, cât se poate de terestru. Nu cunoştea altceva decât societatea; viziunea lui era foarte îngustă. Ce putea face Tzu Kung alături de un asemenea maestru? Un singur lucru: să ia din nou la mână vechile cărţi prăfuite şi să le studieze iarăşi. Atâta tot!

Dacă vă iese vreodată în cale o perspectivă nouă, alegeţi-o fără să staţi pe gânduri, căci cea veche nu v-a ajutat cu nimic. Ce rost are să priviţi în urmă? Chiar dacă noua perspectivă se dovedeşte la rândul ei greşită, nu regretaţi: alegeţi iarăşi noul. În cel mai rău caz, veţi trăi o nouă aventură. Veţi afla ceva nou. Chiar dacă nu atingeţi scopul final, veţi învăţa cel puţin curajul de a vă mişca printr-un ţinut necunoscut. Acest câştig nu este deloc lipsit de importanţă. Nu alegeţi niciodată vechiul. Ori de câte ori aveţi posibilitatea să alegeţi ceva nou, faceţi-o fără ezitare.

Mai mult, grăbiţi-vă, căci vechiul vă va prinde repede din urmă.

Tot ce văd eu în faţa mea sunt nişte oameni care oscilează între trecut şi prezent. Reţineţi un lucru: trecutul este foarte mare, iar prezentul foarte scurt; de aceea, primul va atârna întotdeauna mai greu în balanţă. Ai nevoie de foarte mult curaj pentru a te desprinde de el. Este mult mai confortabil să te cramponezi de trecut, dar confortul nu permite creşterea.

Nu încetaţi să creşteţi, chiar dacă trebuie să treceţi prin disconfort şi inconveniente. Acestea sunt cât se poate de benefice, atât timp cât permit continuarea creşterii. Nu vă mai rotiţi în acelaşi cerc vicios, la infinit.

Capitolul 5

ESTE MAI BINE SĂ RĂMÂI LINIŞTIT. ESTE MAI BINE SĂ FII GOL

Cineva l-a întrebat pe Lieh Tse:

– De ce preţuieşti atât de mult vidul? Vidul este lipsit de valoare.

Lieh Tse i-a răspuns:

– Nu valoarea este numele său.

Este mai bine să rămâi liniştit. Este mai bine să fii gol.

În linişte şi în vid ne găsim sălaşul.

Atunci când dăruim sau primim, noi pierdem acest loc.

Adevărul este unul singur. Nu întâmplător i s-a spus existenţei „univers", şi nu „multivers". Existenţa este una singură. Toate lucrurile alcătuiesc aceeaşi totalitate, un cosmos comun. Ceea ce ţine universul la un loc este ceea ce noi numim adevăr, sau Tao, sau Dumnezeu. Tao nu este o persoană. Nici Dumnezeu nu este o persoană; el este unitatea care leagă toate lucrurile între ele, ca un fir într-un şirag de mătănii. Universul nu este o adunătură de obiecte separate, individuale, ca nişte insule. Nu, universul este unul singur,

o totalitate care nu poate fi divizată. Ceea ce îl ţine la un loc este ceea ce noi numim Dumnezeu, sau Tao.

Omul poate aborda acest adevăr din două perspective. Este important să înţelegeţi care sunt acestea. Adevărul este unul singur, dar căile care duc către el sunt două. Prima cale este *via affirmativa*, calea pozitivă, „calea lui da"; altfel spus, calea devoţiunii. Iisus, Mohamed, Krishna – au urmat această cale a devoţiunii. Calea afirmativă pare să fie o cale a marilor eforturi. Omul încearcă să ajungă la Dumnezeu şi face tot ce îi stă în puteri, sacrificând totul pentru a-şi atinge ţelul. În vremurile moderne, printre cei care au urmat această cale afirmativă s-au numărat Gurdjieff şi Ramakrishna.

Cealaltă cale este *via negativa,* calea negării, „calea lui nu". Lao Tse, Buddha, Nagarjuna – au urmat această cale. În vremurile moderne, printre adepţii ei s-au numărat Ramana Maharishi şi Krishnamurti.

Cele două căi trebuie înţelese cât mai clar cu putinţă, căci foarte multe lucruri depind de acest lucru. La un moment dat, va trebui să alegeţi şi voi. Ele conduc către aceeaşi destinaţie, dar o apucă în direcţii diferite.

Calea afirmativă reprezintă abordarea pozitivă a lui Dumnezeu, orientarea directă către el, căutarea lui. Calea negativă înseamnă aşteptarea lui Dumnezeu, nu căutarea lui. Ea nu presupune altceva decât deschiderea uşii, o stare de receptivitate, la fel ca un pântec, nu o căutare. Prima cale este yang, a doua este yin. Prima este de orientare masculină, a doua de orientare feminină. Pe cea de-a doua cale, nu trebuie să faci altceva decât să te abandonezi, să-i permiţi lui Dumnezeu să se manifeste. Nu trebuie să alergi

către el, trebuie doar să-i permiţi să vină la tine. Altfel spus, să rămâi gol şi tăcut, să-i faci loc, astfel încât, dacă vine, să te găsească disponibil. Această disponibilitate trebuie menţinută tot timpul.

Pe calea voinţei sunt foarte multe lucruri de făcut; pe cea a abandonării de sine nu ai nimic de făcut. De fapt, nu ai de făcut decât un singur lucru: să nu faci nimic. Cele două căi poartă diferite nume. De pildă, prima mai este numită şi calea ascetului. Cuvântul ascet provine de la rădăcina greacă ascesis, care înseamnă exerciţiu. Ea presupune tot felul de metode, de tehnici, de discipline, de exerciţii de yoga, de numerologie, etc. Cea de-a doua cale mai este numită şi calea misticului; ea nu presupune nici o metodă, nici un exerciţiu, nici o tehnică.

Pe prima cale, timpul reprezintă o necesitate. Nu poţi atinge iluminarea pe loc. Toate aceste metode presupun timp, aşa că va trebui să aştepţi mai multe vieţi. Iluminarea se va produce, dar treptat. Ea nu poate fi subită. Pe calea negativă iluminarea se poate produce instantaneu, chiar în această clipă. Ea nu are nevoie de timp, pentru că nu are la bază nici un fel de metode. Nu trebuie să faci nimic, decât să rămâi în tăcere, într-o stare de detaşare totală. Nu ai nimic de aşteptat.

Calea misticului este o cale misterioasă. Ea nu poate fi explicată. Calea ascetului este uşor de explicat, căci este foarte ştiinţifică, cât se poate de logică. Ea poate fi explicată pas cu pas; poate fi analizată, împărţită pe etape. Aceste etape pot fi mărunte, dar orice om le poate parcurge, chiar şi un copil. În schimb, calea misticului este foarte misterioasă,

motiv pentru care i s-a şi spus astfel. Ea nu presupune nici un fel de etapă, de trepte, ci doar un salt cuantic în necunoscut, la fel de brusc ca şi un trăsnet. Evident, aşa ceva nu poate fi explicat din punct de vedere logic. Mintea logică nu va putea înţelege niciodată un asemenea fenomen. Numai înţelegerea intuitivă îl poate cuprinde; cea intelectuală niciodată. Numai o minte ilogică, aventuroasă, care nu ţine cont de etape, care este gata să se arunce în necunoscut, să facă marele salt – poate accepta o asemenea cale.

Pe prima cale avansezi ascendent, pas cu pas. Pe cea de a doua cale te arunci practic în abis. Este un abis fără fund, un mare vid, în care dispari cu totul, căci nimic nu există aici.

Acestea sunt cele două căi, şi orice om trebuie să decidă în forul său lăuntric care dintre ele îl atrage cel mai mult. Decizia este dificil de luat, dar este absolut necesară; în caz contrar, rişti să rătăceşti la infinit între cele două lumi. Dacă poţi face marele salt, nu mai trebuie să te antrenezi prin metode de yoga. Dacă nu îl poţi face, nu are nici un rost să stai degeaba, fără să faci nimic.

Pe prima cale marele pericol vine de la ego, căci trebuie să faci foarte multe lucruri. Dacă eşti prea egoist, te vei identifica cu cel care acţionează, iar egoul va deveni marele obstacol peste care nu vei putea trece. Pe cea de a doua cale problema este riscul să cazi în letargie. Când nu ai nimic de făcut, rişti să devii letargic, iar letargia este sinonimă cu moartea. Acesta este marele pericol al celei de-a doua căi. Când stai degeaba şi nu faci nimic, rişti să aluneci în letargie, să devii opac. Îţi pierzi luciditatea şi te transformi

într-un fel de idiot. Trebuie să fii foarte atent ca să nu cazi în această capcană.

Pe prima cale aspirantul trebuie să îşi supravegheze egoul. Pe cea de-a doua, el trebuie să aibă grijă să nu se instaleze letargia. Dacă aceste două capcane sunt evitate, se poate ajunge la destinaţie pe oricare dintre căi. Există oameni care au reuşit acest lucru, deci nu se pune problema dacă este posibil sau nu. Problema este care dintre ele este mai uşoară, la unison cu natura ta interioară.

Lieh Tse este un adept al căii negative, al căii mistice; de aceea, trebuie să înţelegem câteva lucruri în legătură cu această cale. Pe calea mistică trebuie să fii singur, nu poţi „merge împreună". Ea presupune o inactivitate profundă, atât de profundă încât trebuie să renunţi la însăşi ideea de acţiune. Nu trebuie să ai nici o dorinţă; trebuie doar să fii. Trebuie să experimentezi solitudinea.

Pe calea afirmativă, Dumnezeu este întotdeauna cu tine; nu eşti niciodată singur. Poţi vorbi oricând doreşti cu el, te poţi ruga, poţi spera că el este alături de tine. Dumnezeu te înconjoară din toate părţile, te ţine de mână. Acest lucru este perfect adevărat, nu este produsul imaginaţiei tale. După ce ai făcut tot ce ţi-a stat în puteri, el devine dintr-o dată manifest. Dacă ai făcut tot ce ţi-a stat în puteri, dacă nu mai poţi face nimic de unul singur în plus, dacă ai dat tot ce era mai bun din tine – Dumnezeu preia controlul. Mai întâi de toate, trebuie însă să faci tot ce îţi stă în puteri. Altminteri, nu se întâmplă nimic. Trebuie să ajungi să fierbi la o sută de grade; apoi, brusc, se produce evaporarea.

Pe calea ascetului, Dumnezeu este alături de tine. Nu eşti niciodată singur, te poţi ruga întotdeauna. Pe calea negativă rugăciunea nu este posibilă, nu este permisă. Ea reprezintă un obstacol. Reţineţi acest lucru: acelaşi lucru poate fi de ajutor pe o cale şi se poate transforma într-un obstacol pe cealaltă. Un adept al căii negative îţi va spune: „Rugăciunea înseamnă că nu eşti capabil să fii singur; eşti încă ataşat de ideea de celălalt". Chiar dacă ai renunţat la ataşamentul faţă de soţie, faţă de copii, de prieteni, de societate, ţi-ai proiectat acum un Dumnezeu şi îi ceri să îţi ţină companie; nu poţi sta singur. Rugăciunea înseamnă că încă ţi-e teamă de solitudine; de aceea, îţi creezi o punte faţă de altcineva. Încă îl cauţi pe celălalt. Rugăciunea înseamnă că atunci când eşti singur, nu te simţi solitar, ci singuratic; ţi-e dor de celălalt. Pe calea negativă, culmea supremă o reprezintă solitudinea.

Dacă întrebi un mistic, îţi va spune că singurătatea nu este decât o etapă. Starea supremă este solitudinea. Singurătatea sau tovărăşia sunt accidentale; doar solitudinea este esenţială. Singurătatea implică o evoluţie sau o continuitate a experienţei, în timp ce solitudinea reprezintă o schimbare cu 180°, o transformare, o *metanoia*. Singurătatea rezultă din dorinţa de a fi alături de alţii; ori de câte ori te simţi singur, cauţi compania altei persoane, într-o formă sau alta. Solitudinea este calea către tine însuţi.

De aceea, pe calea negativă meditaţia este mai semnificativă decât rugăciunea. Meditaţia te ajută să avansezi, rugăciunea te împiedică. Pe calea afirmativă, rugăciunea este recomandată, dar despre meditaţie nu se

prea vorbeşte. Aşa se explică de ce creştinismul, Islamul, iudaismul şi hinduismul nu vorbesc de meditaţie. Cei care s-au ocupat foarte mult de meditaţie au fost budiştii şi taoiştii.

Toate religiile lumii pot fi împărţite în numai două categorii: cele care merg pe *via affirmativa,* cum sunt creştinismul, Islamul, iudaismul şi hinduismul, şi cele care merg pe *via negativa*, cum sunt budismul şi taoismul. Floarea supremă pe care au dat-o hinduismul şi Islamul a fost sufismul. Acesta reprezintă punctul de întâlnire între musulmani şi hinduşi, o încrucişare a acestor două religii. Sufismul este mai presus de tot ce a dat Islamul şi mai presus de tot ce a dat hinduismul; este mai presus de ambele căi, căci şi-a transcens părinţii. Copilul este mai frumos decât mama şi decât tatăl său. Este normal să fie aşa, căci cei doi s-au dizolvat în el. De aceea, sufismul este culmea absolută a căii afirmative. La rândul lor, budismul şi taoismul s-au întâlnit şi au dat naştere zenului; acesta reprezintă produsul suprem pe calea meditaţiei. La fel ca în cazul anterior, el este mai frumos decât ambii săi părinţi, căci reprezintă o sinteză a amândurora.

Întâlnirea dintre Islam şi hinduism s-a produs în India. Islamul a venit în India, s-a întâlnit cu hinduismul, şi din întâlnirea lor s-a născut un copil minunat. Întâlnirea dintre taoism şi budism s-a produs în China. Budismul a ajuns în China, s-a întâlnit cu taoismul, şi din întâlnirea lor s-a născut un copil minunat: zenul. Dacă toată această lume ar dispărea şi pe pământ nu ar mai rămâne decât două lucruri, sufismul şi zenul, planeta nu ar pierde nimic. Ele reprezintă culmile supreme, obţinute însă pe căi diferite. Sufismul nu înseamnă

altceva decât rugăciune pură, zikr, amintirea de Dumnezeu, în timp ce zenul nu înseamnă altceva decât meditaţie pură.

Cuvântul zen provine din rădăcina sanscrită *dhyana*. La început, cuvântul *dhyana* a devenit *jhana*, căci Buddha vorbea de regulă în limba pali. Din *jhana* a ajuns în China transformându-se în *ch'an*. Apoi a ajuns în Japonia, unde s-a transformat în *zen*. La originea cuvântului stă însă *dhyana* (meditaţia). Zenul nu înseamnă altceva decât a fi solitar la modul absolut, fără să fii însoţit nici măcar de un gând. În această solitudine, totul dispare. Nu mai rămâne decât spaţiul pur şi transparent, care permite revelarea lui Dumnezeu. Când adeptul este pregătit, când a ajuns la puritatea absolută, Dumnezeu vine. Când în interiorul lui nu mai există nimic, decât vidul, Dumnezeu intră. Sufiţii îl caută pe Dumnezeu. Discipolii zen aşteaptă până când Dumnezeu vine.

Să revenim acum la parabola noastră.

Cineva l-a întrebat pe Lieh Tse: „De ce preţuieşti atât de mult vidul? Vidul este lipsit de valoare".

Evident, ce valoare ar putea avea vidul? Toată lumea îl condamnă. Cu excepţia taoiştilor şi budiştilor, nimeni nu îl înţelege. Occidentalii au o vorbă: „În mintea goală îşi face atelier diavolul". Ce condamnare mai grea decât aceasta ar putea exista? Atelierul diavolului? Taoiştii şi budiştii afirmă, dimpotrivă, că mintea goală este ţelul suprem.

Atunci când atingi starea de vid suprem, Dumnezeu pătrunde în ea! Diavolul nu poate exista decât în mintea activă, niciodată într-o minte inactivă. El nu poate exista decât în mintea ocupată. Principalul său instrument sunt gândurile şi dorinţele. Cum s-ar putea folosi el de starea

de vid? Hitler nu a avut deloc o minte goală, nici Gingis Han sau Timur Lenk. Cu toţii au fost oameni foarte activi. Prin intermediul lor, diavolul şi-a făcut intrarea în lume. Bodhidharma a avut mintea goală, la fel şi Lieh Tse sau Nagarjuna – iar diavolul nu s-a putut apropia de ei. De la aceşti oameni, umanitatea nu a primit decât lucruri bune, nimic rău. În jurul lor nu a înflorit decât binele. Secolele au trecut, dar parfumul lor poate fi simţit şi astăzi.

De regulă, vidul nu este considerat însă valoros. De aceea, la prima vedere vorbitorul pare să aibă dreptate.

„De ce preţuieşti atât de mult vidul? Vidul este lipsit de valoare".

Ce poţi face cu vidul? Valoarea se naşte din utilizare. Încercaţi să înţelegeţi acest lucru: valoarea apare numai dacă ceva este util. Cum ai putea preţui ceva inutil? Nu numai că nu este util, dar nici măcar nu este. Ce valoare ar putea avea? El reprezintă însă esenţa căii negative.

Lao Tse spune: o cameră este valoroasă nu din cauza pereţilor ei, ci din cauza spaţiului gol din interior. Omul foloseşte spaţiul, nu pereţii. Evident, atunci când îţi construieşti casa, ceea ce construieşti sunt pereţii, nu spaţiul. Spaţiul gol (vidul) este etern, este un produs al naturii, al existenţei; el nu poate fi construit de om. Omul poate construi o casă, dar nu şi vidul. Ce foloseşte însă el în interiorul casei: pereţii sau spaţiul interior? El trebuie să creeze un spaţiu chiar şi în cazul pereţilor, o deschizătură, pentru a putea intra în casă, căci nu poate trece prin pereţi. Ce înseamnă o uşă? Un spaţiu gol, ceva ce nu există, dar care îţi permite trecerea. Omul foloseşte uşa şi camera (spaţiul interior), nu

pereţii. Ce foloseşte el atunci când ia un vas de lut? Pereţii de lut, sau spaţiul interior? Când se duce la fântână să ia apă, ce foloseşte? Vasul de lut, sau spaţiul interior al acestuia? Evident, spaţiul interior. Acesta dă utilitatea vasului sau a casei, iar spaţiul nu poate fi creat de om.

Taoiştii obişnuiesc să afirme: tot ce nu este creat de om este valoros. Ceea ce este creat de om poate avea o valoare relativă, de piaţă, dar în realitate nu este deloc valoros – nu are nici un fel de valoare. Desigur, dacă te duci la piaţă şi încerci să vinzi un spaţiu gol, nimeni nu ţi-l va cumpăra. Oamenii vor râde de tine, spunând că nu are valoare.

Odată, Lao Tse trecea printr-o pădure. Mii de muncitori lucrau aici, tăind copacii. La un moment dat, el a văzut un copac imens, de o mare frumuseţe. De aceea, şi-a trimis discipolii să îi întrebe pe muncitori de ce nu au tăiat şi acest copac. Aceştia i-au răspuns:

– Acest copac nu are valoare. Nu poţi face nimic din el. Lemnul său este prea tare pentru a face din el mobilă. Nu îl poţi folosi nici ca şi combustibil, căci scoate prea mult fum. Pur şi simplu, este lipsit de valoare. De aceea nu l-am tăiat.

Atunci, Lao Tse le-a spus discipolilor săi:

– Învăţaţi de la acest copac. Deveniţi la fel de inutili ca şi el, şi astfel, nimeni nu vă va tăia.

Inutilitatea are o mare valoare.

Lao Tse le-a spus discipolilor săi: învăţaţi o mare lecţie de la acest copac. Toţi ceilalţi copaci au dispărut, căci erau utili. Aveau tulpini falnice şi drepte; tocmai de aceea au fost tăiaţi. Egoul lor era puternic; erau mândri că erau cineva –

dar acum nu mai sunt. Acest copac nu are trunchiul drept. Fiecare creangă a sa este contorsionată. Nu pare deloc mândru, dar continuă să trăiască.

El a adăugat: „Dacă doriţi să trăiţi vreme îndelungată, deveniţi inutili". În accepţiunea taoistă, semnificaţia cuvântului „inutil" este aceea de a nu deveni o marfă, un obiect. Dacă poţi fi vândut şi cumpărat la piaţă, devii un sclav. Dacă nu eşti un obiect, cine te-ar putea cumpăra sau vinde?

Rămâneţi creaţia naturii, a existenţei. Nu vă transformaţi într-o marfă umană, şi astfel, nimeni nu vă va putea folosi. În acest fel, veţi putea trăi propria voastră viaţă, independenţi, liberi, fericiţi. Dacă nimeni nu vă poate folosi, nimeni nu va încerca să se folosească de voi. Nu veţi fi niciodată insultaţi, căci în această viaţă nu există insultă mai mare decât să fii transformat într-un instrument de care ceilalţi să se folosească, fie că este vorba de trupul, de mintea sau de fiinţa voastră.

Lao Tse le-a transmis discipolilor săi următorul mesaj: deveniţi o non-entitate, pentru ca nimeni să nu vă privească şi să vă puteţi trăi astfel viaţa aşa cum vă doriţi.

Discipolul lui Lao Tse, Chuang Tse, a devenit foarte faimos. De aceea, împăratul şi-a trimis miniştrii să-i propună să devină prim-ministru. Lao Tse s-a înfuriat foarte tare auzind această propunere. El i-a spus:

– Cu siguranţă, ai greşit undeva, altminteri, de ce ar fi împăratul interesat de tine? Probabil, te-ai dovedit util într-un fel sau altul. Nu ai înţeles nimic din toată învăţătura

mea. Dacă ai fi înţeles-o, nimeni nu te-ar fi băgat în seamă. De acum înainte, nu vei mai putea cunoaşte odihna.

Deveniţi o non-entitate, astfel încât nimeni să nu vă poată considera utili. Există un tip de inutilitate care este nepreţuită. Lao Tse o numeşte: „utilitatea inutilităţii". Ea nu are nici un fel de valoare de piaţă. Cei mai mulţi dintre oameni doresc să devină ceva valoros: doctori, ingineri, pictori, poeţi, *mahatma*-şi, să fie indispensabili acestei lumi. Ei se simt foarte fericiţi atunci când altcineva le spune: „Când nu vei mai fi printre noi, nu te vom putea înlocui niciodată". Se simt extrem de fericiţi, dar care este mesajul celorlalţi? „Eşti doar un lucru de care noi ne folosim".

Cu cât devii mai indispensabil, cu atât mai mult eşti redus la un simplu obiect şi cu atât mai mică îţi devine libertatea. În schimb, dacă poţi muri fără să laşi nici o urmă în istorie, ca şi cum nu ai fi existat, atunci...

Odată, un mare taoist a murit. Lieh Tse s-a dus să-i aducă un ultim omagiu. Văzând mulţimea adunată la mormântul acestuia, el a rămas şocat. De aceea, s-a întors acasă, fără să-i mai aducă omagiul pentru care venise. Cei din jur l-au întrebat: „De ce? Ai venit până aici ca să-ţi aduci omagiul. De ce te întorci?"

El le-a răspuns: „Este imposibil ca acest om să fi fost un adevărat taoist. Sunt atât de mulţi oameni care plâng la mormântul său, încât probabil că le-a fost indispensabil atât timp cât a trăit. Probabil că s-a dovedit util într-un fel sau altul, altminteri nu l-ar fi jelit atât de mulţi oameni, de parcă

le-a murit tatăl, mama sau copilul... De ce plâng toţi aceşti oameni? Cu siguranţă, nu a fost un om inutil. De aceea mă întorc înapoi. Acest om nu a urmat calea corect".

Această abordare porneşte de la premisa că starea de inutilitate, de vid, este nepreţuită. Atunci când umanitatea nu îţi găseşte nici o utilitate, devii nepreţuit pentru existenţă. Aceasta începe să curgă prin tine; devii astfel un vehicul al ei. Eşti atât de gol încât existenţa poate curge liber prin tine. Devii la fel de gol ca o tulpină de bambus: existenţa poate cânta folosindu-se de fiinţa ta ca de un fluier. Dacă permiţi buzelor umane să cânte un singur cântecel prin tine, existenţa nu mai are ce căuta aici.

„De ce preţuieşti atât de mult vidul? Vidul este lipsit de valoare".

Lieh Tse i-a răspuns: „Nu valoarea este numele său".

Vidul este atât de valoros încât nu poate fi numit altfel decât nepreţuit. Într-adevăr, nu valoarea este numele său. Valoarea desemnează o marfă, ceva util omului, un instrument, dar nu un ţel. Ţelul nu poate fi preţuit în sensul obişnuit al cuvântului. De pildă, dacă cineva te întreabă: „Tu iubeşti, dar care este valoarea iubirii?", ce îi poţi răspunde? Un singur lucru: „Nu valoarea este numele ei". Iubirea nu are valoare în sensul obişnuit al cuvântului, la fel ca o maşină, sau o casă. Banii au valoare, sănătatea are valoare, dar iubirea? Iubirea este ţelul suprem. Iubeşti de dragul iubirii, nu de dragul unui preţ. Nu poţi schimba iubirea cu altceva. Ea nu poate fi schimbată decât cu ea însăşi. Valoarea ei este intrinsecă, este valoroasă în sine.

Dacă cineva te întreabă: „Care este valoarea vieţii?", ce îi poţi răspunde? „Nu valoarea este numele ei".

Dacă te întreabă: „De ce trăieşti?", îi vei răspunde: „Pentru că îmi place să trăiesc". Dar care este valoarea vieţii? Nici una. Viaţa este nepreţuită. Tot ce este suprem este lipsit de valoare în sensul obişnuit al cuvântului. Nu valoarea este numele său, deşi tot ce este valoros se naşte din el.

Dacă te duci la birou, munca ta este valoroasă. Ea are un preţ. Primeşti, să spunem, o mie de dolari pe lună pentru ea. Vii apoi acasă şi îi dai cei o mie de dolari soţiei, pentru că o iubeşti. Munceşti de dragul ei, al copiilor tăi. Iubirea nu are însă valoare. Munca are valoare, dar tot ce produce ea ajunge la picioarele unui ideal lipsit de valoare (nepreţuit).

Reţineţi: ţelul nu poate avea valoare. Aşa se explică de ce taoiştii afirmă că viaţa este lipsită de ţel. Majoritatea oamenilor sunt şocaţi atunci când aud o asemenea afirmaţie.

Odată, a venit la mine cineva şi mi-a spus:

– Care este scopul vieţii?

– Nu există nici un scop, i-am răspuns eu. Viaţa există, pur şi simplu.

Nu a fost deloc satisfăcut. Mi-a spus:

– Am venit de departe.

Venise tocmai din Nepal. A continuat:

– Sunt un om bătrân, un profesor la pensie. Nu mă trimite înapoi cu mâinile goale. Am venit să te întreb un singur lucru: care este scopul vieţii?

– Dacă te-aş putea trimite înapoi cu mâinile goale, înseamnă că nu ai făcut această călătorie în zadar, căci

scopul este chiar a călători cu mâinile goale.

– Nu îmi vorbi în şarade. Spune-mi negru pe alb: care este scopul vieţii?

Omul nu putea înţelege că îmi punea o întrebare absurdă. Viaţa nu are nici un scop. Dacă ar avea un scop precis, acesta ar deveni mai valoros decât viaţa, născând astfel o nouă întrebare: „Care este scopul?" Dacă îi spuneam: „Scopul vieţii este să realizezi adevărul", m-ar fi putut întreba: „Şi care este scopul adevărului?" Dacă îi spuneam: „Scopul vieţii este realizarea lui Dumnezeu", m-ar fi putut întreba: „Şi care este scopul lui Dumnezeu, sau al realizării lui Dumnezeu?" Mai devreme sau mai târziu, trebuie să renunţi la cuvântul scop.

Aşa este: nu valoarea este numele său, nici scopul. Dacă veţi înţelege acest lucru, o mare lumină se va naşte în voi. Viaţa nu are un scop, şi nici valoare. Iubirea nu are un scop, şi nici valoare. Dumnezeu nu are un scop, şi nici valoare. Adevărul nu are un scop, şi nici valoare. De fapt, toate aceste cuvinte: Dumnezeu, viaţă, adevăr, iubire – reprezintă unul şi acelaşi lucru. Nu este vorba de lucruri diferite, căci nu poate exista decât o singură realitate fără scop. Orice altceva are un scop datorită ei. Această realitate reprezintă culmea absolută.

Aseară, o femeie mi-a spus:

– Este foarte dificil pentru mine să înţeleg ce vrei să spui prin Dumnezeu, căci eu nu cred în Dumnezeu. Nu am crezut niciodată. Aş vrea să înţeleg mesajul tău, dar atunci

când foloseşti cuvântul „Dumnezeu", ceva se blochează în mintea mea.

I-am răspuns:

– Îţi recomand o metodă simplă: ori de câte ori foloseşti cuvântul „Dumnezeu", tradu-l prin „viaţă". Vei înţelege atunci ce vreau să spun.

Femeia a fost întru totul satisfăcută.

Cât de prinşi suntem în capcana acestor cuvinte! Dacă eu rostesc cuvântul „Dumnezeu", acesta creează o reacţie negativă în mintea anumitor persoane. Este suficient însă să schimb numele... Un trandafir va fi întotdeauna un trandafir, oricum i-am spune. Chiar dacă îi spunem: „iasomie", tot trandafir va rămâne.

Nu există decât o singură realitate supremă. Oamenii i-au dat însă nume diferite. Această „unitate" este nepreţuită, căci reprezintă valoarea supremă. Dincolo de ea nu mai există nimic, deci nu poate fi valoroasă pentru cineva anume. Nu o poţi folosi ca piatră de temelie, căci dincolo de ea nu mai există nimic. Ea reprezintă transcendenţa.

Lieh Tse i-a răspuns: „Nu valoarea este numele său. Este mai bine să rămâi liniştit; este mai bine să fii gol. În linişte şi în vid ne găsim sălaşul. Atunci când dăruim sau primim, noi pierdem acest loc".

„Este mai bine să fii liniştit". În loc să spună care este valoarea vidului sau dacă acesta are vreo valoare, Lieh Tse preferă să insiste asupra experienţei. Abordarea taoistă este prin excelenţă existenţială. Taoiştii nu cred în speculaţiile şi în conceptele abstracte. Ei spun: poţi experimenta această realitate; ce rost are atunci să împrumuţi o cunoaştere la

mâna a doua? Dumnezeu nu poate fi niciodată un produs la mâna a doua; el reprezintă întotdeauna o experienţă directă, la prima mână. Voi nu îmi puteţi împrumuta Dumnezeul meu; Dumnezeul meu este Dumnezeul meu. Va trebui să ajungeţi la propriul vostru Dumnezeu. Desigur, când veţi ajunge la el, veţi constata că Dumnezeul meu este tot una cu Dumnezeul vostru, dar veţi ajunge singuri la această concluzie. Va fi concluzia propriei voastre fiinţe.

Există o poveste taoistă:

Aşezat la biroul său, ducele Huan citea odată o carte. Lângă el, rotarul P'yen făcea o roată. Lăsându-şi uneltele deoparte, P'yen a urcat treptele care duceau la biroul ducelui şi i-a spus:

– Îndrăznesc să o întreb pe Înălţimea Voastră ce cuvinte citeşte.

– Cuvinte ale înţelepţilor, i-a răspuns ducele.

– Mai trăiesc aceşti înţelepţi? a întrebat P'yen.

– Nu, au murit, i-a răspuns ducele.

– Atunci, a spus P'yen, înseamnă că ceea ce citeşte Înălţimea Voastră sunt doar sedimentele şi rămăşiţele acelor oameni din vechime.

– Ce ştii tu, un biet rotar, despre cartea pe care o citesc eu? s-a enervat ducele. Explică-te, sau unde îţi stă capul îţi vor sta şi picioarele.

Era foarte mânios. Ce tupeu: un biet rotar să îşi deranjeze stăpânul spunându-i: „Ceea ce citeşte Înălţimea Voastră nu sunt decât sedimentele şi rămăşiţele acelor oameni din vechime".

Rotarul i-a răspuns:

– Slujitorul Înălțimii Voastre privește lucrurile din perspectiva artei sale. Atunci când confecționez o roată și procedez cu blândețe, munca este destul de plăcută, dar rezultatul final nu este foarte trainic. Dacă acționez prea violent, forțez lucrurile și spițele nu vor intra în lăcașul lor. În schimb, dacă mișcările mâinii mele nu sunt nici foarte blânde, nici prea violente, realizez perfect ceea ce mi-am propus. Din păcate, nu pot explica acest lucru în cuvinte.

Nici prea blând, nici prea violent – ci la mijloc, într-o manieră echilibrată…

Rotarul i-a spus ducelui că nu poate explica în cuvinte cum poate atinge această stare de echilibru între efort și lipsa de efort, între acțiune și non-acțiune. Există un secret, dar acesta nu poate fi descris în cuvinte. Rotarul îl cunoștea, dar nu îl putea descrie. Nu i-l putea transmite nici măcar propriului său fiu, care urma să-i moștenească meșteșugul. Pur și simplu, secretul nu poate fi predat sau învățat. Învățarea și predarea sunt modalități exterioare de transmitere a cunoașterii. Acest secret ține însă de o cunoaștere interioară. Așa se face că rotarul a ajuns la 70 de ani, dar continua totuși să construiască roți. Ce mai puteau transmite atunci înțelepții care au trăit în vechime și care erau morți de mult? De fapt, ceea ce citea ducele erau doar sedimentele și rămășițele lor…

„Dacă eu sunt în viață și cunosc secretul, dar nu-l pot transmite nici măcar fiului meu, pe care îl iubesc; dacă sunt nevoit să muncesc încă, deși am 70 de ani, dacă nu mă pot pensiona, cum ar putea acești înțelepți morți să vă transmită

ceva ce nu poate fi decât experimentat? Secretul nu poate fi transmis nici măcar atunci când înțelepții sunt în viață, darămite dacă aceștia au murit de secole? Nu faceți decât să vă pierdeți timpul, domnule. Toate acestea sunt prostii!"

În mod evident, bătrânul era un taoist. Taoiștii au o sumedenie de parabole minunate, la fel ca aceasta: un om obișnuit, sărac, un rotar, o persoană pe care nu o cunoaște nimeni – are o viziune superioară asupra vieții. Întregul mesaj taoist se referă la experiență. Poți pune oricâte întrebări, poți găsi răspunsul la ele, dar acesta nu te va ajuta cu nimic. Ca să cunoști gustul, trebuie să mănânci; ca să cunoști iubirea, trebuie să iubești. Acest gen de cunoaștere nu poate fi transmis. De aceea, *„este mai bine să rămâi liniștit"*, după cum spunea Lieh Tse, decât să cauți răspunsul.

Da, nu valoarea este numele său. Mai bine rămâi liniștit. Ce înseamnă să „rămâi liniștit?" Voi vă agitați în permanență; nu sunteți niciodată liniștiți. Chiar și atunci când stați nemișcați, la fel ca o statuie, rămâneți la fel de agitați în interiorul vostru. Mintea voastră aleargă în toate direcțiile, flacăra voastră interioară nu rămâne nici o clipă nemișcată. Ea oscilează în toate direcțiile, trece de la o dorință la alta, este împinsă încolo și încoace. Când nu mai există nici o dorință, nici măcar dorința de a atinge absolutul, liniștea devine perfectă.

Aceasta este semnificația căii negative: respingerea tuturor dorințelor. Când toate dorințele sunt respinse, ființa trăiește marea liniște. Ea nu mai are încotro să o apuce. Vântul nu mai bate deloc. Cel care pune flacăra în mișcare

este vântul dorinţei; din cauza lui nu puteţi cunoaşte voi liniştea. Nici chiar în timpul somnului nu sunteţi liniştiţi. Nici chiar când staţi în meditaţie, nemişcaţi...

Acum o zi sau două, cineva a trimis un bileţel în care spunea: „Gândurile mele nu încetează în timpul meditaţiei. Dimpotrivă, pătrund şi mai năvalnic în minte". Dacă eşti angrenat într-o activitate în viaţa de zi cu zi, gândurile pătrund mai greu în minte, dar dacă stai şi nu faci nimic, întreaga energie se orientează către gânduri. În fiinţă se naşte astfel o mare furtună; este o ploaie de gânduri, multe dintre ele depăşind orice imaginaţie! În minte pătrund amintiri din trecut, de acum 30 de ani şi mai bine, sau gânduri despre viitor... Soţia ta nici măcar nu a rămas însărcinată, şi tu începi să te gândeşti: „Oare la ce colegiu să ne trimitem copilul?" Prin minte îţi trec tot felul de gânduri imposibile, care te trag încolo şi încoace, deşi ştii foarte bine că nu sunt decât prostii. Chiar dacă devii conştient de acest lucru, ţi se pare imposibil să le pui capăt. Eşti neputincios în faţa lor.

Gândurile nu pot fi blocate direct – este bine să înţelegeţi acest lucru. Gândurile nu pot fi blocate direct, căci ele nu sunt altceva decât slujitorii dorinţelor. Când o dorinţă este prezentă, nimic nu poate opri gândurile. Dacă stăpânul este de faţă, slujitorii sunt nevoiţi să-l urmeze.

Să spunem că te gândeşti la ce colegiu să îţi trimiţi copilul, deşi soţia ta nici măcar nu este însărcinată. Îţi dai seama că este o prostie şi ai dori să pui capăt acestui gând. Nu ai încă un copil, dar îl vezi deja mare şi te întrebi la ce universitate să-l trimiţi: la Cambridge sau la Oxford? Care dintre ele este mai bună pentru copilul tău? Şi dintr-o dată

îţi dai seama: ce prostie! Chiar este o prostie. Atunci, de ce apare un asemenea gând?

La originea lui stă o dorinţă, o ambiţie. Viaţa ta a fost plină de neîmpliniri şi ai dori să le vezi satisfăcute prin fiul tău. Fiul nu este altceva decât personificarea ambiţiei tale. Ai fi vrut să mergi tu însuţi la Oxford, dar nu ai putut; de aceea, ţi-ai dori să-ţi trimiţi măcar fiul. Dorinţa este cea care stă la originea gândului. Au trecut 30 de ani şi un gând de mult uitat iese la suprafaţă. În realitate, nimic din ceea ce se petrece în plan mental nu este subit sau lipsit de cauză. Dacă un gând iese la suprafaţă, înseamnă că el are o cauză. Nu poţi să-l alungi pur şi simplu. Au trecut 30 de ani de când te-a insultat cineva şi rana este încă vie. Când te aştepţi mai puţin, ea îţi trimite mesaje: „Fă ceva pentru mine. Încă mă doare. Nu m-am vindecat încă. Fă ceva!" De câte ori nu te-ai decis până acum să te răzbuni sau să faci ceva? Şi totuşi, gândul revine din nou şi din nou, căci dorinţa de a te răzbuna pe duşmanul care te-a insultat nu a dispărut.

Adevărata problemă nu este legată de gânduri, ci de dorinţe. Analizaţi-vă gândurile şi veţi constata că la baza lor stau întotdeauna dorinţele, stăpânul care îşi protejează slujitorii. Ucideţi-l pe stăpân şi veţi vedea că slujitorii dispar ca prin farmec. Dacă nu veţi ucide decât slujitorii, nu se va întâmpla nimic important. Stăpânul va continua să-şi aducă alţi slujitori. Dacă stăpânul este viu, el va fi întotdeauna înconjurat de slujitori. Oricât de mulţi slujitori vechi aţi ucide, aceştia vor fi înlocuiţi întotdeauna cu alţii noi.

Gândurile nu se opresc niciodată de la sine. Ele nu se opresc decât dacă mintea plină de dorinţe dispare. Asta

înseamnă să „rămâi liniştit". Aceasta este maniera taoistă de a spune să renunţi la dorinţe. De aceea, taoiştii afirmă că până şi dorinţa de a ajunge la Dumnezeu reprezintă un obstacol. Mai bine rămâi liniştit, fără dorinţe, ca şi cum nu poţi face nimic, ca şi cum nu urmează să se întâmple nimic. Renunţă la orice speranţă, căci speranţa nu este decât un alt nume pentru dorinţă. Dorinţa sună mai urât, dar mai autentic. Speranţa este acelaşi lucru, dar sub un nume mai elegant. Renunţă la speranţe. Nimic nu se va întâmpla. Nimic nu se întâmplă vreodată. Nu există viitor, aşa că renunţă la speranţe. Nu există decât acest moment, aşa că nu mai rătăci de colo-colo. Este inutil, o nevroză, o nebunie. Relaxează-te şi acceptă momentul prezent, aşa cum este. Aceasta este semnificaţia lui „rămâi liniştit".

Este o mare diferenţă... Dacă te duci la un maestru de yoga, el îţi va arăta personal cum să rămâi liniştit. Îţi va spune ce postură te va ajuta să-ţi găseşti liniştea, cum trebuie să respiri, ce ritm respiratoriu facilitează starea de linişte interioară, dacă trebuie să închizi ochii complet sau să îţi focalizezi privirea asupra vârfului nasului. Pe scurt, îţi va da tot felul de indicaţii.

Taoiştii nu oferă indicaţii de acest fel. Ei afirmă că dacă adopţi o anumită postură, un anumit ritm al respiraţiei, dacă îţi focalizezi privirea asupra vârfului nasului, vei atinge o anumită stare de linişte, dar aceasta nu va fi cea autentică. Adevărata linişte nu are nimic de-a face cu practica. Ea nu se naşte din vreo disciplină. Adevărata linişte se naşte exclusiv din înţelegere – din înţelegerea faptului că dorinţa este inutilă.

Încercaţi să înţelegeţi. În taoism nu există exerciţii. Taoismul nu are nimic de-a face cu exerciţii de felul celor din Yoga-sutra-ele lui Patanjali. Taoiştii nu vorbesc de „cele opt ramuri ale yogăi". Ei nu descriu nici o postură, nici o disciplină, nici un fel de principii morale... nu îţi explică ce trebuie să mănânci, ce nu trebuie să mănânci, când trebuie să te culci şi când trebuie să te scoli dimineaţa. De fapt, nu îţi spun nimic, căci pornesc de la premisa că toate aceste tehnici nu fac decât să inducă o stare falsă de linişte, o linişte forţată.

Şi încă un lucru care trebuie înţeles: atunci când te aşezi într-o anumită postură, îţi poţi ajuta mintea să devină ceva mai liniştită. Dacă trupul este perfect liniştit, mintea se va linişti şi ea într-o anumită măsură, căci ea nu este complet separată de corp. Între ele nu există o diviziune clară. Nu există un corp şi o minte, ci mai degrabă un ansamblu minte-corp, într-un singur cuvânt. „Şi-ul" dintre cele două cuvinte trebuie să dispară. Este la fel ca şi cuvântul „psihosomatic". Mintea este corpul interior, iar trupul este mintea exterioară. De aceea, atunci când corpul se linişteşte, anumite vibraţii ale liniştii ating inclusiv mintea, dar această linişte are încă o bază fizică.

Să luăm o altă perspectivă. Ce faceţi atunci când sunteţi mânioşi? Vă încleştaţi dinţii, vă strângeţi pumnii. De ce? Nu puteţi fi mânioşi fără a vă încleşta dinţii sau pumnii? Încercaţi odată: fiţi furioşi fără a vă încleşta dinţii sau pumnii. Încercaţi să fiţi mânioşi păstrându-vă relaxarea corporală. Veţi descoperi că este imposibil. Cum poţi fi mânios fără ajutorul corpului? Încercaţi apoi invers: strângeţi pumnii

şi încleştaţi-vă dinţii, chiar dacă nu sunteţi furioşi. Mimaţi mânia, şi veţi simţi un început de furie născându-se în sinea voastră. Poţi deveni furios doar creând simptomele exterioare ale mâniei; aşa procedează actorii. Uneori, aceştia trebuie să filmeze sau să joace în scene de furie, deşi nu simt deloc această stare. Ce pot face? Ei mimează gesturile specifice, după care mintea urmează trendul impus. Dacă nu se simt fericiţi, dar trebuie să joace o scenă de fericire, ei încep prin a o mima, după care chiar simt un început de fericire.

Mintea urmează întotdeauna trupul, şi invers. Taoiştii afirmă că acest lucru trebuie bine înţeles; în caz contrar, adeptul îşi poate crea o linişte falsă. Este ca şi cum ar lua un medicament, un tranchilizant.

Cine posteşte se simte foarte liniştit, căci biochimia corpului se schimbă. Organismul nu mai are nevoie de atâta energie, aşa că se relaxează. Energia folosită de regulă de stomac este eliberată şi urcă în zona capului. Orice om care a mâncat prea mult cunoaşte starea de somnolenţă care urmează, căci stomacul are nevoie de toate energiile disponibile pentru a digera mâncarea. Capul nu este prea important în asemenea momente; este un lux inutil. De aceea, atunci când stomacul are nevoie de energie pentru a digera mâncarea, aceasta părăseşte imediat zona capului. Aşa apare starea de somnolenţă, ochii se închid şi gura începe să caşte. Aceste simptome nu arată altceva decât că energia a părăsit zona capului, orientându-se către stomac.

Nu aţi remarcat niciodată că atunci când vă este foame este foarte greu să adormiţi? Când stomacul nu are nimic de făcut, el eliberează energie. Aceasta urcă imediat în zona

capului, iar mintea începe să se gândească intens la tot felul de fantezii.

De aceea, atunci când cineva posteşte, după 3-4 zile ajunge să simtă o linişte foarte profundă. Această schimbare este însă pur biochimică; nu este vorba de liniştea spirituală profundă. O simplă masă este de ajuns pentru ca liniştea să dispară. Ce fel de schimbare este aceasta? Dacă posteşte mai multe zile, omul simte o dispariţie a dorinţei sexuale, o stare de *brahmacharya*. Această stare este însă falsă, căci energia sexuală este susţinută de mâncare. Dacă organismul nu primeşte hrană, el nu mai creează energie sexuală. După trei săptămâni de post negru, bărbaţii nu mai sunt interesaţi de femei, şi invers. Mulţi oameni religioşi s-au lăsat amăgiţi de această capcană. Ei cred că au atins starea de celibat, de *brahmacharya,* dar aceasta nu înseamnă *brahmacharya,* ci un fel de impotenţă. Ei îşi pierd vigoarea, vitalitatea. Apoi încep să se teamă de mâncare, căci constată că de îndată ce se hrănesc corespunzător, organele sexuale primesc din nou energie, şi astfel sexualitatea reapare.

Taoiştii au o abordare cu totul diferită a lucrurilor. Ei nu le cer adepţilor lor să cultive ceva, ci doar să înţeleagă.

„Este mai bine să rămâi liniştit...“, prin înţelegere, prin luciditate.

„...Este mai bine să fii gol. În linişte şi în vid ne găsim sălaşul...“.

În linişte şi în vid... Ce este vidul? Vidul este absenţa egoului. De regulă, ideea că „eu sunt“ nu este altceva decât o acumulare de experienţe. Am făcut cutare, am câştigat un

premiu, am avut succes în afaceri, am un cont bancar plin de bani, sunt faimos, am scris o grămadă de cărţi, am făcut tot felul de lucruri. La un loc, toate aceste lucruri fac din mine cineva. Atingerea stării de vid înseamnă să renunţi la ce ai, să uiţi tot ce ai făcut. Să uiţi de trecut, căci din cauza lui simţi că eşti cineva. Gândiţi-vă: dacă trecutul vostru ar putea fi şters chiar în acest moment, cine aţi mai fi? Dacă, printr-un miracol, trecutul vostru ar fi şters instantaneu, cine aţi mai fi? Nu aţi putea răspunde la această întrebare. De aceea, orice credeţi că sunteţi, este de fapt trecutul vostru. Prin atingerea stării de vid, taoiştii înţeleg renunţarea la trecut. Dacă reuşeşti să te deconectezi de trecut, ceea ce rămâne este vidul. Nu mai ştii cine eşti, căci toate ideile pe care le ai despre tine însuţi provin din trecut. Reflectaţi asupra acestui fapt: dacă trecutul ar dispărea, cine aţi fi?

Ramana Maharishi obişnuia să le spună discipolilor săi să mediteze asupra unei singure întrebări: „Cine sunt eu?" Dacă veţi medita asupra acestei mantra-e simple: „Cine sunt eu?", mai devreme sau mai târziu veţi înţelege că nu sunteţi cineva. Nu sunteţi una cu corpul, nici una cu mintea. Nu sunteţi fiul nimănui, nici tatăl cuiva. Nu sunteţi nici bogat, nici sărac. Sunteţi nimeni.

În clipa în care realizaţi că nu sunteţi nimic, aflaţi practic cine sunteţi.

„...Este mai bine să fii gol. În linişte şi în vid ne găsim sălaşul...".

În vid ne găsim sălaşul. Prin atingerea acestei stări, devenim un templu, un altar. Aici arde flacăra conştiinţei divine, flacăra lui Tao. Aceasta este *via negativa.*

„Atunci când dăruim sau primim, noi pierdem acest loc".

În clipa în care dăruieşti sau primeşti, în care faci sau nu faci ceva, în care te asociezi cu alţi oameni, în care comunici, îţi pierzi acest sălaş; flacăra interioară dispare. Contactul interior este pierdut. Acest lucru se petrece doar la început. Lieh Tse se adresează probabil unui începător. La început, aşa se petrec lucrurile. Atunci când eşti singur, liniştit, tăcut, te simţi centrat. Simţi fericirea imensă a nefiinţei, aceea de a fi vid. Această stare de vid este însă luminoasă. Este o binecuvântare.

La început, atunci când intri în contact cu alte persoane, ea dispare. Legătura cu spaţiul interior se pierde. Pericolul constă în a ajunge să te temi de contactul interuman. La început este firesc să te temi, dar dacă teama devine o obişnuinţă, se naşte un nou pericol. Acest lucru s-a întâmplat în Orient. Foarte mulţi oameni au ajuns să se teamă de legăturile cu semenii lor. Budiştii s-au retras din societate, taoiştii s-au izolat în Himalaya sau în alţi munţi, pentru a nu intra în contact cu alţi oameni, căci:

„Atunci când dăruim sau primim, noi pierdem acest loc".

Nu asta doreşte însă să spună Lieh Tse. El vrea să spună altceva: da, atunci când dăruim sau primim, când ne ducem la piaţă, pierdem starea de meditaţie. Mai întâi trebuie atinsă această stare, dar apoi ea trebuie cultivată prin contactul cu ceilalţi oameni, devenind din ce în ce mai lucizi, până când devenim capabili să ne aflăm în mijlocul celorlalţi fără a pierde starea de solitudine. Acesta este idealul suprem: a fi

la piaţă şi a nu fi acolo; a fi în mulţime şi a rămâne singur. Acest ideal nu este atins decât de maeştri; nu le poate fi transmis începătorilor.

Vorbind cu un începător, Lieh Tse spune: vei afla astfel cine eşti, dar vei constata că ori de câte ori dăruieşti sau primeşti, pierzi această stare. Câştigi ceva, dar în clipa în care intri în contact cu altcineva – cu soţia, cu soţul, cu copiii, cu un client, cu şeful – pierzi ce ai câştigat. Nu-i nimic: recâştigă mereu şi mereu starea iniţială. Ori de câte ori ai timp, recentrează-te din nou în fiinţă, până când, într-o bună zi, vei constata că poţi sta în mijlocul mulţimii fără a pierde starea de tăcere interioară. Abia atunci ai devenit un lotus: stai cu picioarele în apă, dar apa nu te atinge.

Începe prin a cultiva starea de shunya – de zero, de vid. Apoi adu-o în mijlocul lumii. O vei pierde de multe ori, este adevărat, dar nu trebuie să te fereşti de lume. Este o provocare, şi nu vei atinge culmea supremă decât atunci când nimeni şi nimic nu îţi va mai putea tulbura spaţiul interior. Abia atunci, pentru prima oară, vei putea spune că ai devenit posesorul acestui spaţiu. Tu îl posezi, dar şi el te posedă. Abia atunci îţi aparţine cu adevărat. Dacă cineva sau ceva ţi-l poate răpi, nu poţi spune că îţi aparţine în totalitate. L-ai atins, dar nu ai devenit încă posesorul său. Să vă spun o anecdotă:

Într-o ţară îndepărtată trăia un inventator foarte ingenios, dar uşor nebun. El a inventat un fel de oglindă a minţii, pe care a numit-o psihoscop. Cu ajutorul ei, îşi putea vedea sinele mental la fel de clar ca şi cum şi-ar fi privit trupul într-o oglindă.

După ce a perfecţionat aparatul, o companie i-a cumpărat patentul şi a început să producă în serie produsul. Întreaga ţară a fost invadată de afişe de publicitate. În scurt timp, compania a fost pur şi simplu asaltată de comenzi. Soţiile au comandat aparatul pentru soţii lor, iar soţii pentru soţiile lor şi pentru socri. Părinţii l-au comandat pentru copii, iar copiii pentru părinţi. Patronii l-au comandat pentru angajaţii lor. Se pare că un singur om, foarte lucid, a cumpărat aparatul pentru el însuşi. Inventatorul nostru s-a trezit milionar peste noapte. Pe scurt, s-au vândut milioane de aparate.

Apoi, la fel de brusc cum a început totul, vânzările au încetat. Consignaţiile s-au umplut de aparate vândute la preţ de nimic de proprietari, multe altele au fost pur şi simplu aruncate la gunoi, de multe ori stricate cu bună ştiinţă.

Disperat, inventatorul şi-a propus o nouă sarcină. El a inversat principiul pe care funcţiona aparatul, astfel încât să idealizeze sinele reflectat. Altfel spus, cel care se reflecta în el se vedea pe sine, dar nu aşa cum era în realitate, ci aşa cum şi-ar fi dorit să fie, cu păcatele şterse şi strălucind de inocenţă. Până la sfârşitul anului, compania producătoare a oferit dividende de 50%.

Cei mai mulţi oameni nu doresc să se vadă aşa cum sunt. Nimeni nu ar suporta să se contemple într-o oglindă a minţii. În schimb, ei sunt dispuşi să le ofere tot ce au celor care le confirmă iluziile pe care şi le fac despre sine.

A atinge starea de vid înseamnă a intra într-un spaţiu în care te vezi exact aşa cum eşti. De aceea se tem atât de tare oamenii de această stare: ei nu doresc să pătrundă în acest spaţiu interior. Au imagini despre sine idealizate, la care nu

doresc să renunţe, dar acestea sunt false şi nu corespund realităţii. De aceea, nimeni nu intră în acest spaţiu al adevărului. Dintotdeauna, toţi maeştrii din lume, indiferent că merg pe calea afirmativă sau negativă, au insistat asupra faptului că adeptul trebuie să ajungă la propria sa realitate. Nimeni nu pare însă dispus să-i asculte. Chiar dacă doresc să afle cine sunt, ei speră să descopere sinele idealizat pe care şi-l proiectează singuri. De îndată ce încep munca spirituală, totul devine foarte dificil, căci urâţenia lor iese la suprafaţă. În loc să descopere ceva frumos, ei iau mai întâi de toate contact cu urâţenia, ura, invidia, gelozia... Întregul iad pare să se dezlănţuie în faţa lor. De aceea, ei se sperie şi se refugiază din nou în proiecţia sinelui lor idealizat.

Este mult mai simplu aşa. Reţineţi: căutătorul adevărat trebuie să se descopere exact aşa cum este. Renunţaţi la idealuri. Acestea sunt frumoase, dar otrăvitoare. Sunt simple iluzii. Până când nu veţi renunţa la sinele vostru idealizat, la imaginile pe care le-aţi creat pentru a vă ascunde urâţenia interioară, la măşti... Aruncaţi măştile, goliţi-vă mintea şi priviţi realitatea în faţă – oricum ar arăta ea. La început vi se va părea o imagine a iadului, dar acesta este preţul care trebuie plătit. Dacă veţi persevera plini de curaj, iadul va dispărea în curând, norii vor trece şi soarele va străluci din nou pe cerul senin. Veţi cunoaşte atunci paradisul vostru interior.

Cerul şi iadul există simultan în interiorul fiinţei umane. Iadul se află la circumferinţa acesteia, în timp ce paradisul se află în centrul ei. Centrul ciclonului este întotdeauna liniştit. Taoiştii afirmă că nu se poate face nimic, decât să pătrunzi în interior.

Capitolul 6

CHIAR DACĂ URMEZI TORA, DESCHIDE-TE ÎN FAŢA LUI TAO
(RĂSPUNSURI LA ÎNTREBĂRI)

Nu este corect să-l consideri pe Confucius, sau ştiinţa occidentală, ca parte integrantă din Tao, şi deci din spiritualitate?

Tao este infinit, deci include şi ştiinţa. Afirmaţia inversă nu este însă la fel de adevărată. Ştiinţa nu este infinită, iar Tao nu poate fi inclus în ea. Ştiinţa face parte integrantă din misterul infinit al vieţii. Cel care consideră ştiinţa o parte a infinităţii nu greşeşte cu nimic. Din păcate, ştiinţa pretinde că ea reprezintă adevărul suprem, că ea deţine întregul adevăr. Aceasta este marea ei eroare. La fel se petrec lucrurile cu intelectul, cu calculele, cu aritmetica. Atunci când intelectul funcţionează ca parte integrantă a totalităţii nu este nimic rău în asta, atâta vreme cât nu spune: „Eu sunt totul". De îndată însă ce afirmă acest lucru, apar problemele. Dacă intelectul afirmă că: „Eu fac parte integrantă dintr-o totalitate mai vastă, dintr-o entitate infinită, în cadrul căreia

îmi îndeplinesc rolul, dar dincolo de acest rol nu înţeleg ce se petrece", nu există nici o problemă. Personal, nu am nimic cu intelectul. Am însă ce am cu intelectul care pretinde că el ştie totul.

La fel gândeau Lao Tse, Chuang Tse, Lieh Tse. Nici unul din aceştia nu a avut nimic împotriva intelectului. De fapt, ei nu s-au împotrivit nici unui aspect al manifestării. Mâna face parte integrantă din corp, dar dacă începe să pretindă că: „Eu sunt totul, eu ar trebui să deţin supremaţia asupra ansamblului, căci sunt aspectul cel mai important, restul nefiind decât aspecte secundare", înseamnă că mâna a înnebunit. Ea devine periculoasă, căci a pierdut contactul cu totalitatea.

Ştiinţa nu reprezintă ceva rău, dar ea ar trebui să facă parte integrantă din spiritualitate. Numai aşa va deveni ea frumoasă. Intelectul ar trebui să accepte că este doar o parte a totalităţii fiinţei umane. În acest fel, ar deveni minunat. El chiar reprezintă o funcţie superbă a mecanismului uman. Eu însumi mă folosesc de intelect în fiecare zi. Ce credeţi că fac în această clipă? Intelectul reprezintă o funcţie atât de semnificativă încât trebuie să te foloseşti de el chiar şi atunci când vorbeşti de un principiu care nu ţine de incidenţa lui. Chiar dacă vorbeşti despre Tao, trebuie să te foloseşti de intelect. Cum ar putea fi taoiştii împotriva intelectului, împotriva raţiunii? Singurul lucru pe care doresc ei să-l transmită este că viaţa înseamnă ceva mai mult decât intelectul, că ea este mult mai mare decât raţiunea. Raţiunea nu ocupă decât un spaţiu redus; ea nu poate acoperi întreaga totalitate.

Lao Tse este mare, iar Confucius poate fi inclus în el. Afirmaţia inversă nu este însă adevărată. Confucius este mic şi nu îl poate cuprinde pe Lao Tse. Lao Tse este Tao. Confucius este un fel de Tora. Tora este un cuvânt ebraic, dar îmi place, căci se potriveşte cu Tao. Tao înseamnă iubire, Tora înseamnă lege. Cuvântul Tarot include cuvântul Tora. Tarotul provine de la două cuvinte: torah rota, care înseamnă roata legii. Tora înseamnă lege. Prin natura ei, legea este rigidă, este strâmtă. Ea trebuie definită foarte precis; dacă nu este bine definită, nu foloseşte la nimic. Orice lege trebuie să aibă un obiect clar, precis, pentru a fi de folos.

Aşa a intrat Iisus în istoria evreilor: el a fost cel care l-a introdus pe Tao în lumea Torei. Evreii l-au crucificat, lucru cât se poate de firesc, căci Tora nu îl poate tolera pe Tao. Mintea orientată către lege nu poate tolera iubirea, căci aceasta transcende orice lege. Iubirea este prea vastă, este oceanică; de aceea, dacă pătrunde în lumea strâmtă a legii, aceasta explodează. Evreii nu l-au putut tolera pe Iisus, căci acesta a adus cu sine o atmosferă absolut străină, care nu a făcut niciodată parte integrantă din modul lor de a gândi.

Iisus este imposibil de definit; Moise poate fi uşor înţeles cu ajutorul definiţiilor. El se potriveşte perfect cu Confucius, dar nu şi cu Lao Tse. Cele Zece Porunci reprezintă fundamentul minţii orientate către lege. Evident, această minte poate găsi oricând portiţe pentru încălcarea legii, fără a părea că o încalcă.

Se spune că o femeie măritată s-a îndrăgostit de un tânăr, iar acesta i-a propus să facă dragoste cu el. Femeia s-a speriat însă şi i-a spus:

– Nu ar fi corect, căci ar fi împotriva legii. Am încălca una din cele Zece Porunci.

– Şi ce dacă? i-a răspuns tânărul. Tot ar mai rămâne nouă!

Legea este strâmtă, atât de strâmtă încât aproape că te forţează să cauţi portiţe să scăpare. În caz contrar, viaţa ar părea insuportabilă. Legea dă naştere ipocriziei, şireteniei, criminalităţii. Dacă nu ar exista astfel de portiţe, viaţa ar deveni imposibilă. Legea nu îţi permite să trăieşti. Calea pe care trebuie să mergi este atât de îngustă încât trebuie să cauţi diferite cărări ocolitoare, diferite scurtături. Aici intervine rolul avocatului. Acesta te ajută să scapi, explicându-ţi portiţele prin care poţi încălca legea, fără a ieşi cu totul în afara ei. Asta este marea artă. Existenţa legii creează simultan criminalitatea şi tagma avocaţilor. De fapt, sunt cele două feţe ale aceleiaşi monede.

Am auzit o anecdotă...

Un preot i-a spus unui tânăr:

– Ascultă această pildă. Au fost odată doi fraţi. Unul era foarte ataşat de lege şi a devenit avocat, iar celălalt era un rebel şi a devenit un criminal. Cel care a devenit un criminal se află acum la puşcărie, fiind închis pe viaţă. Ce spui de această poveste?

– Nu am decât un singur lucru de spus: unul din cei doi a fost prins, în timp ce celălalt nu a fost prins încă.

Avocatul şi criminalul sunt cele două produse secundare ale legii. Eu nu sunt împotriva Torei, căci o umanitate atât de

vastă nu ar putea exista fără lege. Tora este necesară. Atunci când conduci maşina, trebuie să mergi numai pe partea dreaptă. Dacă şoferii ar conduce pe orice parte a drumului, aşa cum ar dori şi cum se întâmplă în India, condusul maşinii ar deveni o aventură extrem de periculoasă. Legea trebuie respectată.

Legea nu este însă tot una cu viaţa. Nu ar trebui să uitaţi nici o clipă acest lucru: legea trebuie respectată, trebuie urmată, dar fără a pierde contactul cu Tao, cu transcendenţa. Tao este ţelul; legea nu este decât un instrument. Tora nu are dreptul să pretindă că: „Eu sunt totul". Când legea prevalează asupra vieţii, aceasta din urmă devine absurdă. Când omul ajunge să afirme că „Viaţa nu înseamnă altceva decât ştiinţă", el reduce totul la cel mai mic numitor comun. Iubirea nu mai înseamnă atunci decât o chimie hormonală. Când totul este redus la cel mai mic numitor comun, lotusul nu mai înseamnă altceva decât noroi.

Omul ar trebui să rămână deschis în faţa lui Tao, respectând în acelaşi timp Tora. De fapt, Tora nu este corectă decât atât timp cât conduce în direcţia lui Tao. Legea nu este bună decât dacă conduce către iubire. Dacă se împotriveşte iubirii, ea devine ilegală.

De pildă, legea afirmă că nu ai dreptul să faci dragoste decât cu soţia ta. Foarte bine. Dacă îţi iubeşti soţia, atunci legea este orientată către iubire. Dacă nu îţi iubeşti însă soţia, legea devine imorală. Un om înţelept va avea întotdeauna grijă să respecte legea, dar fără a încălca principiile iubirii. El se va căsători, dar numai cu o femeie pe care o iubeşte.

Tora nu trebuie să fie altceva decât piatra de temelie care permite realizarea lui Tao.

În cazul în care Confucius ar fi în serviciul lui Lao Tse, iar Tora i-ar sluji lui Tao, nu ar fi nici o problemă. Dacă lucrurile stau însă invers, problemele apar. Ceva nu este în regulă şi trebuie corectat.

Există vreo diferenţă între disciplina interioară şi iubire?

Nu există nici o diferenţă. Atunci când există disciplina interioară, iubirea apare în mod natural. Există însă o mare diferenţă între disciplina *exterioară* şi iubire. De fapt, nu este o simplă diferenţă; este un antagonism. Dacă forţezi practica unei discipline exterioare, aceasta va sfârşi prin a ucide iubirea. Atunci când este forţată, o disciplină exterioară ucide sensibilitatea. Devii astfel insensibil, îţi pierzi receptivitatea superioară, căci orice disciplină impusă din exterior se împotriveşte sensibilităţii, iar iubirea înseamnă apogeul oricărei sensibilităţi.

Atunci când te îndrăgosteşti de cineva, te îndrăgosteşti cu toate cele cinci simţuri ale tale. Oamenii nu îşi dau întotdeauna seama de acest lucru, căci s-au îndepărtat mult de natură, dar este suficient să priviţi animalele, care sunt mult mai bine înrădăcinate în fiinţa lor, deşi rămân inconştiente. Înainte de a face dragoste cu un partener, un câine îl va mirosi. Nu este suficient să priveşti o femeie frumoasă, mai trebuie să o şi miroşi. Este posibil ca ea să aibă o faţă atrăgătoare, dar un miros neatrăgător pentru tine. Dacă te vei grăbi să te căsătoreşti cu ea, vor apărea probleme. Unul

din simţurile tale va dori tot timpul să divorţeze, în timp ce celălalt va dori să rămână căsătorit, şi astfel apare conflictul.

Iubirea adevărată nu apare decât atunci când toate cele cinci simţuri sunt în armonie, la fel ca o orchestră. Numai atunci devine iubirea eternă. Ea nu mai este o iubire de moment. Atunci când iubeşti cu adevărat o femeie, îţi plac sunetele pe care le scoate ea, atingerea ei, mirosul ei, felul în care păşeşte, maniera în care te priveşte. Pe scurt, o iubeşti în totalitate, iar această totalitate nu poate fi sesizată decât cu ajutorul tuturor celor cinci simţuri.

Din păcate, omul a devenit un animal foarte vizual. El nu permite celorlalte simţuri să aibă un cuvânt de spus. Nu face decât să admire proporţiile. În concursurile de frumuseţe pe care le organizează oamenii, mirosurile nu sunt apreciate. Această atitudine este stupidă! O femeie poate avea proporţiile cele mai frumoase din lume, dar să miroasă urât! Poate să fie foarte frumos proporţionată, dar să aibă o voce urâtă. Dacă sunetele pe care le produce sunt nemuzicale, ceva lipseşte; frumuseţea ei nu este completă. Un concurs de frumuseţe adevărat ar trebui să fie bazat pe toate cele cinci simţuri. De ce trebuie să domine ochii? Acest lucru pare extrem de dictatorial. Când un singur simţ îţi dictează întreaga viaţă, nu ai cum să fii fericit. În fiinţă ar trebui să existe democraţie; toate cele cinci simţuri ar trebui să aibă ceva de spus.

Atunci când îţi impui o disciplină exterioară, aceasta va ucide iubirea, căci orice disciplină impusă din afară te face insensibil. Acesta a fost mesajul permanent al lui Mahatma Gandhi. Acest lucru l-a făcut Adolf Hitler – el a impus unei

întregi naţiuni o disciplină exterioară. A reuşit atât de bine, încât oamenii au început să facă lucruri pe care nici măcar nu ar fi visat că le-ar putea face. Disciplina i-a prostit de tot; ei şi-au pierdut sensibilitatea. Au gazat milioane de evrei, iar cei care făceau acest lucru stăteau în faţa victimelor lor complet insensibili. Ce s-a întâmplat? Sensibilitatea lor a fost ucisă în faşă.

La fel se petrec lucrurile în orice armată din lume. Întregul antrenament militar nu este altceva decât impunerea unei discipline menite să reducă sensibilitatea şi inteligenţa unei persoane. Este imposibil să găseşti vreun militar inteligent. Dacă ar fi fost inteligent, de ce s-ar mai fi înrolat în armată? Chiar nu ar putea face altceva mai bun? Armata ar trebui să fie ultima opţiune între toate. Întregul antrenament militar nu este altceva decât o cultivare a insensibilităţii, a prostiei. „Stânga, dreapta, stânga, dreapta!", în fiecare dimineaţă, timp de 3-4 ore!

Odată, un profesor s-a înrolat în armată. Era un om foarte inteligent, aşa că, atunci când i s-a ordonat: „La stânga!", el a rămas nemişcat. Generalul l-a întrebat:

– De ce ai rămas nemişcat, când eu am ordonat: „La stânga!", şi toată lumea s-a conformat?

Profesorul i-a răspuns:

– Mai devreme sau mai târziu, ai să spui: „La dreapta!", aşa că se rost are? Toată lumea o să revină în poziţia iniţială, iar lucrul acesta se va repeta timp de câteva ore! Ce sens are toată această nebunie?

De ce trebuie să te întorci tot timpul „la stânga!" sau „la dreapta!"? Există un sens: în acest fel, soldatul este condiţionat. Lui nu i se mai permite să gândească. Nevoit să asculte aceleaşi comenzi, el îşi pierde treptat inteligenţa, aşa că, atunci când i se ordonă să ucidă, o va face fără milă. Actul de a ucide este la fel ca întoarcerea „la stânga sau la dreapta". El nu se mai întreabă: „Ce mi-a făcut acest om? De ce să-l ucid?" Nu face decât să execute ordinul primit. Devine un robot, un mecanism; nu mai este un om.

În India, cei mai buni soldaţi sunt sikh-ii şi punjabi-ii. De aceea, toată ţara crede că aceste două triburi sunt inferioare din punct de vedere mental. Cele două asocieri merg mână în mână. Dacă o rasă este foarte războinică, ea devine mai puţin inteligentă. Este normal să fie aşa, căci cele două calităţi nu pot fi asociate. Un om inteligent gândeşte înainte de a face ceva. În armată lucrurile stau invers: omul trebuie să acţioneze înainte de a gândi. Şi ce rost mai are să te gândeşti după ce ai acţionat? Acest lucru devine inutil.

Orice disciplină exterioară ucide sensibilitatea. Nu contează dacă eşti un soldat sau un sfânt. Ea ucide iubirea, căci aceasta nu reprezintă altceva decât o stare de armonie între cele cinci simţuri, la care se adaugă inteligenţa. Disciplina interioară nu intră însă în contradicţie cu iubirea. Dimpotrivă, atunci când este practicată, iubirea se naşte. Nu este însă vorba de iubirea pe care o cunoaşteţi voi. Iubirea voastră este orice altceva, dar nu iubire.

Limuzina a tras în faţa ospiciului şi din ea a ieşit un domn cu o figură aristocrată.

– Acesta este azilul de nebuni? l-a întrebat el pe portar.

– Da, domnule, i-a răspuns acesta.

– Primesc şi bolnavi care nu au trimitere medicală?

– Nu ştiu! De ce?

– Ei bine, mi-am recitit vechile scrisori de iubire şi... cred că am înnebunit.

Este suficient să îţi citeşti vechile scrisori de iubire pentru a te interna singur într-un azil de nebuni. Ceea ce voi numiţi iubire nu este decât o frenezie, o febră, un fel de nevroză biochimică. Cum ar putea fi iubire? Iubirea nu apare decât ca o umbră a meditaţiei. Atunci când devii extrem de lucid, în tine se naşte o calitate nouă – aceasta este iubirea. Aşa cum sunteţi acum, iubirea voastră nu înseamnă altceva decât gelozie, competitivitate, mânie, ură. Nu vă mai puteţi suporta singuri, aşa că simţiţi nevoia unei companii; când găsiţi pe cineva care să vă suporte, numiţi acest lucru iubire. Vă cramponaţi de altcineva, dar încercaţi să-l dominaţi, să-l manipulaţi. Faceţi politică, nu iubire. Nu-i de mirare că ajungeţi direct în iad, că vă simţiţi din ce în ce mai nefericiţi.

Cu ce vă ajută această aşa-zisă iubire? Nu faceţi decât să visaţi, la infinit. Visaţi că veţi trăi o poveste de iubire cum nu s-a mai văzut. Cât despre iubirile trecute, acestea vi se par un coşmar. Toate visele voastre se dovedesc a fi coşmaruri. Nu, aceasta nu este iubire. În caz contrar, întregul pământ ar fi un paradis terestru. Atâţia oameni care iubesc; o planetă plină de iubire... Părinţi plini de iubire, copii, fraţi, surori, soţi, prieteni, preoţi, politicieni – plini de iubire.... Priviţi însă în ochii oamenilor. Nu veţi vedea în ei decât suferinţă. Înseamnă că ceva nu este în regulă; probabil

că trăiesc o altă stare, căreia i-au spus iubire. Pe ambalaj scrie „iubire", dar în interiorul lui se află cu totul altceva: mânie, gelozie, posesivitate, ură, dominaţie, tot felul de lucruri urâte. Da, ambalajul este foarte frumos, ca un cadou de Crăciun. Dacă îl deschizi însă, nu descoperi decât iadul.

Eu nu vorbesc de acest fel de iubire. Atunci când pătrunzi în interiorul fiinţei tale apare o energie complet nouă. Este o energie atât de mare încât simţi nevoia să o împărtăşeşti. Iubirea nu este altceva decât *împărtăşirea* acestei energii. Nu simţi nevoia să primeşti iubire. Pentru prima oară în viaţa ta, dispui de o comoară nepreţuită, şi simţi nevoia să o împarţi cu alţii. Când simţi nevoia să fii iubit, suferinţa aşteaptă după colţ. Acest gen de iubire este iubirea unui cerşetor, şi un cerşetor nu poate fi fericit. Nu poţi simţi iubirea adevărată decât dacă pătrunzi în adâncurile fiinţei tale, descoperind aici rezervorul infinit de energie. Apare atunci nevoia de a dărui şi altora această energie. Te simţi chiar recunoscător pentru că aceştia o primesc. Aşa apare fericirea, iar iubirea devine celestă.

Nevoia ta s-a schimbat dramatic. Acum simţi nevoia de a dărui. În clipa de faţă, voi simţiţi nevoia de a primi, sunteţi nişte cerşetori. Când veţi cunoaşte acea iubire, veţi deveni nişte împăraţi. Disciplina interioară transformă omul într-un împărat.

Poate cineva să creadă în Tao, fără a interfera cu vieţile altora şi acceptând ceea ce există în prezent, în condiţiile în care este psihoterapeut? Care este maniera taoistă de a practica psihoterapia?

Întrebarea este extrem de interesantă.

Mai întâi de toate: *„Poate cineva să creadă în Tao?"*

Tao nu depinde de o credinţă. Nu poţi crede în el. Tao nu reprezintă un sistem de convingeri. Nu cere nimănui să „creadă". Asta fac celelalte religii. Tao renunţă la orice sistem de convingeri. El crede într-un singur lucru: în viaţă. Nu este vorba de o credinţă în concepte. Orice concept descrie un aspect sau altul al vieţii, dar nu este tot una cu ea. Adevărata credinţă este directă – o identificare *cu* viaţa, nu cu un concept intelectual *despre* viaţă. Credinţa religioasă obişnuită este foarte departe de viaţă. Cu cât ea este mai puternică, cu atât mai mare este obstacolul. Tao nu reprezintă o credinţă, nici o lipsă de credinţă, ci o renunţare la orice fel de convingeri. Atunci când renunţi la toate convingerile tale şi te raportezi direct la viaţă, când te afli în contact cu aceasta, în fiinţa ta se naşte un mare „da", o altfel de credinţă. Acest „da" transformă întreaga realitate.

Deci, răspunsul la prima întrebare este următorul: Tao nu reprezintă o credinţă. Nu vă raportaţi la el pe calea credinţei, căci nu veţi obţine decât o filozofie, o religie, o biserică, o dogmă, dar nu veţi cunoaşte niciodată viaţa. Viaţa este, pur şi simplu. Ea nu reprezintă o doctrină predicată de altcineva. Viaţa te înconjoară de pretutindeni, din interior şi din exterior. Dacă renunţi să o priveşti prin prisma cuvintelor, a conceptelor, ea începe să ţi se reveleze. Totul devine transparent, la fel de clar ca şi cristalul. Nu te mai simţi separat de ea. Cum poţi să crezi sau să nu crezi în ea? Pur şi simplu, eşti una cu ea. Aceasta este calea lui Tao: să devii una cu Tao.

În al doilea rând: *„Poate cineva să creadă în Tao, fără a interfera cu vieţile altora?"* Dacă renunţi să mai interferezi cu propria ta viaţă, ai renunţat practic să interferezi cu vieţile altora. În cazul în care continui să interferezi cu propria ta viaţă, nu poţi să nu te bagi şi în vieţile altora. Interferarea cu vieţile altora nu reprezintă decât o reflexie, o umbră a interferării cu propria ta viaţă. Renunţaţi să mai interferaţi cu propria viaţă şi veţi constata că orice interferare dispare, căci devine absurdă. Viaţa se îndreaptă întotdeauna în direcţia justă; ce rost are să te bagi peste ea?

Râul curge întotdeauna către ocean; ce rost are să îi schimbi cursul? Dacă îi schimbi cursul, îl ucizi. Îl transformi într-un canal. Nu mai este un râu, căci viaţa a dispărut din el. Nu mai este decât un prizonier. Poţi să-i direcţionezi cursul aşa cum doreşti, dar nu vei mai avea decât un cadavru, nu un organism viu. Un râu este viu; un canal este mort. Canalul nu este un râu, căci râul presupune o stare de libertate, o căutare, o respectare a naturii proprii. Lipsa orientării din afară reprezintă principala calitate a unui râu. Dacă ai înţeles că nu poţi creşte decât dacă nu mai interferezi cu propria ta viaţă, dacă nimeni nu mai interferează cu ea, cum te-ai mai putea băga în viaţa altcuiva?

Dar voi încercaţi tot timpul să vă controlaţi viaţa. Orice ideal despre cum ar trebui trăită ea reprezintă o interferenţă. „Aşa ar trebui" – aceasta este interferenţa. Dacă îţi propui să fii la fel ca Iisus, ca Buddha sau ca Lao Tse, să devii un om perfect, să urmezi un model sau altul, te vei opune sigur cursului natural al vieţii. Ţi-ai stabilit deja o direcţie, o hartă, un viitor pe care doreşti să-l atingi. Viitorul tău este deja

mort: l-ai transformat în trecut. El nu mai reprezintă ceva nou. Porţi astfel cu tine un cadavru. Ajungi să îţi controlezi cursul vieţii, convins că dacă te laşi în voia ei, te vei rătăci de la idealul propus. În realitate, viaţa nu conduce pe nimeni către rătăcire. Este imposibil ca ea să comită erori. Vă repet: este imposibil să vă rătăciţi, căci oriîncotro v-aţi îndrepta, destinaţia finală rămâne divinitatea. Sfinţi sau păcătoşi, cu toţii se îndreaptă către această destinaţie.

Dumnezeu nu poate fi evitat. Dacă îţi stabileşti însă un ideal, amâni întâlnirea cu el. Mai devreme sau mai târziu, Dumnezeu va pune stăpânire pe tine, dar tu poţi amâna acest moment. Îl poţi amâna chiar la infinit; ţi s-a dat această libertate. Orice ideal înseamnă să te împotriveşti propriei tale naturi.

Gurdjieff obişnuia să spună că toate religiile se împotrivesc lui Dumnezeu, şi avea dreptate. Toate religiile se împotrivesc lui Dumnezeu, căci au propriile lor ideologii, propriile idealuri. Viaţa nu are nevoie de nici o ideologie, de nici un ideal. Omul ar trebui să trăiască simplu, să-i permită lui Dumnezeu să facă tot ceea ce doreşte. Dacă doreşte să fii într-un anume fel, bine. Dacă doreşte să fii altfel, tot bine. Vie împărăţia lui, facă-se voia lui. Aceasta este perspectiva taoistă. Numai atunci dispare orice interferenţă. Atunci când dispar idealurile, dispare şi interferenţa. Dacă ajungi să te bucuri de libertatea de a nu avea nici un ideal, cum ai mai putea interfera cu viaţa altor persoane?

Voi vă băgaţi în vieţile copiilor voştri, a soţilor sau soţiilor voastre, a fraţilor, a prietenilor, a tuturor celor pe

care îi iubiţi. Sunteţi convinşi că astfel îi veţi ajuta. În realitate, nu faceţi decât să îi schilodiţi! Adepţii zen au găsit pentru această interferenţă o metaforă foarte reuşită: „Este ca şi cum ai încerca să îi pui unui şarpe pantofi în picioare!" Vă străduiţi, faceţi mari eforturi, doriţi din răsputeri să îi ajutaţi pe cei din jur... Vă gândiţi tot timpul: „Cum va merge şarpele fără pantofi? Drumul este greu, sunt pietre, spini. Viaţa este plină de spini. De aceea, trebuie să-l ajutăm pe şarpe – încălţându-l". În realitate, nu faceţi decât să ucideţi şarpele!

Orice efort de a îmbunătăţi viaţa este o tentativă de a încălţa un şarpe. Cine încearcă să îşi îmbunătăţească propria viaţă, va încerca să le-o îmbunătăţească şi celor din jur. Boala se răspândeşte astfel ca o epidemie. Dacă veţi renunţa să vă mai îmbunătăţiţi propria viaţă, dacă o veţi accepta aşa cum este, necondiţionat, fără să vă plângeţi, dacă veţi începe să vă iubiţi aşa cum sunteţi, orice interferenţă va dispărea.

În al treilea rând: *„...şi acceptând ceea ce există în prezent, în condiţiile în care este psihoterapeut?"* Da, va putea continua să fie psihoterapeut, dar într-un alt fel, nu în maniera freudiană. Ce înseamnă să fii un psihoterapeut adevărat? Să îi accepţi celuilalt libertatea de a fi, să te limitezi la a fi o simplă prezenţă în viaţa lui, o lumină, o bucurie. Nu trebuie să faci efortul de a-ţi schimba pacientul; şi totuşi, el se va schimba. Nu trebuie să faci efortul de a-l aduce la normalitate, de a-l adapta la această societate nevrotică. Nu trebuie să încerci să faci nimic pentru el. Tot ce trebuie să faci este să rămâi o prezenţă în viaţa lui, un agent catalizator. Este suficient să-l iubeşti, să îţi împărtăşeşti energia cu el, să

îţi reverşi energia asupra lui. Reţineţi: adevărata terapie este *iubirea*. Restul este mai puţin important.

În realitate, lumea este plină de pacienţi ai psihoterapeuţilor tocmai pentru că nu i-a iubit nimeni. De aceea au luat-o razna. Ei au pierdut contactul cu centrul, căci nu poţi deveni centrat în sine decât cu ajutorul iubirii. Nu boala lor este adevărata problemă, ci faptul că nu s-au simţit niciodată iubiţi, că nu au trăit într-un mediu plin de iubire. De aceea, terapia taoistă constă în dăruirea propriei iubiri, în împărtăşirea propriei înţelegeri. Un taoist va permite energiei sale să intre în comuniune cu cea a bolnavului, dar nu va interfera în nici un fel cu convingerile acestuia.

Vindecarea se produce astfel într-un mod natural, nu prin efortul psihoterapeutului sau al pacientului, ci dimpotrivă, prin inactivitate, printr-o pasivitate deplină. Nu aţi remarcat niciodată? Sunt momente când vă simţiţi bolnavi şi chemaţi doctorul. Este suficient ca acesta să intre în cameră pentru a vă simţi deja ceva mai bine. Nu v-a dat încă nici un fel de medicament, dar simpla lui prezenţă liniştitoare este suficientă pentru a vă vindeca. Chiar dacă nu face altceva decât să vă pună mâna pe frunte, să vă ia temperatura sau pulsul, este suficient pentru a simţi o schimbare în bine. Şi doar nu v-a făcut nimic: nici măcar nu v-a pus diagnosticul, necum să vă dea un tratament. Dacă medicul este un om plin de iubire, simpla lui prezenţă este suficientă pentru ca 50% din boală să dispară. În rest, el trebuie să facă ceva, căci nu ştie că nu omul vindecă, ci natura. Omul nu poate fi decât un canal prin care trece energia vindecătoare. De aceea se produce vindecarea. Este suficient ca 3-4 persoane

să se aşeze în jurul unui om bolnav, pline de iubire, să se ţină de mâini, să rostească o rugăciune, pentru ca miracolul să se producă. Ce se petrece de fapt? Prin iubirea lor, aceste persoane devin vehicule prin care trece energia lui Tao.

Orice om poate fi un terapeut. Tao nu se împotriveşte vreunei terapii, de orice fel ar fi ea, dar aceasta va avea o altfel de calitate. Va fi un fel de *wu wei*, o acţiune prin inacţiune. Nu va fi o forţă agresivă, ci una pasivă. Nu îl va forţa pe pacient să se vindece, ci îl va convinge. Este un act de seducere. Terapeutul trebuie să fie centrat, liber, plin de iubire. Prezenţa lui, lumina lui –va ajuta energia pacientului să iasă la suprafaţă şi să vindece dezechilibrul. Ea a existat întotdeauna, dar bolnavul a pierdut contactul cu ea.

În templele zen, adepţii vindecă inclusiv nebuni. De fapt, ei nu fac nimic. Doar îi îngrijesc. Atunci când călugării se roagă, nebunul este aşezat în mijlocul lor. Nici măcar nu se roagă pentru el. Meditează la fel ca de obicei, îşi cântă incantaţiile, iar nebunul stă în mijlocul lor. Să stai în mijlocul a o sută de călugări care cântă, să te scalzi în acea vibraţie puternică, să asculţi acea incantaţie minunată, să te pătrunzi de atmosfera specifică unei comunităţi zen, de tăcerea care domneşte acolo... Cum să nu te vindeci? Călugării nici măcar nu-i spun"pacient", căci ar însemna să îşi condiţioneze minţile că este bolnav. Aceasta este deja o autosugestie, şi este foarte periculoasă. Nu îl numesc pacient. Îl consideră doar un om care are nevoie de meditaţie, de relaxare, nu că ar fi bolnav sau nebun... Nici vorbă!

Însăşi ideea că ai putea fi nebun conduce la fixaţie. „Sunt nebun!" Dacă îţi repeţi la nesfârşit acest lucru şi dacă

te străduieşti din greu să nu mai fii nebun, este greu să nu te dezechilibrezi. Hipnotizatorii au descoperit o lege pe care au numit-o „efectul inversat". Dacă încerci din greu să nu mai fi nebun, ai toate şansele să înnebuneşti cu adevărat. Nu aveţi decât să încercaţi. Încercaţi timp de şapte zile să nu fiţi nebuni, să rămâneţi conştienţi de faptul că „nu sunteţi nebuni", să vă supravegheaţi fiecare act. Vă asigur că în şapte zile veţi înnebuni cu adevărat! Repetarea continuă creează un efect invers. De aceea, călugării zen consideră că pacientul nu are nevoie decât de relaxare. Ei pornesc de la premisa că acesta a stat prea mult timp în mijlocul lumii şi a devenit tensionat sau obosit, dar nimic mai mult. Nu îl judecă în nici un fel. Nu simt pentru el decât compasiune. Omul nu este spitalizat, ci trimis la mănăstire.

În vremurile de demult, templele funcţionau inclusiv pe post de sanatorii terapeutice. De altfel, ele reprezintă locurile ideale pentru orice terapie, căci însuşi conceptul este diferit. Acolo nu eşti considerat un pacient, nu te simţi spitalizat, nu eşti aşezat pe canapeaua psihoterapeutului. Pur şi simplu, te duci la templu pentru a-ţi reînnoi contactul cu existenţa. Existenţa este unica sursă a vindecării.

Da, poţi fi un psihoterapeut taoist. De fapt, numai un taoist poate fi un psihoterapeut autentic. El nu va acţiona însă, ci va fi un vehicul, un mediu.

După părerea mea, pericolul de a vorbi despre taoism constă în faptul că o sumedenie de oameni leneşi şi iresponsabili îşi pot raţionaliza astfel obiceiurile proaste

considerând că sunt nişte taoişti inactivi. Te rog să clarifici diferenţa dintre un taoist şi un indolent leneş.

Mai întâi de toate, există două pericole despre care v-am vorbit deja: unul este cel al egoismului, iar celălalt cel al letargiei, sau al lenei. De altfel, dacă este să cazi într-o capcană, cea a lenei este întotdeauna mai convenabilă decât cea a egoismului. Este mai periculoasă, căci omul leneş nu face niciodată ceva greşit. Ce-i drept, nu face nici ceva bun, dar cel puţin nu face ceva rău. Este prea leneş pentru a omorî pe cineva, pentru a tortura, pentru a crea lagăre de concentrare, pentru a se duce la război. „Ce rost are? se întreabă el, când pot să stau liniştit, fără să fac nimic?" Omul leneş nu este un pericol pentru societate. Singurul lucru care îi lipseşte este creşterea spirituală, dar cel puţin nu interferează cu creşterea altor persoane. Cei mai perverşi oameni din această lume sunt făcătorii de bine, oamenii bine intenţionaţi, dar leneşul nu face parte din această categorie. El este aproape întotdeauna absent. Aţi auzit vreodată un om leneş făcând ceva rău?

Adevăratele probleme pentru societate provin de la oamenii egoişti. Aşa ar fi trebuit pusă întrebarea. Nu vă faceţi probleme în legătură cu leneşii; lăsaţi-i în pace, căci nu fac nimic rău. Adevăratele probleme le fac cei egoişti, cei care doresc să fie spirituali, speciali, să atingă puteri spirituale, cei care doresc să facă ceva pentru această lume. Aici se află adevăratul pericol. Dacă preferaţi să mergeţi pe calea greşită, alegeţi cel puţin lenea. Dacă doriţi să evitaţi această cale, evitaţi ambele capcane.

Lenea nu diferă prea mult de o răceală banală. Egoul

este ca şi cancerul. Desigur, este preferabil să nu fii deloc bolnav, dar dacă ar fi să alegeţi între răceală şi cancer, răceala este de preferat, căci ea nu ucide pe nimeni. Nu alegeţi niciodată cancerul... Din păcate, este mult mai uşor de ales această boală.

Cea care mi-a trimis bileţelul spune: *„Pericolul de a vorbi despre taoism constă în faptul că o sumedenie de oameni leneşi şi iresponsabili...".*

Mai întâi de toate, trebuie precizat că atunci când îţi faci probleme în legătură cu alţii ai căzut deja în capcana egoului. Cine eşti tu să îi condamni sau să îi critici pe alţii? La urma urmei, este viaţa lor. Dacă simt dorinţa să lenevească, de ce te bagi? Persoana care mi-a trimis bileţelul se simte îngrijorată pentru alţii; acesta este deja un lucru periculos. De fapt, ea îi condamnă deja: *„Pericolul de a vorbi despre taoism constă în faptul că o sumedenie de oameni leneşi şi iresponsabili îşi pot raţionaliza astfel obiceiurile proaste considerând că sunt nişte taoişti inactivi".* Cine sunteţi dumneavoastră pentru a afirma că obiceiurile lor sunt proaste?

Lenea este un obicei mai bun decât obsesia faţă de activitate. Atunci când eşti obsedat de activitate, eşti deja puţin nebun. Un om leneş poate fi sănătos. Bănuiesc că dacă cea care mi-a trimis bileţelul s-ar întâlni cu Lao Tse, l-ar considera un leneş. Aşa par din exterior taoiştii. Dacă persoana l-ar întâlni pe Diogene, l-ar considera leneş. Dacă l-ar întâlni pe Buddha, l-ar considera leneş. Să stai tot timpul sub arborele bodhi... „Ce faci acolo? Ai putea să deschizi o şcoală şi să-i înveţi pe copii, sau să ajuţi la vindecarea bolnavilor într-un spital. Atâţia oameni mor de foame în

această lume... De ce stai degeaba sub arborele bodhi?"

Dacă persoana care mi-a trimis bileţelul l-ar întâlni pe Buddha, s-ar repezi asupra lui, trimiţându-l să facă ceva: „De ce stai degeaba, meditând? Ţi se pare că trăim vremuri de meditat? Sunt acestea vremuri să stai tăcut şi să te bucuri de beatitudinea ta? Mie mi se pare egoism curat!" Aici este adevăratul pericol, în această atitudine de condamnare: „Eu sunt mai bun decât voi, oameni leneşi ce sunteţi!" De altfel, persoana mi-a tot trimis bileţele în fiecare zi, dar până acum am preferat să nu răspund la ele. Îmi tot spune că aceşti oameni sunt hippy, sunt inutili pentru societate...

Este o persoană de sex feminin, pe care o cunosc. Se află de multă vreme în căutarea unui iubit, pe care nu îl găseşte însă... Şi-ar dori pe cineva „potrivit", dar nimeni nu i se pare potrivit aici. Toţi sunt „hippy şi yuppy", iar ea ar dori pe cineva serios. Odată, mi-a scris o scrisoare în care mi-a spus: „Caut pe cineva cu o situaţie bună, cu un cont bancar solid, un gentleman, un om elevat, cu prestigiu şi respectabilitate. Din păcate, toţi aceşti oameni sunt nişte vagabonzi, nişte golani...". I-ar fi refuzat cu siguranţă pe Buddha şi pe Lao Tse, care nu ar fi fost „potriviţi" pentru ea. Îmi scrie despre „aceşti oameni cu laţe pe cap!"; cu cât dezgust îmi scrie! Din cauza acestui dezgust a devenit ea însăşi o persoană dezgustătoare, şi sunt convins că nu îşi va găsi niciodată pe nimeni. De un an de zile se află în căutarea unui bărbat. La început l-a căutat în America, apoi s-a dus în Israel. Nu a găsit pe nimeni! Nici nu va găsi vreodată, oriunde ar căuta! Chiar dacă s-ar duce în cer, Dumnezeu i s-ar părea un golan... Are o atitudine de condamnare atât

de puternică încât nu ar putea iubi niciodată o simplă fiinţă umană.

Da, oamenii fac greşeli, au limite, dar toată lumea le are. Dacă doreşti să iubeşti un bărbat, trebuie să-l iubeşti aşa cum este, cu limitele sale. Nu vei găsi nicăieri un om perfect. Perfecţiunea nu există. Existenţa nu permite apariţia perfecţiunii, căci aceasta este monotonă. Gândiţi-vă ce ar însemna să trăieşti alături de un om perfect: după 24 de ore te-ai sinucide. Cum poţi să trăieşti alături de un om perfect? Ar fi ca şi cum ai încerca să trăieşti alături de o statuie din marmură. În clipa în care a devenit perfect, omul a murit. Un om viu nu este niciodată perfect, iar învăţătura nu se referă niciodată la perfecţiune, ci la totalitate.

Fiţi cât mai totali, dar nu uitaţi care este diferenţa. Idealul perfecţiunii afirmă ceva: „Fii aşa – nu fi mânios, nu fi gelos, nu fi posesiv, nu greşi". Idealul totalităţii înseamnă cu totul altceva: dacă eşti mânios, fii mânios în totalitate. Dacă iubeşti, iubeşte cu toată fiinţa ta. Dacă eşti trist, fii trist până la capăt. Poţi face orice, dar nu fi parţial. În acest fel, vei cunoaşte frumuseţea.

Un om total este frumos. Un om perfect este mort.

Eu nu încerc să fac din voi nişte *mahatma*-şi. M-am săturat de *mahatma*-şi! Destul rău au făcut aceştia lumii. Avem nevoie de oameni frumoşi, vii, autentici. Desigur, se vor întrista şi aceştia, dar ce este rău în a fi trist? Se vor înfuria şi ei din când în când, dar ce este rău în asta? Aceste stări nu arată decât că eşti viu, că nu ai murit, că nu eşti din lemn. Uneori te cerţi, alteori te împaci. Este la fel ca cerul: uneori este acoperit de nori, alteori devine însorit şi

senin. Avem nevoie de toate anotimpurile, nu numai de vară. Omul autentic include în fiinţa sa toate stările posibile, dar le trăieşte pe deplin conştient. Aceasta este singura diferenţă, dar este suficientă pentru a face din oricine un om frumos. Cea care mi-a trimis întrebarea nu caută însă un om frumos, ci unul perfect.

Am auzit o poveste...

Un bărbat a călătorit prin toată lumea în căutarea femeii perfecte. Dorea să se căsătorească, dar nu putea accepta pe cineva imperfect. Nu îşi dorea nimic mai puţin decât o femeie perfectă. Şi-a risipit astfel întreaga viaţă, dar nu a putut găsi o femeie perfectă. De aceea, s-a întors acasă, dezamăgit. Atunci, un prieten i-a spus:

– Ai 70 de ani şi ai căutat întreaga viaţă... Cum se face că nu ai găsit nici măcar o singură femeie perfectă?

– Ba da, am găsit odată o femeie care era perfectă, i-a răspuns acesta.

– Şi ce s-a întâmplat? l-a întrebat prietenul.

Omul s-a întristat.

– Nu s-a întâmplat nimic, căci şi femeia respectivă era în căutarea bărbatului perfect!

Reţineţi: idealul perfecţiunii este un ideal egoist.

Ronald Coleman i-a spus lui Herb Stein povestea unui şarlatan de la Hollywood. Acesta vorbea cu un accent de Oxford fals, le arăta tuturor tot felul de acte false, şi ce-i mai

rău, a emis o sumedenie de cecuri fără acoperire. Când nu a mai reuşit să păcălească pe nimeni, s-a decis să se sinucidă. S-a dus în Santa Fe şi s-a aşezat pe marginea unei şine de cale ferată. A început să fumeze calm un pachet de ţigări din import, în timp ce trenurile treceau unul după altul pe lângă el. Un vagabond care îl privea i-a spus:

– Dacă tot vrei s-o faci, de ce nu o faci?

– Nu fi trivial, i-a răspuns omul. Unul ca mine aşteaptă întotdeauna Intercity-ul.

Chiar dacă vrea să se sinucidă, omul egoist aşteaptă întotdeauna Intercity-ul. El nu suportă ideea să se arunce sub roţile unui tren obişnuit.

Căsătoria este la fel ca o sinucidere – o poţi comite oriunde. Nu mai aşteptaţi Intercity-ul. Această femeie caută pretutindeni, dar nu îşi poate găsi un bărbat pe care să-l iubească, căci condamnă pe toată lumea.

Te rog să clarifici diferenţa dintre un taoist şi un indolent leneş.

Nu este o diferenţă foarte clară. Atât cât există, este o diferenţă lăuntrică, imposibil de judecat din exterior. Priviţi-mă pe mine. Şi eu sunt o persoană leneşă. M-aţi văzut făcând vreodată ceva? Este foarte greu să-ţi dai seama privind din exterior. De altfel, eu ador persoanele leneşe, fie ele taoiste sau nu... îmi plac leneşii pentru că printre ei nu vei găsi niciodată un Adolf Hitler, un Gingis Han sau un Timur Lenk. Îşi trăiesc viaţa în tăcere şi dispar, fără să lase vreo urmă în istorie, fără să contamineze în vreun fel umanitatea.

Ei nu poluează niciodată conştiinţa colectivă. Sunt aici, dar parcă n-ar fi. Dacă eşti simultan leneş şi conştient, ai devenit un taoist... Asta nu înseamnă că trebuie să fii neapărat inactiv. Înseamnă doar o dispariţie a obsesiei faţă de activitate. Înseamnă să devii capabil inclusiv de inacţiune.

Cineva l-a întrebat pe unul din discipolii unui maestru zen:

– Ce miracole poate face maestrul tău?

– Tu eşti adeptul cuiva? i-a răspuns tot printr-o întrebare discipolul.

– Da. Sunt adeptul unui maestru care poate face mari miracole, i-a răspuns acesta. Odată, eu mă aflam pe malul unui râu, iar el pe malul celălalt. „Vreau să scriu ceva în jurnalul tău", mi-a strigat el. Deşi ne aflam la aproape un kilometru distanţă, a început să scrie, iar scrisul s-a imprimat în jurnalul meu. Am asistat personal la acest miracol şi am jurnalul la mine. Dacă doreşti, poţi să te convingi singur.

Discipolul celuilalt maestru a început să râdă şi i-a spus:

– Maestrul meu poate face miracole mai mari ca acesta.

– Ce miracole?

– Maestrul meu poate face mari miracole, dar este atât de capabil, încât poate chiar *să nu le facă.*

Să fii capabil să nu faci un miracol – sesizaţi frumuseţea acestor cuvinte. Era capabil să le facă, dar şi *să nu le facă.*

Un taoist nu face decât ceea ce este absolut necesar. Viaţa lui este aproape la fel ca o telegramă. Atunci când vrei

să trimiţi un mesaj telegrafic nu scrii o scrisoare foarte lungă. Tai din cuvinte, până când ajungi la 9 sau 10. Dacă îţi propui să scrii o scrisoare, nu te vei limita niciodată la 9-10 cuvinte. Nu aţi observat însă? O telegramă este întotdeauna mai expresivă decât o scrisoare. Ea spune foarte multe lucruri în numai câteva cuvinte, căci nu include nimic din ceea ce nu este necesar.

Un taoist este la fel ca o telegramă. El renunţă la tot ce este obsesiv, nenecesar, excesiv. Nu face decât ceea ce este absolut necesar. În realitate, ceea ce este absolut necesar este atât de puţin încât un taoist va părea întotdeauna leneş.

Reţineţi însă: eu nu fac apologia lenei. Nu fac decât să condamn atitudinea egoistă. În comparaţie cu egoul, prefer lenea, dar nu o prefer în sine. De fapt, inactivitatea ar trebui să fie dublată de luciditate. În acest fel, omul transcende deopotrivă activitatea şi lenea. El nu mai este nici activ, nici inactiv. Devine centrat. Face tot ceea ce este absolut necesar, dar nu face nimic din ceea ce nu este necesar. Nu se poate spune despre el nici că acţionează, nici că nu acţionează. Atenţia lui nu mai este focalizată asupra acţiunii, ci asupra conştiinţei.

De aceea, vă rog să nu interpretaţi cuvintele mele în sensul că aş cultiva lenea. A fi cu adevărat leneş nu înseamnă a fi inactiv, ci a fi plin de energie, ca un fel de rezervor. Un taoist pare leneş în raport cu lumea exterioară, dar în interior este extrem de dinamic, nu este deloc inert.

În interior, un taoist devine la fel ca un râu: el curge continuu către ocean. Renunţă la o sumedenie de activităţi

exterioare, pentru simplul motiv că acestea reprezintă scurgeri de energie nenecesare. Doresc să evitaţi pericolul interpretării greşite a cuvintelor mele. Acest pericol există în permanenţă, orice aş zice. Dacă vă spun: „Fiţi activi", există pericolul să cădeţi în capcana egoismului. Dacă vă spun: „Fiţi inactivi", există pericolul să cădeţi în capcana inerţiei. Mintea omului este foarte vicleană. Ea interpretează întotdeauna lucrurile aşa cum îi convine. Îşi apără părerile din toate puterile, găsind pretexte, argumente, tot felul de trucuri. De fapt, ea nu doreşte să se schimbe, ci să rămână aşa cum este. Dacă are obsesia activităţii, doreşte să rămână activă. Dacă este leneşă, doreşte să rămână leneşă. De aceea, nu vă lăsaţi păcăliţi de aceste mecanisme de apărare mentale.

Bărbatul a năvălit în cameră, a tras-o de păr pe nevastă-sa de pe genunchii străinului şi a întrebat furios:

– Cum se face că o găsesc pe nevastă-mea sărutându-se cu tine?

– Nu ştiu, i-a răspuns cu inocenţă străinul. Poate că ai venit prea devreme acasă?

Oamenii găsesc întotdeauna motive. Nu vă pierdeţi luciditatea, dar fiţi lucizi în primul rând în ceea ce vă priveşte, nu în ceea ce îi priveşte pe alţii. Cultivaţi această atitudine: nu vă preocupaţi de ceea ce fac alţii. Viaţa lor le aparţine. Dacă ei decid să trăiască într-un anume fel, este dreptul lor. Ce drept aveţi voi să vă băgaţi, fie şi printr-o simplă opinie? Chiar dacă aveţi o simplă opinie, înseamnă că sunteţi pregătiţi să interferaţi, să vă băgaţi nasul unde nu vă fierbe oala. De fapt, vi l-aţi şi băgat deja.

Omul religios este cel care își trăiește viața exact așa cum dorește, care încearcă să trăiască la maxim, cât mai total, cât mai lucid cu putință. El nu se bagă în viața nimănui. Nu își permite nici măcar să cultive opinii în legătură cu viața altora.

Nu ați remarcat? Dacă treci pe lângă cineva și ai o anumită opinie în legătură cu el, fața ta se schimbă; privirea, atitudinea, mersul tău se schimbă. Întreaga ta ființă transmite un mesaj de condamnare, sau de dezgust...

A fi cu adevărat religios înseamnă a nu interfera cu viața nimănui. Lăsați-i pe oameni să fie liberi, căci libertatea este dreptul lor prin naștere.

Într-o anumită perioadă a vieții mele, am locuit la unul din profesorii mei. Deși eram studentul lui, acesta mă respecta foarte mult. Era un om profund și religios, dar era alcoolic. Cât timp am locuit la el, îi era teamă să bea de față cu mine. Mi-am dat seama că este agitat, așa că a doua zi i-am spus:

– Văd că te preocupă ceva. Dacă nu te vei relaxa, voi pleca imediat din casa ta și mă voi duce la hotel. Haide, spune-mi despre ce este vorba, căci văd că prezența mea te tulbură.

Mi-a răspuns:

– Dacă tot ai ridicat problema, îți voi spune. Obișnuiesc să beau. Ori de câte ori ajung acasă, beau după pofta inimii, după care mă culc. Acum, că ești în casa mea, nu îndrăznesc să beau în fața ta, și de aici apar toate necazurile. Nu doresc să mă abțin de la băutură, dar nici să beau în fața ta.

Am râs și i-am spus:

– Ce prostie! Ce legătură are dorința ta de a bea cu mine? Doar nu intenționezi să mă obligi să beau și eu?

– Nici vorbă!

– Atunci, problema s-a rezolvat. Nu ai decât să bei, iar eu îți voi ține companie. Eu nu voi bea alcool, dar poți să mă servești cu o Coca-cola sau cu o Fanta. În acest fel, îți voi ține companie. Îți voi umple chiar eu paharul.

Nu-i venea să-și creadă urechilor. Inițial, a crezut că îl iau peste picior. Când i-am umplut însă paharul, a început să plângă. Mi-a spus:

– Nu aș fi crezut niciodată că nu vei avea o opinie în legătură cu acest lucru. Te-am privit cu atenție, dar nu pari să-ți fi format nici o opinie cu faptul că beau, cu comportamentul meu.

I-am răspuns:

– Ar fi o prostie să-mi formez o opinie în legătură cu tine. Cine sunt eu să te judec pe tine? Viața ta îți aparține. Dacă vrei să bei, bei.

Orice opinie în legătură cu altcineva înseamnă dorința de a-l manipula, de a-l controla într-un fel sau altul. Asta fac politicienii. Un om religios nu ar trebui să interfereze cu viața nimănui.

De ce se agață oamenii de ceea ce cunosc și de ce le este teamă de nou?

Există o explicație cât se poate de naturală. Într-un mediu pe care îl cunosc, oamenii se simt eficienți; într-un mediu nou, ei se simt stânjeniți. Într-un mediu familiar, ei

ştiu ce au de făcut. Într-un mediu nefamiliar, îşi dau seama că trebuie să o ia de la zero. Se simt ignoranţi. Când ai făcut ceva de nenumărate ori, îl poţi face cu ochii închişi; nu mai trebuie să fii lucid. Într-un mediu absolut nou trebuie să fii tot timpul atent, conştient; în caz contrar, poţi da greş.

Nu aţi observat până acum? Atunci când înveţi să conduci maşina, eşti foarte atent. După ce ai învăţat, nici nu te mai gândeşti la acest lucru. Cânţi un cântec, asculţi muzică la radio, vorbeşti cu un prieten sau te gândeşti la o mie şi unul de lucruri, în timp ce conduci mecanic, la fel ca un robot. Obişnuinţa devine mecanică. De aceea, ori de câte ori apare un fenomen nou, în inima omului se naşte teama. Copiii nu cunosc acest sentiment. De aceea, ei învaţă foarte uşor. Cu cât se maturizează mai tare, cu atât mai mică devine capacitatea de a învăţa. Este foarte greu să mai dresezi un câine bătrân. El va repeta la infinit ceea ce cunoaşte deja, dar va refuza să mai înveţe ceva nou.

Am auzit o poveste...

Un diplomat nu cunoştea limba engleză. Când a sunat pentru pauza de masă, el s-a dus în restaurantul din clădirea Naţiunilor Unite şi s-a aşezat la coadă. L-a auzit pe cel dinaintea lui comandând plăcintă cu mere şi cafea. De aceea, a comandat şi el acelaşi lucru. În cele două săptămâni care au urmat, el a continuat să comande plăcintă cu mere şi cafea. În cele din urmă, s-a gândit să mai încerce şi altceva. De aceea, a ascultat cu atenţie în timp ce un client comanda un sandvici cu şuncă.

– Un sandvici cu şuncă, a repetat el în faţa casierei.

– Crudă sau prăjită? l-a întrebat aceasta.

– Un sandvici cu şuncă, a spus el din nou.

– Crudă sau prăjită?

– Un sandvici cu şuncă.

Casiera s-a enervat:

– Ascultă, omule, a ţipat ea. Cum vrei şunca, crudă sau prăjită?

– Plăcintă cu mere şi cafea, a răspuns el.

De ce să-ţi pierzi timpul încercând să înveţi ceva nou? Poate fi chiar periculos. De aceea, oamenii preferă să se agaţe de vechile lor obişnuinţe. În realitate, aceasta nu este viaţă. Ei nu trăiesc decât în aparenţă.

Viaţa nu este autentică decât atunci când experimentezi ceva nou. Învăţaţi tot timpul. Nu deveniţi cunoscători. Rămâneţi deschişi. Păstraţi-vă ignoranţa. Aruncaţi cunoştinţele acumulate. Eliberaţi-vă în fiecare moment de ceea ce ştiţi deja. Redeveniţi la fel de inocenţi ca şi copiii. Numai în acest fel veţi redescoperi viaţa.

POSTFAŢĂ

Taoismul crede în filozofia abandonării. El afirmă că nu trebuie să te opui curentului, ci doar să te laşi în voia lui. Oriunde te duce râul este foarte bine, căci în final acesta ajunge întotdeauna la marele ocean. De aceea, nu trebuie să-ţi faci probleme, căci vei ajunge inevitabil la ocean. Nu ai de ce să-ţi faci griji.

Taoismul nu este o religie organizată. Nici nu ar avea cum să fie. El reprezintă o religie organică, dar nu una organizată. Nu poţi fi un taoist decât trăind o viaţă autentică, spontană. Pentru asta, îţi trebuie curajul de a te arunca în necunoscut, pe cont propriu, fără a te sprijini de altcineva. Trebuie să pătrunzi în întuneric, fără a şti dacă vei ajunge undeva sau dacă te vei rătăci. Nu poţi descoperi calea decât mergând la risc, trăind o aventură.

Tao nu respectă societatea, ci individul. El nu respectă mulţimea, ci unicitatea. Respectă libertatea, dar nu şi conformismul. Tao nu are o tradiţie. Calea lui înseamnă revolta supremă.

În această lucrare, Osho comentează cinci parabole taoiste (atribuite lui Lieh Tse), interpretând dintr-o perspectivă nouă, contemporană, străvechea înţelepciune taoistă. Lieh Tse a fost un mare maestru taoist, care a trăit în

secolul IV î. Ch. Criticile lui subtile la adresa lui Confucius îi permit cititorului să exploreze contrastul dintre raţiune şi irațional, între elementul masculin şi cel feminin, între factorul structurant şi spontaneitate.

În parabola intitulată *Cine este cu adevărat fericit?*, Lieh Tse se foloseşte de descoperirea unui craniu vechi pe marginea drumului pentru a analiza chestiunea nemuririi şi maniera în care se naşte suferinţa din cauza egoului.

În parabola *Un om care ştie să se consoleze singur,* autorul priveşte dincolo de aparenta veselie a unui călugăr şi se întreabă dacă există o fericire durabilă, care să reziste în faţa tuturor greutăţilor vieţii.

Parabola *Nici un regret* analizează diferenţa dintre cunoaşterea acumulată din exterior şi cea care se naşte în interiorul fiinţei.

Parabola *Cei vii nu se odihnesc niciodată* porneşte de la dialogul dintre un discipol obosit şi maestrul său. Autorul îşi propune să demonstreze aici limitele filozofiei şi consecinţele periculoase ale vieţii trăite de dragul unui ideal proiectat în viitor.

În parabola *Este mai bine să rămâi liniştit, este mai bine să fii gol*, autorul analizează diferenţele care există între calea voinţei sau via affirmativa, specifică iudaismului, creştinismului şi Islamului, şi calea misticului, sau via negativa, specifică budismului sau taoismului.

Un ultim capitol include întrebări şi răspunsuri. Osho descrie aici maniera în care poate fi aplicată cunoaşterea taoistă în viaţa de zi cu zi.

DATE DESPRE AUTOR

Învăţăturile lui Osho sfidează încercarea de a le include într-o categorie, ele acoperind totul de la căutarea individuală a sensului vieţii până la problemele sociale şi politice cele mai urgente cu care se confruntă societatea de azi. Cărţile sale nu au fost scrise de el, ci reprezintă transcrierea înregistrărilor video şi audio ale discursurilor la care au asistat, de-a lungul a 35 de ani, oameni veniţi din toată lumea. Osho a fost descris de Sunday Times din Londra ca fiind unul dintre „Cei 1000 care au făurit secolul XX", iar de către autorul american Tom Robbins ca fiind „omul cel mai periculos de la Isus Christos încoace".

Osho însuşi a spus că ceea ce face el ajută la crearea condiţiilor naşterii unui nou tip de fiinţă umană. Adesea a caracterizat această fiinţă umană nouă ca „Zorba Buddha" – o fiinţă capabilă să se bucure atât de plăcerile pământeşti ale unui Zorba Grecul, cât şi de seninătatea tăcută a unui Gautama Buddha. Elementul comun care se regăseşte în toate lucrările lui Osho este o viziune cuprinzătoare ce incorporează atât înţelepciunea atemporală a orientului cât şi cele mai avansate descoperiri ale ştiinţei şi tehnologiei occidentale.

Osho este de asemenea cunoscut pentru contribuţia revoluţionară adusă ştiinţei transformării interioare, printr-o abordare a meditaţiei care ţine cont de ritmul accelerat al vieţii contemporane. „Meditaţiile active" create de el au ca efect mai întâi eliberarea stresului acumulat de corp şi de minte, pentru a facilita intrarea într-o stare de meditaţie relaxată şi fără gânduri.

Sunt disponibile şi două lucrări autobiografice ale autorului: Autobiography of a Spiritually Incorrect Mystic (Autobiografia unui mistic nonconformist, apărută la Editura Mix) şi Glimpses of a Golden Chidhood (Amintiri dintr-o copilarie de aur, apărută la Editura Mix).

Pentru mai multe informaţii vizitaţi: www.OSHO.com un website cuprinzător, în mai multe limbi, care include o revistă, cărţi de OSHO, discursuri ale lui OSHO în format video şi audio, Biblioteca OSHO cu arhiva scrisă în limba engleză şi în limba hindusă şi informaţii detaliate despre meditaţiile oferite de OSHO. Veţi găsi, de asemenea, programul pentru OSHO Multiversity şi informaţii despre Centrul recreaţional internaţional de meditaţie OSHO.

Centrul recreaţional internaţional de meditaţie OSHO este locul în care vă puteţi petrece o vacanţă minunată şi în care cei veniţi pot avea experienţa personală directă a unui nou mod de a trăi, caracterizat de un grad mai ridicat de atenţie, relaxare şi amuzament. Situat la aproximativ 100 de mile sud-est de Mumbai, în Puna, India, centrul recreaţional oferă un program diversificat miilor de vizitatori care vin anual din peste o sută de ţări din toată lumea.

Programele centrului recreaţional de meditaţie au toate la bază viziunea lui Osho cu privire la o fiinţă umană

nouă din punct de vedere calitativ, care să aibă capacitatea atât de a lua parte în mod creativ la viaţa de fiecare zi, cât şi să se relaxeze în tăcere şi meditaţie.

Alte situri web utile celor ce vor să afle mai multe despre viaţa şi activitatea lui Osho:

http://OSHO.com/resortAllAboutOSHO
http://OSHO.com/shop
http://www.youtube.com/OSHO
http://www.oshobytes.blogspot.com
http://www.Twitter.com/OSHOtimes
http://www.facebook.com/pages/OSHO.International
http://www.flickr.com/photos/oshointernational

Puteti contacta Fundaţia Internaţională OSHO la:

www.osho.com/oshointernational
sau oshointernational@oshointernational.com